

“OUR POSITION 2006”

“QËNDRIMI YNË 2006”

“NAŠ STAV 2006”

“AMARO PRATSAV 2006”

Position Paper 1/2006
Dokument Qëndrimi 1/2006
Dokument Stavova 1/2006
Pratsavjengo Dokumenti 1/2006

Acknowledgments

Kosovo Roma and Ashkali Forum (Forum) gratefully acknowledges the support of all organizations and individuals who contributed for this position paper, including OSCE /ODIHR- CPRSI for their financial assistance.

TABLE OF CONTENT

INTRODUCTION..... 3

EXECUTIVE SUMMARY 4

 Status Negotiations..... 4

 Strategy for the Integration and Empowerment of Roma, Ashkali and Egyptians in Kosovo 5

 Prospects of Kosovo Accession in European Union 6

 Decade of Roma Inclusion 6

 Participation of Roma, Ashkali and Egyptians in Political and Social Life of Kosovo.... 6

1. Facts About Roma , Ashkali and Egyptians in Kosovo 10

2. Scenarios 13

3. Kosovo Status Talks 15

4. Strategy for the Integration and Empowerment of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo..... 17

5. Decade of Roma Inclusion 18

6. Roma & Ashkali and the Their Participation in Civil Society and Political Life 19

7. Return of Refugees (Failed Asylum Seekers) and Internally Displaced Persons (IDP)..... 21

REFERENCE DOCUMENTS 26

SELECTION OF IMPORTANT LEGAL INSTRUMENTS, RESOLUTIONS AND RECOMMENDATIONS ON IMPROVING SITUATION OF ROMA 28

Kosovo Roma and Ashkali FORUM (hereinafter *FORUM*) aims to give its contribution for the integration of these communities in Kosovo society. The *FORUM* works for creating the conditions by which these communities will have the possibility to voice their needs and concerns. The *FORUM* works jointly with the Kosovo institutions and international partners to address these concerns and offers concrete solutions for an improved position of these communities.

The main objective of the work of the *FORUM* is to promote the political, economic and social development and integration of the Roma and Ashkali and Egyptian communities. In that way, *FORUM* intends to contribute to the creation of a democratic and multiethnic Kosovo.

This Policy Document reflects the position of the *FORUM* on the crucial challenges Kosovo in general and Roma and Ashkali communities in particular are facing in the next future. Its intention is to inform the Roma, Ashkali and Egyptian public as well as the wider public in Kosovo about the position of the *FORUM*. This Policy Document should open a dialogue between Roma and Ashkali and Egyptians on the one side and other ethnic communities on the other side.

It offers recommendations and proposals to policy makers in Kosovo and constitutes thereby a significant contribution to the further democratic development of Kosovo. The Policy Document of the *FORUM* promotes the recognition of minority rights, the understanding of the specific situation of the Roma and Ashkali and Egyptians communities and the fight against ethnic motivated violence and discrimination.

The *FORUM* consists of thirty-six civil society organisations and of a considerable number of individual community representatives. Furthermore, the Forum has recently broadened its membership to considerable number of Egyptian NGO's. It maintains excellent relations with political representatives of all communities and with representatives of the international community.

In the past six years the *FORUM* and its members gained a renowned reputation among local and international, governmental and non-governmental organizations and institutions.

The *FORUM* focuses its work on community development, monitoring of human rights, promotion of democracy, improvement of interethnic relations, advocacy and lobbying on behalf of Roma and Ashkali and Egyptians communities, education-related activities, women rights, and integration of returnees.

INTRODUCTION

This paper outlines the positions and political requests of the Roma & Ashkali civil society organisations in Kosovo that have gathered in the Kosovo Roma and Ashkali Forum (FORUM). The civil society organisations are in close contact with the political representatives of the two communities, sharing common positions and concerns. This document, however, solely represents the position of the *FORUM*.

In general, Roma, Ashkali and Egyptian communities in Kosovo share common problems and programmes intending to address their situation refer to all three communities. Representatives of the Egyptian civil society, however, were not willing to participate in the common initiative of Roma & Ashkali civil society organisations forming the *FORUM*.

It should be emphasised that this paper does not intend to discuss “identity questions” of and between the three communities Roma, Ashkali and Egyptians. The organisations gathered in the *FORUM* are united by the need to improving the dramatic situation of the majority of Roma & Ashkali (and Egyptians) in Kosovo have to live in, irrespective of the community they actually belong to.

The document discusses the situation of Roma, Ashkali and Egyptians in Kosovo. However, the Kosovo Roma & Ashkali civil society does not only have to assume

responsibility for the situation of their communities inside Kosovo. In addition, it has to take into account the situation of the refugees and Internally Displaced Persons (IDP) as well.

The Kosovo Roma & Ashkali civil society can not accept that the majority of Kosovo Roma and Ashkali and Egyptians are still forced to live outside Kosovo without being neither offered a sincere possibility for reintegration in Kosovo nor for integration in their current host countries. And it should not be forgotten that seven years after the war, around 1,000 Roma, Ashkali and Egyptians are still forced to live in camps under inhumane conditions.

The next months will bring decisions which will determine the future of all citizens of Kosovo, irrespective of their ethnicity. Consequently, it is important that all citizens raise their voice and that the decision-maker listen to their proposals, concerns and needs. This paper presents the position of the *FORUM* to crucial upcoming developments in Kosovo and regarding Roma, Ashkali and Egyptian communities.

We are inviting you to comment this document and are looking forward to receiving your feedback.

kosraf@gmail.com

EXECUTIVE SUMMARY

The decision about the future status of Kosovo constitutes the most important decision to be taken with regard to Kosovo in the next months. A decision that determines the future of all citizens of Kosovo, irrespective of their ethnicity.

Therefore, it is important that the Roma & Ashkali civil society, and the *FORUM* in particular, raise their voice and bring their proposals, concerns and needs to the attention of the public in Kosovo and to the decision-makers in Kosovo and abroad.

Irrespective of the final decision on the future status of Kosovo, the *FORUM* presents with this paper its position on all crucial aspects and developments regarding the future of their communities in particular and of Kosovo in general.

Status Negotiations

Under the chairmanship of the United Nations (UNOSEK), representatives of the Kosovo Government (PISG) and the Government of Serbia discuss since spring 2006 in Vienna issues crucial for the future

status of Kosovo. Other ethnic communities were yet (beginning August 2006) excluded from participating in these negotiations.

Despite recommendations from United Nations Special Envoy Karl Eide and requests from international human rights and Romani organisations, and from the Kosovo Roma and Ashkali representatives, neither the international negotiators nor the Kosovo delegations sincerely took into account the needs and concerns of Roma, Ashkali and Egyptians.

A Communities Consultative Council was set up in Kosovo which is deemed to represent the interest of the ethnic communities. However, the requests and the position of the Roma and Ashkali were hardly considered in the final “Framework Document” which was presented in August at a meeting in Vienna. A Romani representative participated in the meeting, however, was not given the possibility to present independently the needs, concerns and proposals of the Roma community.

FORUM Position 1

FORUM urgently calls upon UNOSEK to discuss the specific situation of Roma, Ashkali and Egyptians in the status negotiations, and to enable their representatives to present independently their needs and concerns at the negotiations.

FORUM Position 2

FORUM calls upon the Kosovo Negotiation Team to enable the ethnic communities to participate independently in all discussions about the future settlement of the status of Kosovo and not only to grant them a merely consultative role through the Communities Consultative Council.

FORUM Position 3

The final document of the status talks shall provide for measures for an efficient participation at all levels, in particular in local government and administration and for other possibilities of participating in political decision-making for “non-territorial” communities such as Roma, Ashkali and Egyptians.

FORUM Position 4

The final document of the status negotiations shall include the commitment of the Kosovo Government to develop, implement and co-finance the implementation of a Strategy for the Integration of Roma, Ashkali and Egyptians in Kosovo. Further, the Kosovo Government commits itself to actively look for additional financial resources for the implementation of the strategy.

Strategy for the Integration and Empowerment of Roma, Ashkali and Egyptians in Kosovo

In the last decade nearly all countries in Central and South East Europe developed national strategies or framework programs for the integration of Roma. The European Commission paid particular attention and even requested that the countries in the accession process to the European Union develop these strategies. Although Kosovo is still far from being in the accession process to the European Union there is an emerging need for developing an integration strategy for Roma, Ashkali and Egyptian communities.

The Office of Prime Minister (OPM) in PISG asked the OSCE Mission in Kosovo (OMiK) and the Kosovo Foundation for Open Society (KFOS) to start the process of developing such a strategy. OSCE and KFOS intend to develop the strategy in close co-operation with the Office of Prime Minister, Roma, Ashkali and Egyptian representatives, other international agencies, such as CoE, UNMiK (OCRM), UNHCHR, UNHCR, UNDP, European Commission representation in Kosovo, EAR, as well as local and international NGOs.

FORUM welcomes the initiative of OPM, OMIK and KFOS to systematically address the situation of Roma, Ashkali and Egyptian communities through the development of

the strategy. *FORUM* also welcomes the envisaged close involvement of civil society, in particular of Romani, Ashkali and Egyptian civil society representatives in the development and implementation of the strategy. Moreover, *FORUM* is committed to play a proactive role in the process of developing the strategy and is looking forward to engage in the future cooperation with PISG based on the principle of equal partnership, aiming at improving the marginalized position of Roma, Ashkali and Egyptian communities.

Following the initiative of *FORUM*, twenty-five Roma, Ashkali and Egyptian political party and civil society representatives requested that the “Government of Kosovo will develop, in close co-operation and co-ordination with the Roma, Ashkali and Egyptian communities, and implement a Strategy for the Improvement of the Situation of the Roma, Ashkali and Egyptians in Kosovo” and that this commitment has to be included in final documents of the status talks.

The Strategy should cover all relevant sectors. In light of the complex nature of the return and reintegration issue, it could be considered developing a specific policy paper or strategy on return and reintegration of Roma, Ashkali and Egyptian refugees and IDP.

FORUM Position 5

The Government of Kosovo shall develop, in close co-operation and co-ordination with the Roma, Ashkali and Egyptian communities, and implement a Strategy for the Improvement of the Situation of the Roma, Ashkali and Egyptians in Kosovo.

Further, the Kosovo Government shall commit itself to co-finance its implementation and to actively look for additional financial resources for the implementation of the strategy.

FORUM Position 6

FORUM calls upon all relevant actors to promote and support the process of developing the strategy and refrain from entrenching division within Roma, Ashkali and Egyptian civil society organizations. They should recognize and embrace the self-organizational capacity of the *FORUM* as an umbrella organization whose mandate is to advocate for the rights and interests of Roma, Ashkali and Egyptian communities.

Prospects of Kosovo Accession in European Union

It is of imperative importance to the Kosovo decision-making bodies to take into consideration and adjust respective legislation and relevant mechanisms aiming to join the European Union family. Thus, the Guiding Principles for improving the situation of the Roma based on the recommendations of the Council of Europe's Specialist Group of Roma/Gypsy and on the recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities Adopted by the European Union as well as other conventions, resolutions, and recommendations of specific focus to Roma need to be taken into account.

Decade of Roma Inclusion

February 2005, nine Governments (Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Hungary,

Macedonia, Montenegro, Romania, Serbia, Slovakia) together with the World Bank, Open Society Institute, European Commission, Council of Europe and other international organisations and institutions launched the Decade of Roma Inclusion. The intention of the Decade is to close the gap between the majority populations and the Roma communities in the participating countries. The Decade thereby requests a strong participation of the Roma communities in the development, implementation and monitoring of all Roma-related policies and activities.

Serbia already participates in the Decade, its activities in the framework of the Decade, however, do not cover Kosovo.

FORUM Position 7

PISG and the relevant international actors shall explore all possibilities to reach a political agreement that Kosovo can participate in the Decade of Roma Inclusion.

Participation of Roma, Ashkali and Egyptians in Political and Social Life of Kosovo

It was a widespread practice in Kosovo that property was not registered in the cadastre and in consequence of it, that persons living on this property were not registered or lack

crucial documents. On the other hand the lack of documents prevented the regularisation of property. Several Roma, Ashkali and Egyptian communities living in informal settlements also face these problems.

FORUM Position 8

Policies and laws should be constructed to enable the regularisation of informal settlements to be the rule, rather than the exception. Absence of personal documents should be minimised as an obstacle to formalisation/regularisation of informal settlements.

According to the Constitutional Framework, all ethnic communities (except the small communities Croats and Cerkezi) have the right to representation (reserved seats) in the Kosovo Assembly. The three communities, Roma, Ashkali and Egyptians, have together the right to four seats out of the 20 reserved seats for ethnic communities.

Due to both the high number of Roma, Ashkali and Egyptians living outside Kosovo as IDP, refugees or migrant workers and the lack of outreach campaigns targeting Roma, Ashkali and Egyptians “in exile”, the Roma, Ashkali and Egyptian electorate is relatively small and the political parties of the three communities face

difficulties mobilising their community members.

The fact that two-third of the electorate does not live in Kosovo and since in Municipal Assemblies do not exist “reserved seats” or other mechanisms for the participation of smaller communities in the Municipal Assemblies, Roma, Ashkali and Egyptians are hardly represented in Municipal Assemblies.

In light of the envisaged transfer of competencies from the central to the local level, affirmative actions which would allow ethnic communities to be represented in Municipal Assemblies would be indispensable.

FORUM Position 9

The new Kosovo Constitution shall be based on principle of equality of all citizens of Kosovo irrespective of to which ethnic community the person belongs to. Similarly the new Kosovo Constitution should guarantee the equality of all ethnic communities.

FORUM Position 10

The new Kosovo Constitution shall allow for affirmative actions which would facilitate the participation of Roma, Ashkali and Egyptians in political decision-taking bodies at local and central level.

FORUM Position 11

A future Law on Ethnic Communities shall allow for affirmative actions for disadvantaged ethnic communities such as Roma, Ashkali and Egyptians as long as these communities do not obtain an equal position in society, economy and politics.

FORUM Position 12

The PISG Ministry for Public Services and mandated International Organizations to involve FORUM in planning, developing and conducting the census.

Roma, Ashkali and Egyptians Office

A Roma, Ashkali and Egyptians Office shall be established at central level, preferably in the Office of the Prime Minister. The Office could be tasked with co-ordination of

implementation of the Strategy, return and reconstruction efforts, training and dissemination of information for other institutions in Kosovo, etc.

FORUM Position 13

A Roma, Ashkali and Egyptians Office shall be established at central level, preferably in the Office of the Prime Minister.

Fund for Integration of Roma, Ashkali and Egyptians

In order to promote and accelerate the integration of Roma, Ashkali and Egyptians into the Kosovo society and economy, a “Fund for Integration of Roma, Ashkali and Egyptians” should be established. Other communities receive additional financial resources from abroad. Roma, Ashkali and Egyptians do not have this possibility. The “Fund for Roma, Ashkali and Egyptian

Integration” should also facilitate the implementation of the Strategy for the Integration of Roma, Ashkali and Egyptians. Organisations and institutions such as PISG via Kosovo Consolidated Budget, European Commission, World Bank, USAID, and Open Society Institute should be invited to contributing to the Fund. The Fund should be administered by the Office of Prime Minister.

FORUM Position 14

In order to promote and accelerate the integration, a “Fund for Integration of Roma, Ashkali and Egyptians” shall be established.

Media

Yet, Roma and Ashkali have only very limited access to media in Kosovo. Public radio and television RTK A few private radio stations produce limited programmes. The (Kosovo Albanian) newspapers do not necessarily regard Roma and Ashkali as a genuine part of the Kosovo society and

hardly cover the life of the communities in balanced and professional way.

It is of utmost importance that broadcasting time in television and radio, dedicated to Roma and Ashkali communities will be increased. Thereby, it is important that broadcasting in Romani language will be available.

FORUM Position 15

In order to ensure balanced image of Roma and Ashkali, public and private media shall commit themselves to balanced and unbiased reporting.

Public and private media shall introduce segments in their publications and broadcasting which is produced from and for Roma and Ashkali and Egyptians.

Return of Refugees (Failed Asylum Seekers) and IDP

This specific chapter’s positions, analysis and subsequently its recommendations are clearly defined issues in context of crisis in Kosovo and on post-crisis arrangements. It is meant to serve as analytical tool to all relevant Institutions within and outside Kosovo who have a mandate with returns related issues, including the relevant OSCE Participating States and authorities (in the frameworks set up by the OSCE Action Plan on improving the situation of Roma and Sinti within the OSCE area, chapter VII).

More than 100,000 Roma, Ashkali and Egyptians live as refugees, IDP or migrant workers outside Kosovo. Western European countries and neighbouring countries such as Macedonia intend to return large numbers of failed asylum seekers (refugees) to

Kosovo. Further, IDP currently living in Serbia and in Montenegro might also be returned.

Despite the fact that these returns are very likely, UNMIK and PISG return policy

neglects this phenomenon, meaning that, in general, Roma, Ashkali and Egyptians do not enjoy the support for return and reconstruction as other communities do.

The only larger return project for Roma, Ashkali and Egyptians in Mitrovica was developed without serious participation of

the communities concerned and includes several approaches which again raises the question if Roma, Ashkali and Egyptians receive equal treatment by the international community and PISG when compared to other communities.

FORUM Position 16

The host countries should consider granting residence permits at least for certain groups among the refugees such as persons who live already for a longer period in the host countries, who have working places, whose children are attending school, who suffer from diseases, which can not be treated in Kosovo.

FORUM Position 17

Return should follow the principle of voluntary return to the place of origin of the returnees. Returnees have to be provided with sufficient information about the situation and re-integration programmes should support the actual return. Return to other places than the place of origin of the returnee should only take place, if requested so by refugee who return voluntarily to Kosovo. Forceful return to other places than the place of origin of the returnee would be detrimental to sustainable return and reintegration and would lead to new displacement.

FORUM Position 18

The Kosovo authorities shall develop a separate return and reintegration strategy for Roma, Ashkali and Egyptians or include a strong chapter on return and reintegration into the “general” Strategy for the Integration of Roma, Ashkali and Egyptians.

All relevant municipalities shall develop under the guidance of PISG and with the participation of the communities return and reconstruction strategies which address the specific situation of Roma, Ashkali and Egyptians.

The relevant authorities in Kosovo, the international community in close cooperation with the Roma, Ashkali and Egyptian communities shall develop and implement an outreach and information campaign for Roma, Ashkali and Egyptian refugees and IDP in order to enable them to be well informed and take their own decision.

FORUM Position 19

The relevant authorities of Kosovo and the relevant organisations of the international community shall guarantee that financial support for return and reconstruction projects is divided among the ethnic communities proportionally according to their actual share among returnees.

FORUM Position 20

The former residents of the Roma Mahalla in Mitrovica shall be included in the further planning and implementation process of the reconstruction of the Mahalla.

1. Facts About Roma , Ashkali and Egyptians in Kosovo

Currently, it is estimated that around 35.000 to 40.000 Roma, Ashkali and Egyptians still live in Kosovo.¹ Before the war 1998/1999 the number of Roma, Ashkali and Egyptians was by far higher. It is difficult to determine the exact number of Roma, Ashkali and Egyptians who were expelled or fled together with Kosovo Serbs after the war in 1998/1999 or how many Roma, Ashkali and Egyptians fled during the war in 1998/1999 or already in the Nineties in order to escape the Milosevic regime as hundred thousands of Kosovo Albanians did.

Current Population:
Estimation: 35.000 – 40.000 Pre-Conflict Population: at least 150.000
Number of IDP in Serbia: ca. 45.000 – 50.000
Number of IDP/refugees in Montenegro: 8.000 – 10.000
Number of registered failed asylum seekers in Germany: 35.000
Number of registered refugees in other Western European countries: ca. 15.000 – 20.000
Number of registered refugees in Macedonia and BiH: ca. 3.000
Legal migrant workers and illegal, unregistered migrants: a few ten thousand
Current Large Local Populations
Gjakove: 7.000 persons (primarily Egyptians); before the conflict: 10.000
Prizren: 5.500 persons (primarily Roma); before the conflict: 12.000
Ferizaj: 4.000 persons (primarily Ashkali); before the conflict: 11.000
Fushe Kosove: 3.500 persons (Ashkali, Egyptians and Roma); before the conflict: 8.000
Inhumane Camps: around 1,000 (Roma, Ashkali and Egyptians); before the conflict: None
Pre-Conflict Large Local Populations
Pristina: 15.000 – 20.000 persons. Now: ca. 400 in Pristina and ca. 1000 in Gracanica
Mitrovica: more than 10.000 persons (at least 8.000 only in Mahalla). Now: 600 in camps and 200 in private accommodation
Gjilan: 8.000 persons. Now: 400
Peje: 5.000 persons Now: 1.500

¹ Shadow Report on the Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Pristina/Kosovo, September 2005 speaks of 35.000 while UNMIK operates with the number of 39.000.

Based on numbers of refugees and IDP one can however, draw the conclusion that the number of Roma, Ashkali and Egyptians from Kosovo is at least 150.000. Other experts put the number even up 260.000.²

According to an independent research from 2002, at least 46.000 Roma from Kosovo live in Serbia proper.³ It is estimated that between 8.000 and 10.000 live in Montenegro.

31. December 2004, the German Federal Office for Migration and Refugees registered in total 34.431 Roma, Ashkali and Egyptians (24.351 Roma, 8.197 Ashkali and 1.883 Egyptians) from Kosovo as rejected asylum seekers in Germany.⁴

A few thousands refugees live in Macedonia and Bosnia and Herzegovina each; and a few ten thousands can be found in Western European countries such as Switzerland, the Benelux countries and in Scandinavia.

These estimations do neither include the high number of unregistered, illegal migrants of Romani, Ashkali or Egyptian origin from Kosovo in countries such as Italy or Spain nor the ten thousands legal migrants of Romani, Ashkali or Egyptian origin from Kosovo who work in Western European countries.

These data prove that Roma & Ashkali constitute considerable large communities in Kosovo and that Kosovo does not consist

of 90% Albanians and 10% Serbs, but that Roma, Ashkali and Egyptians form at least 7% - 10% of the population of Kosovo.

Currently the largest population in Kosovo can be found in Gjakove with 7.000 persons (primarily Egyptians; before the conflict: 10.000), in Prizren with 5.500 persons (primarily Roma; before the conflict: 12.000), in Ferizaj with 4.000 persons (primarily Ashkali; before the conflict: 11.000) and in Fushe Kosove with 3.500 persons (Ashkali, Egyptians and Roma; before the conflict: 8.000). While the majority of the Roma, Ashkali and Egyptians lives with the Kosovo Albanian majority, considerable groups, in particular Roma, live in enclaves with Serb communities (the largest group with around 1,000 in Gracanica and surrounding villages, but also in places like Priluzje, Kamenica, Strpce) or north of the river Ibar (Mitrovica, Zvecan, Leposavic). Further, around 1,000 persons have to live since the end of the conflict in 1999 in inhumane camps.

Large pre-conflict populations existed in Pristina with 15.000 – 20.000 persons (now: ca. 400 in Pristina and ca. 1000 in Gracanica), Mitrovica with more than 10.000 persons; at least 8.000 only in Mahalla (now: 600 in camps and 200 in private accommodation), Gjilan with 8.000 persons (now: 400), and Peje with 5.000 persons (now: 1.500). The former property is either destroyed or illegally occupied by Kosovo Albanians.

Despite the fact that two-third of the communities had to leave Kosovo and that immense pressure is put on refugees to return, hardly any serious reintegration and reconstruction programme was initiated.

Between 2000 and February 2006, just 1.576 Roma and 3.933 Ashkali and Egyptians returned to Kosovo; the number of people who left Kosovo in this period is not known.⁵

² This number is given by Rajko Djuric. See *Romano Vodi*, 25.11.2005, "Former IRU's president speaks out against an independent Kosovo".

³ Ethnicity Research Centre (Jaksic Bozidar, Basic Goran), *Romany Settlements*. Belgrade 2002. The number of officially registered Romani IDP from Kosovo is about 20.000 only.

⁴ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge Deutschland, Informationszentrum Asyl und Migration, Serbien und Montenegro/Kosovo. *Erkenntnisse des Bundesamtes Berichtsraum Dezember 2004 – März 2005*. Stand März 2005. (German Federal Agency for Migration and Refugees, Information Centre Asyl and Migration, Serbia and Montenegro/Kosovo. Findings of Federal Agency Period December 2004 - March 2005.)

⁵ UNHCR, *Voluntary Minority Returns From External and Internal Displacement*. 2006

It can be anticipated that in the near future, Roma, Ashkali and Egyptian refugees from Western European countries (and Macedonia) will be (forcefully) returned in larger numbers.

The Kosovo Roma, Ashkali and Egyptians constitute the poorest and most vulnerable communities in Kosovo. The years since the end of the conflict in 1999, did not really see an improvement of the socio-economic situation of the communities. Unemployment is extremely high and hardly any serious initiative tried yet to tackle this problem.

The anticipated return of thousands of refugees will even lead to a deterioration of the situation, since remittances from abroad constitute one of the major income resources for Roma, Ashkali and Egyptians in Kosovo.

The following basic data of the socio-economic profile of the current Roma, Ashkali and Egyptian communities in Kosovo reveal their vulnerable position and provide hints for the level of discrimination:⁶

⁶ For the data see UNDP, Human Development Report Kosovo 2004, Pristina 2004.

Per Capita Income
Roma, Ashkali & Egyptians: € 397
Kosovo Serbs: € 1.282
Kosovo Albanians: € 1.051
Others: € 866
Extreme Poverty (1 USD a day)
Roma, Ashkali & Egyptians: 36.70% have to live in extreme poverty.
Kosovo Serbs: 3.94%
Kosovo Albanians: 12.87%
Others: 16.82%
Education-related data for Roma, Ashkali & Egyptians in Kosovo
Illiterate: 16%
Children attending primary education: 75%
Children attending secondary education: 25%
Attending or finished high school: 1.4%.

Socio-Economic Consequences of Returning Refugees
Remittances from abroad constitute one of the main income sources: The return of the refugees from Western Europe would dramatically decrease these remittances and the income resources of the families in Kosovo.
Social Assistance: The return of refugees would dramatically increase the number of persons depending on social assistance. Assuming 50,000 refugees (or ca. 10,000 families) who return depend on social assistance. Many families relying yet on remittances sent by refugees will also depend on social assistance after the return of refugees. The minimum of social assistance is 35 € and the maximum 65 € a month per family, irrespective of the number of children (which will be changed). It is widely acknowledged that a family can't live only of social assistance. Calculated on an average amount of 50 € per month, the Kosovo budget has to provide 500.000€ per month or 6.0 Million € per year for social assistance for returnees. These costs do not include the provision of accommodation and other issues.
Cycle of poverty and exclusion continues. More people will leave Kosovo.

2. Scenarios

Many observers predict that in case Kosovo gains independence a large part of the Kosovo Serbs will leave Kosovo which will affect Roma and Ashkali and Egyptians living with Kosovo Serb communities. In particular, the large community in Gracanica and the villages around that numbers around 1,000 persons, would be affected. On the other hand, following a possible independence of Kosovo the situation of the (Albanian speaking) Romani, Ashkali and Egyptian IDP in Serbia could deteriorate

and considerable numbers will return to Kosovo.⁷

The second scenario is the forced return of the ten thousands of Romani, Ashkali and Egyptian refugees. It started already as a slow process and it can be anticipated that Western European countries as well as countries such as Macedonia will deport

⁷ In this context it should not be forgotten that in the course of the violence in Serbia following the riots in Kosovo in March 2004, Roma and Ashkali were attacked in several places in Serbia.

them back in the next years. This assumption is supported by experiences from other countries such as Bosnia and Herzegovina where Romani refugees were deported back from Western Europe despite widespread discrimination and racism against them in Bosnia and Herzegovina.⁸

The majority of the refugees and IDP comes originally from areas in Kosovo which are now Albanian dominated, e.g., more or less none of the once up to 20,000 Roma, Ashkali and Egyptians from Prishtina lives there anymore. The lately published UNMIK/PISG Revised Manual for Sustainable Return stipulates alternative solutions for return to other than the places of origin. This could lead to the situation that Roma, Ashkali and Egyptian refugees and IDP from places such as Prishtina, where a large-scale return would be prohibited by the majority, will be returned to other places in Kosovo, probably even to Serb enclaves or to the region north of Mitrovica.

Again, the experience from Bosnia and Herzegovina demonstrates the negative results of such a policy. Thousands of Roma originally from the Republika Srpska and who very often owned property in the Republika Srpska were returned to the Federation part without being provided any accommodation or compensation for their former property.

The third scenario is that Montenegro following its independence intends to return the 8.000 – 10.000 Roma, Ashkali and Egyptians to Kosovo.

All three scenarios will dramatically change the minority population structure in Kosovo in such a way that the number and the percentage of Kosovo Serbs decreases while the number and percentage of Roma, Ashkali and Egyptians increases.

Moreover, it will put into question the results of the status talks with regard to minority protection. These talks solely

focused on the Kosovo Serbs needs and interests while neglecting fully the needs and interests of Roma, Ashkali and Egyptians.

Taking into account the current situation, the neglect of their needs and concerns in the design of the future Kosovo and the refusal of the International Community and of the authorities in Kosovo to prepare in an appropriate way for the return of Romani, Ashkali and Egyptian refugees, the anticipated return of a few ten thousand Roma, Ashkali and Egyptians in the near future will lead to a severe deterioration of the situation.

Municipalities will not be in a position to accommodate the returnees, since there aren't any finances for reconstruction of their houses and often their property is illegally occupied by Albanians.

The receiving Romani, Ashkali and Egyptian communities will not be in a position to receive and feed the returnees, since already now they are extremely poor and even depended on remittances of the refugees who are returned.

The social system will have additional burden though the social benefits are by far not sufficient to meet the basic needs of a family.

If reintegration packages are not initiated, the policy towards these communities in Kosovo has to change dramatically in order to avoid social tensions or even violence.

If, in general, the policy towards Roma, Ashkali and Egyptians does not change dramatically, and in particular reintegration packages for returnees and the receiving communities are not developed soon, social tensions or even violence against these communities are the predictable consequences.

⁸ Further, still today the Constitution of Bosnia and Herzegovina does not recognise Roma as equal citizens with the same rights as Bosniacs, Croats and Serbs.

3. Kosovo Status Talks

Roma and Ashkali and in addition international Romani organisations such as the European Roma and Traveller Forum (ERTF) requested at several occasions that their concerns and needs should be addressed in the framework of the status talks and that their representatives should participate in the negotiations.

Already in May 2005, the FORUM launched a petition to the heads of the international community asking for the inclusion of the Kosovo Roma, Ashkali and Egyptians in the status talks. This petition was supported by more than 70 organisations among which all the main international Romani organisations and more than 700 individuals, including many national NGO leaders. Since May 2005, several attempts have been made in order to gather Roma representative around a common platform.

Their requests for their participation can be based inter alia on the report of the Special Envoy of the Secretary General of the United Nations, Ambassador Eide, who stipulated that “... *(m)echanisms must also be found to involve the smaller communities. (...) But, they also expect that this process will address their own rights and role in the future Kosovo.*”

In addition the Guiding Principle 4 of the Contact Group for the Settlement of the Status of Kosovo requests that the settlement “... *should provide mechanisms to ensure the participation of all Kosovo communities in government, both on the central and on the local level...*”.

Further, Guiding Principle 3 of Contact Group on Kosovo states: *The settlement should ensure multiethnicity that is sustainable in Kosovo. It should provide effective constitutional guarantees and appropriate mechanisms to ensure the implementation of human rights for all citizens in Kosovo and of the rights of members of all Kosovo communities, including the right of refugees and displaced persons to return to their homes in safety.*

Despite these guidelines and a number of interventions, the UN Negotiation Team

(UNOSEK) yet solely addressed in the status talks on Kosovo the needs and concerns of Kosovo Albanians and Kosovo Serbs and even refused to take into account in a proper way the needs and concerns of the Roma, Ashkali and Egyptian communities in Kosovo.

Yet, neither representatives of the Kosovo Provisional Interim Self Government nor representatives of the Serb Government nor UNOSEK even intended to raise the specific situation of the Roma, Ashkali and Egyptians and of the other communities in Kosovo. The representatives of the communities were excluded from participating in the status talks, as if they would not live in Kosovo too.

This approach of UNOSEK creates serious obstacles to the democratic development of the future Kosovo, since a considerable share of the population (Roma, Ashkali, Egyptians, Turks, Bosniacs and Gorani) is treated from the very beginning as second class citizens. The starting point for community-related issues was the question how could a proposal serve the Kosovo Serbs and not disturb the Kosovo Albanians, but not how could all communities in Kosovo profit from. Kosovo Serbs have one major feature which differentiates them from the other ethnic communities:⁹ they do not live with Kosovo Albanians, but separated in enclaves or north of the river Ibar. The other communities live with Kosovo Albanians. The discussion on minority-related issues at the status talks however, were about the Serb minority who lives separate from the majority.

The disregard of the Roma, Ashkali and Egyptian communities in Kosovo by UNOSEK and the Kosovo Albanian and

⁹ Another exception are the Gorani. The vast majority live in the southern part of the municipality of Dragash, separated from other ethnic communities.

Serb representatives is further illustrated by the discussions on decentralisation. All offered and discussed options de facto exclude the possibility that Roma, Ashkali and Egyptian communities could efficiently participate in the envisaged, decentralised local administration.

The decentralisation foresees a number of new municipalities and the transfer of a number of important responsibilities from central level to local level. The so-called participation of minorities at local level envisages in particular the creation of new municipalities in places where a minority group (i.e., in general Serbs) lives in considerable numbers in one village or part of a municipality.

Roma, Ashkali and Egyptians form considerable communities, numbering a few thousands, in several municipalities in Kosovo and with the anticipated return of ten thousands of refugees, their numbers will even increase. However, Roma, Ashkali and Egyptians form a non-territorial community, meaning they do not live in a defined quarter or village of a given municipality, but in several parts of a given municipality.

While villages with a lower number of inhabitants than some local Roma, Ashkali and Egyptian communities might be granted the status of a municipality, no measures are foreseen which would facilitate the participation of Roma, Ashkali and Egyptian communities in local self-administration and in municipal assemblies or in general, in local decision-making processes.

Recommendations:

- UNOSEK shall to adhere to Guiding Principle 4 of the Kosovo Contact Group and to the recommendations of the Special Envoy of the Secretary General and to include in the Vienna status talks, mechanisms which would ensure the participation of all Kosovo communities in the future Kosovo;
- UNOSEK shall facilitate meetings in the framework of the status talks

dedicated to the needs and concerns of the Roma, Ashkali and Egyptian communities and of other ethnic communities with the participation of representatives of the Roma, Ashkali and Egyptian communities;

- All relevant institutions and parties shall reconsider their positions regarding decentralisation and to address the needs and concerns of the Roma, Ashkali and Egyptian communities and of other communities regarding decentralisation;
- All relevant institutions and parties shall support the creation of different forms of participation in the process of decentralisation which takes into account the situation of the Roma, Ashkali and Egyptian communities;
- All relevant institutions and parties shall support the establishment of municipalities (or at least municipal sub-units) for Roma, Ashkali and Egyptians;
- UNOSEK shall facilitate a discussion on the situation of the returnees from Western European countries in the framework of the status talks;
- UNOSEK and all relevant institutions and parties shall ensure that any concluding document of the status talks includes :
 - the obligation of the new Kosovo authorities to developing and implementing a strategy for the integration and empowerment of Roma, Ashkali and Egyptians with support of the international community and the civil society and in close co-operation with the communities. The Strategy should address all issues relevant for the communities. The Kosovo authorities shall commit themselves to contribute financially to its implementation

- and to actively encourage donors to support financially the implementation of the strategy. This commitment shall include the inclusion of Roma, Ashkali and Egyptian-related projects in support of the strategy into the assistance programmes of the European Commission;
- the commitment of all relevant institutions and parties to create an Office for Roma, Ashkali and Egyptians in the Office of the Prime Minister;
 - the commitment of all relevant institutions and parties to establish a Fund for Re-integration of Roma, Ashkali and Egyptians;
 - the encouragement to establish municipalities (or at least municipal sub-units) for Roma, Ashkali and Egyptians;
 - measures for an efficient participation in local government such as the possibility of granting (limited) self-administration to non-territorial communities such as Roma, Ashkali and Egyptians
 - measures for an efficient participation in political decision-making structures at local level, e.g., the provision of guaranteed seats in municipal assemblies;
 - that all ethnic communities living in a given municipality participate in the local self-administration and are represented in the municipal assembly, including ethnic communities other than Serbs living in new Serb municipalities

4. Strategy for the Integration and Empowerment of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo

The Provisional Interim Self Government of Kosovo (PISG) and the OSCE Mission to Kosovo (OMIK) together with the Kosovo Foundation for Open Society (KFOS) intend to develop a Strategy for the Integration of Roma, Ashkali and Egyptian communities in Kosovo.

It is envisaged that the political representatives as well as the civil society of the communities will participate in this process.

The Strategy has to address all issues crucial for the communities and should provide for clear guidelines and benchmarks for its implementation. In this context it would be of utmost importance to develop realistic, but ambitious action plans in order to actually improve the situation of the communities. These action plans should be developed in co-operation between PISG and the communities with the active involvement of international organisations.

The Strategy should cover all relevant sectors.

- education,
- housing (including the legalisation of informal settlements and reconstruction),
- employment and economic empowerment,
- IDP in Kosovo,
- return of IDP from Serbia and Montenegro and of Failed Asylum Seekers from Western Europe and Macedonia and Bosnia and Herzegovina,
- registration and access to personal documents,
- access to social security,
- access to health care,
- women,
- information and media,

- culture,
- political participation and representation,
- discrimination.

In light of the complex nature of the return and reintegration issue, it should be considered developing a specific policy paper or strategy on return and reintegration of Roma, Ashkali and Egyptian refugees and IDP.

FORUM considers the sectors of education, employment, housing and return as particularly important and as crucial for the envisaged re-integration of Roma, Ashkali and Egyptians into the society of Kosovo.

Recommendations:

- The relevant authorities of Kosovo with support of the international community and the civil society and in close co-operation with the communities shall develop and implement a strategy for the integration and empowerment of the Roma, Ashkali and Egyptian communities in Kosovo.
- Detailed and realistic action plans shall be developed in a common effort of relevant institutions, civil society, communities concerned and international organisations.
- The Strategy shall address all issues relevant for the communities. It should strongly focus on the actual implementation and monitoring mechanisms.
- The final documents on the status talks have to include a clear commitment of the relevant authorities, i.e., the Government of Kosovo, to support the development of such a strategy, to adopt the strategy and to contribute financially to its implementation.
- Taking into account the limited financial resources of Kosovo, the new Kosovo Government commits itself to actively encourage donors to support financially the implementation of the strategy. This commitment shall also refer to the inclusion of Roma, Ashkali and Egyptian-related projects in support of the strategy into the assistance programmes of the European Commission.
- International monitoring mechanisms for the protection of minority rights foreseen in any concluding document of the status talks shall regularly monitor the implementation of the strategy.
- The actual implementation of the strategy shall constitute one of the benchmarks in any regular assessment of the situation in Kosovo in case “conditional independence” will be granted.

5. Decade of Roma Inclusion

February 2005, nine Governments (Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Hungary, Macedonia, Montenegro, Romania, Serbia, Slovakia) together with the World Bank, Open Society Institute, European Commission, Council of Europe and other international organisations and institutions launched the Decade of Roma Inclusion. The intention of the Decade is to close the

gap between the majority populations and the Roma communities in the participating countries. The Decade thereby requests a strong participation of the Roma communities in the development, implementation and monitoring of all Roma-related policies and activities.

In order to reach this ambitious goal, all participating countries developed action plans in the priority sectors education, employment, health and housing with the cross-cutting issues anti-discrimination, gender and poverty reduction.

The Decade understands itself as an open process and invites other countries and governments to join the Decade.

Serbia already participates in the Decade, its activities in the framework of the Decade, however, do not cover Kosovo.

Recommendations:

- PISG and the relevant international actors should explore all possibilities to reach a political agreement that

Kosovo can participate in the Decade.

- International organisations should provide advice and training to PISG and the Roma and Ashkali communities in order to facilitate the participation, in particular with regard to the development of the action plans.
- The action plans mentioned above in the framework of the strategy development should be used for an envisaged participation of Kosovo in the Decade of Roma Inclusion.

6. Roma & Ashkali and the Their Participation in Civil Society and Political Life

Yet, Roma, Ashkali and Egyptians enjoy a guaranteed representation in the Kosovo Assembly (four seats to be shared among the most successful party of each community). At local level, such mechanism which would guarantee a participation of the three communities is not in place yet. The current discussions on decentralisation in the framework of the status talks did not yet address this important issue.

The communities are underrepresented in local administration and in general in the workforce of municipal offices and services. In central level institutions we can find a similar picture that the communities are not adequately represented.

Roma, Ashkali and Egyptians obviously face discrimination not only when it comes to employment in local or central institutions, but also in access to basic public institutions and services.

Employment of Roma, Ashkali and Egyptians would therefore tackle both discrimination in employment and in access to basic public institutions and services.

A severe obstacle for participation in public life is the lack of documents which should be addressed immediately. Further, many of

the refugees and migrants workers living abroad do not obtain any newly issued identity card (UNMIK).

It is envisaged that a census taking should take place in near future. The experiences with outreach programmes during elections proved that Roma, Ashkali and Egyptians living in diaspora were not addressed in particular. In consequence, only a few Roma, Ashkali and Egyptians in diaspora could participate in the elections. The census might establish the basis for many important decisions for the communities such as the use of the mother tongue or the participation in decision-making bodies.

Roma, Ashkali and Egyptians Office

In other countries, e.g., Romania, it proved to be successful establishing an Office or Agency for Roma, Ashkali and Egyptians issues.

Office shall be established at central level, preferably in the Office of the Prime Minister. The Office could be tasked with co-ordination of implementation of the Strategy, return and reconstruction efforts, training and dissemination of information for other institutions in Kosovo, etc.

Fund for Integration of Roma, Ashkali and Egyptians

In order to promote and accelerate the integration of Roma, Ashkali and Egyptians into the Kosovo society and economy, a “Fund for Integration of Roma, Ashkali and Egyptians” should be established. Other communities receive additional financial resources from abroad. Roma, Ashkali and Egyptians do not have this possibility. The “Fund for Roma, Ashkali and Egyptian Integration” should also facilitate the implementation of the Strategy for the Integration of Roma, Ashkali and Egyptians. Other communities receive additional financial resources from abroad. Roma, Ashkali and Egyptians do not have this possibility. Organisations and institutions such as PISG via Kosovo Consolidated Budget, European Commission, World Bank, USAID, and Open Society Institute should be invited to contributing to the Fund. The Fund should be administered by the Office of Prime Minister

Recommendations:

- The new Kosovo Constitution shall recognize Roma, Ashkali and Egyptians as constituent people with the same rights and obligations like any other people of Kosovo.
- The new Kosovo Constitution shall allow for affirmative actions which would facilitate the participation of Roma, Ashkali and Egyptians in political decision-taking bodies at local and central level.
- A Roma, Ashkali and Egyptians Office shall be established at central level, preferably in the Office of the Prime Minister.
- In order to promote and accelerate the integration, a “Fund for Integration of Roma, Ashkali and Egyptians” shall be established.
- Policies and laws should be constructed to enable the regularisation of informal settlements to be the rule, rather than the

exception. Absence of personal documents should be minimised as an obstacle to formalisation /regularisation of informal settlements.

- Roma, Ashkali and Egyptians who miss basic documents or are not registered at all should be granted registration and the missing documents in a non-bureaucratic way.
- Roma, Ashkali and Egyptians originally from Kosovo but living abroad should be granted citizenship in case they wish to receive it. Persons who hold already the citizenship of another country should be granted double citizenship.
- Any envisaged census-taking should be preceded by an outreach campaign to Roma, Ashkali and Egyptians IDP, refugees and migrant workers.
- The relevant institutions shall strictly punish inter-ethnic violence and discriminatory practices. Victims of such acts should have an unconditional and unobstructed way of reporting them to the relevant authorities.

Media

An important role in facilitating and promoting better participation of Roma, Ashkali and Egyptians plays the media.

Yet, only three radio stations out of more than hundred broadcast programmes in Romani language (all together one hour!). Public radio RTK since 2003 started with a daily fifteen-minute programme while public television RTK twenty-minutes weekly programme “Yekhipe”, aired Thursday, and re-broadcast either Sunday or Monday. In addition, the Ashkali and Egyptian community representatives have initiated discussions with RTK, aiming to have their communities programmes broadcasted too.

The (Albanian language) newspapers do not necessarily regard Roma, Ashkali and Egyptians as a genuine part of the Kosovo

society and hardly cover the life of the communities in balanced and professional way. On the other hand Roma, Ashkali and Egyptians journalists have hardly any access to these media.

These facts lead to a situation that perception of Roma, Ashkali and Egyptians among other communities in Kosovo, in particular among the Albanian majority, is dominated by prejudices, negative stereotypes and misinformation.

Recommendations:

- Broadcasting time in television and radio, dedicated to Roma, Ashkali and Egyptians communities should be promoted and increased. Thereby, it is important that broadcasting in Romani language is guaranteed.
 - Media should follow a code of conduct encouraging methods of self-monitoring in order to avoid racial, discriminatory or biased language, dissemination of prejudices and reporting incidents involving individual members of Roma, Ashkali and Egyptians communities in a way which blames such communities as a
- Educational and media campaigns should be developed in order to inform the public about life, society and culture of Roma, Ashkali and Egyptians and the importance of building an inclusive society while respecting the human rights and the identity of the Roma, Ashkali and Egyptians.
 - Access by Roma, Ashkali and Egyptians to media, the establishment of their own media, as well as the training of Roma, Ashkali and Egyptians journalists should be encouraged and facilitated.

whole On the other hand media should without restraining the freedom of media and in order to avoid inciting tension between various ethnic groups, treat the information on Roma with the same professionalism as any other subject, show positive aspects and present a balanced portrayal of Roma life, refrain from stereotyping Roma people

7. Return of Refugees (Failed Asylum Seekers) and Internally Displaced Persons (IDP)

More than 100.000 Roma, Ashkali and Egyptians from Kosovo live as refugees or IDP all over Europe. Most of their host countries intend to return them to Kosovo.

Yet, not more than 5.500 persons from these communities returned to Kosovo, but it can be expected that Western European countries accelerate the return process and that ten thousands of Roma, Ashkali and Egyptian refugees in Western Europe face deportation orders back to Kosovo though many of them are integrated in the host society.

The receiving communities (majority population, Roma, Ashkali and Egyptian communities, local administration) are neither prepared nor do they receive

sufficient support to integrate such large number of persons who partly do not speak the local languages or never lived in Kosovo before. The returnees in most of the cases neither have their own accommodation nor any prospect for finding work.

In order to receive those groups who return to Kosovo, it would be indispensable to develop specific municipal return and reintegration strategies for Roma, Ashkali and Egyptians.

Further, the issue of Roma, Ashkali and Egyptian returnees from Western Europe should be discussed in the status talks in the framework of decentralisation.

The return of the refugees from Western Europe would produce severe socio-economic consequences.

Remittances from abroad, i.e., also from refugees, constitute one of the main income sources; the return of the refugees from Western Europe would dramatically decrease these remittances and the income resources of the families in Kosovo.

The return of refugees from Western Europe would dramatically increase the number of persons depending on social assistance. Assuming 50,000 refugees (or ca. 10,000 families) who return depend on social assistance. Many families relying yet on remittances sent by refugees will also depend on social assistance after the return of refugees. The minimum of social assistance is 35.-€ and the maximum 65€ a month per family, irrespective of the number of children (which will be changed). It is widely acknowledged that a family can't live only of social assistance. Calculated on an average amount of 50.-€ per month, the Kosovo budget has to provide 500.000€ per month or 6.0 Million € per year for social assistance for returnees. These costs do not include the provision of accommodation and other issues.

Refraining from implementing reintegration programmes could lead to inter-ethnic tensions and turmoil at local level or to new migrations, since the vicious cycle of poverty and exclusion continues.

The *FORUM* promotes the principle of voluntary return to the place of origin of the returnees. However, returnees have to be provided with sufficient information about the situation and re-integration programmes should support the actual return. Return to other places than the place of origin of the returnee can only take place, if requested so by a refugee who returns voluntarily to Kosovo. Forceful return to other places than the place of origin of the returnee would be detrimental to sustainable return and reintegration and would lead to new displacement.

a. Return and Reconstruction

In the first years after the end of the conflict, Roma, Ashkali and Egyptian communities were obviously neglected (or discriminated) in internationally sponsored reconstruction programmes. Though every year quota was established on how many percentage of the finances allocated to reconstruction should be allocated to minorities, these quotas were never reached.

The consequences are severe: As long as large amounts of finances for reconstruction were available, Roma, Ashkali and Egyptians were disregarded. Now when financial resources for reconstruction are scarce, Roma, Ashkali and Egyptians might be considered, but the limited resources do not allow for sufficient reconstruction efforts. It can be anticipated that the majority of returnees from Western Europe do not own or can not use any property for the accommodation of their families. In consequence, the municipalities will be in charge of finding accommodation for the returnees.

The policy towards the reconstruction of the Roma Mahalla in Mitrovica (see below) illustrates the different approach of the International Community towards Roma, Ashkali and Egyptians compared with its approach towards Kosovo Albanians and Kosovo Serbs.

The international community insists in the building of apartment blocks though before the destruction in 1999, Roma owned individual family houses. It is not known that the International Community insisted that Kosovo Albanians or Kosovo Serbs who owned family houses before the war were forced to move into apartment blocks with small flats.

The International Community insists that Roma prove their property ownership with documents; otherwise they will be excluded from reconstruction, despite the widespread knowledge that property ownership documents are quite rare in Kosovo. It is not known that Kosovo Albanians or Kosovo Serbs whose property should have been reconstructed in the previous years had

ti follow the same strict rules as now being applied for Roma, Ashkali and Egyptians from the Roma Mahalla. This policy of the International Community can be described as clearly discriminatory.

b. Mitrovica

Return to the Roma Mahalla to Mitrovica

The situation in Mitrovica is of particular concern to the Roma from Kosovo for two related reasons: the reconstruction of the Roma Mahalla in Mitrovica's South and the situation of the Roma refugees in the IDP camps in Northern Mitrovica.

The Roma Mahalla in Mitrovica, with its reportedly 8,000-10,000 inhabitants, was the largest Romani settlements in the former Yugoslavia. It was destroyed in an action of so-called retaliation by ethnic Albanians on the 16 and 17 June 1999 under the eyes of international military forces.

On 18 April 2005, after several months of negotiations, a Memorandum on the return of hundred Roma and Ashkali families staying in the refugee camps in Northern Mitrovica to the Mahalla was signed between UNMIK, the UNHCR and OSCE and the Municipality of Mitrovica. No former inhabitant of the Roma Mahalla was present among the signatories of this agreement.¹⁰

The reconstruction of the Mahalla has been impeded by several factors, inter alia, alternative plans of the Albanian municipality to build a recreational and shopping centre at the place of the Mahalla expropriating thus the former owners,¹¹ a funding shortage witnessing the lack of commitment from the side of the international community to this project,¹²

and a lack of transparency and participation of the former inhabitants of the Mahalla and in particular those staying abroad, which generated fears and suspicion.

Part of this suspicion is due to the linking of the reconstruction with the return to the Mahalla. The former inhabitants of the Mahalla and in particular those living in Diaspora in Western Europe are afraid that the reconstruction of the Mahalla shall be made conditional on the return of all of its former inhabitants to this place.

Former inhabitants of the Mahalla are also afraid that they might lose their property rights in the course of the reconstruction as the information about the actual size and situation of the Mahalla is indeed a matter of contention since not all the buildings have been registered in the cadastre.

Lead contaminated camps

The issue has been further complicated by linking the reconstruction of the Mahalla with the situation of the Roma IDPs in the IDP camps in Northern Mitrovica.

In 1999, the UNHCR built camps in Žitkovac, Česmin Lug and Kablare, where Roma, Ashkali and Egyptian IDP were settled. These camps are located in the immediate vicinity of the Trepca mines, which UNMIK shut down because of the danger they represented to health and environment.

What was initially conceived as a temporary solution for a short period of time became a permanent home for some 700 IDP, in their majority former inhabitants of the Roma Mahalla. In 2000, the World Health Organisation (WHO) issued a first report which found that all of the children and most of the adults living in the vicinity of the Trepca Mine had blood lead concentrations below the authorised levels. By 2004, the WHO declared the area around the IDP camps inhabitable, and in October, recommended the immediate removal of

¹⁰Meeting notes by Nicolae Gheorghe, OSCE Special Advisor on Romani Issues, of a Meeting of Kosovo Roma organised by the OSCE/ODIHR in Vienna from 29-31 March 2006

¹¹ Danish Refugee Council: Government Assistance Programme to Returns - Sub-Programme: Return to the Roma Mahala, Mitrovica/a, 2004

¹² On 12 October 2005, the SRSG issued the following statement: "We now have the will, we have the plan, we have efforts on the way, but we do not have the money. What stands in the

way right now is the lack of resources". (UNMIK Press Release: SRSG thanks Germany for contribution to the relocation of Roma IDPs, 12 October 2005)

children and pregnant women from the camps.¹³

UNMIK finally proposed a two-stage strategy consisting in the temporary evacuation of the inhabitants of the camps to another location, before the reconstruction of new housing in the former Mahalla would be completed.

Only a few families have accepted UNMIK's offer to resettle to the former French military base, the Osterode Camp, which was opened as a new IDP camp on 9 January. According to UNMIK sources, 47 families from the Kablare and Cesmin Lug camps had been moved to Osterode by 28 March 2006, and fourteen more families have registered to be moved.¹⁴

The IDP as well as NGOs have objected that the new location is hardly a hundred meters away from the old camps and does not provide thus any real improvement to the situation of the IDP.¹⁵ Moreover, the inhabitants of the camps are afraid that the new camp might become a new permanent solution again and prejudice their return to the Mahala.

Recommendations:

- The principle of voluntary return needs to be respected.
- The host countries should consider granting residence permits at least for those groups of refugees who live already for a longer period in the host countries, whose children

attend school, who suffer from diseases, ...

- The Kosovo authorities shall develop a separate return and reintegration strategy for Roma, Ashkali and Egyptians or include a strong chapter on return and reintegration into the "general" Strategy for the Integration of Roma, Ashkali and Egyptians.
- All relevant municipalities shall develop under the guidance of PISG and with the participation of the communities return and reconstruction strategies which address the specific situation of Roma, Ashkali and Egyptians.
- The relevant authorities in Kosovo, the international community in close co-operation with the Roma, Ashkali and Egyptian communities shall develop and implement an outreach and information campaign for Roma, Ashkali and Egyptian refugees and IDP in order to enable them to be well informed and take their own decision.
- The relevant authorities of Kosovo shall undertake every effort to raise financial resources for the return and reintegration of Roma, Ashkali and Egyptian returnees and for strengthening the capacity of the receiving communities.
- The relevant authorities of Kosovo and the relevant organisations of the international community shall guarantee that financial support for return and reconstruction projects is divided among the ethnic communities proportionally according to their actual share among returnees.
- With regard to return and reconstruction the international community and the relevant authorities of Kosovo shall apply

¹³ ERRC: Written Comments of the European Roma Rights Centre Concerning Kosovo for Consideration by the United Nations Human Rights Committee on the Occasion of Review of the Country Report of Task Forces on UNMIK, 20 February 2006

¹⁴ United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), Kosovo: Highlights of joint press briefing of 29 Mar 2006

¹⁵ NGO reports; ERRC: Written Comments of the European Roma Rights Centre Concerning Kosovo for Consideration by the United Nations Human Rights Committee on the Occasion of Review of the Country Report of Task Forces on UNMIK, 20 February 2006

the same rules and procedures towards all communities.

- The issue of Roma, Ashkali and Egyptian returnees from Western Europe should be addressed in the status talks in the framework of decentralisation.
- The Statement of the Contact Group on Kosovo from 31. January 2006 that decentralisation can ensure that minority communities remain a vital part of Kosovo's future and give impetus to the return of displaced persons who should be able to choose where they live in Kosovo shall not be understood in such a way that Roma, Ashkali and Egyptians can be forcefully returned to places other than their places of origin.
- In case the former property of failed asylum seekers is occupied, the property should be either returned upon arrival or the deportation of these persons should be stopped.

Roma Mahalla in Mitrovica

- The former residents of the Roma Mahalla in Mitrovica shall be included in the further planning and

implementation process of the reconstruction of the Mahalla.

- Former owner of houses should be provided with the possibilities to reconstruct their houses and not be forced to move into apartment blocks.
- PISG and the international community should apply flexible mechanisms when determining the ownership of property as they did in other cases.

Lead Contaminated Camps

- Roma, Ashkali and Egyptians living or have lived in lead contaminated camps shall receive compensation for the health damages suffered from being accommodated in these camps.
- Roma, Ashkali and Egyptians living or have lived in lead contaminated camps shall receive preferential treatment in receiving new accommodation.

REFERENCE DOCUMENTS

European Roma and Travellers Forum, Policy Paper: Ensuring Romani Interests in the Kosovo Status Negotiation Process, May 2006

Joint platform of the Kosovo Roma and the Roma of the former Yugoslavia, Warsaw, 21 October 2005

Kosovo Roma and Ashkali Forum (FORUM), Final Status of Kosovo and the Position of Roma and Ashkali Communities, Report on the Roundtable January, 19 2006, Pristina

Letter of Kosovo Roma and Ashkali Forum (FORUM) and other representatives of Kosovo Roma, Ashkali and Egyptians on the need to include the commitment of the Kosovo Government to develop, adapt, implement and finance the Strategy for the Integration of Roma, Ashkali and Egyptians into final documents of the Kosovo status talks.

Meeting notes by Nicolae Gheorghe, OSCE Special Advisor on Romani Issues, Meeting of Kosovo Roma organised by the OSCE/ODIHR in Vienna from 29-31 March 2006

Political Platform of Kosovo Roma. Common statement of the participants to the meeting on Kosovo Roma, jointly organized by the OSCE ODIHR Contact Point for Roma and Sinti Issues and the European Roma and Travellers (ERTF), Skopje, 25 March 2006

General Documents

Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities: Opinion on the Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities in Kosovo (adopted on 25 November 2005, ACFC/OP/I(2005)004, Strasbourg, 02 March 2006

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge Deutschland , Informationszentrum Asyl und Migration, Serbien und Montenegro/Kosovo. Erkenntnisse des Bundesamtes Berichtsraum Dezember 2004 – März 2005. Stand März 2005. (German Federal Agency for Migration and Refugees, Information Centre Asyl and Migration, Serbia and Montenegro/Kosovo. Findings of Federal Agency Period December 2004 - March 2005.)

Danish Refugee Council: Government Assistance Programme to Returns - Sub-Programme: Return to the Roma Mahalla, Mitrovice/a, 2004

Eide, Kai: A comprehensive Review of the Situation in Kosovo, October 2005

European Roma Rights Centre: Written Comments of the European Roma Rights Centre Concerning Kosovo for Consideration by the United Nations Human Rights Committee on the Occasion of Review of the Country Report of Task Forces on UNMIK, 20 February 2006

Ethnicity Research Centre (Jaksic Bozidar, Basic Goran), Romany Settlements. Belgrade 2002.

Global Rights, Affirmative Action: A Global Perspective. Washington D.C. 2005.

Minority Rights Group (MRG), Minority Rights in Kosovo Under International Rule, London 2006.

Müller, Stephan, Zur Situation der Roma in Kosovo in: Südosteuropa 9-10/1999

Ombudsperson Institution in Kosovo, Fifth Annual Report 2004 – 2005 addressed to the Special Representative of the Secretary-General of the United Nations, 11 July 2005

OSCE Mission in Kosovo, Working Regional Roundtable on Formalising Informal Settlements of Roma and other vulnerable groups 30-31 October 2003, Prishtinë/Priština, Kosovo

Shadow Report on the Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Pristina/Kosovo, September 2005

UN Security Council: Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, 25 January 2006, S/2006/45

United Nations, International Covenant on Civil and Political Rights, Human Rights Committee, Eighty-sixth session 13-31 March 2006, List Of Issues To Be Taken Up In Connection With The Consideration Of The Report Of The United Nations Interim Administration Mission In Kosovo On The Human Rights Situation In Kosovo Since June 1999 (CCPR/C/UNK/1), 27 April 2006, CCPR/C/UNK/Q/1UNDP, Human Development Report Kosovo 2004. Pristina 2004

UNDP, At Risk: Roma and the Displaced in Southeast Europe. Bratislava 2006.

UNHCR, Voluntary Minority Returns From External and Internal Displacement. 2006

United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), Kosovo, Press Releases
UNMIK, Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo, 15 May 2001, Pristina
UNMIK, Observation on Opinion on the Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities in Kosovo (adopted on 25 November 2005), 18 February 2006
UNMIK, Report submitted by the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) pursuant to Article 2 .2 of the Agreement between UNMIK and the Council of Europe related to the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC(2005) 003, Strasbourg, 02 June 2005
UNMIK/PISG, Revised Manual On Sustainable Return. Pristina 2006.
Waringo, Karin, The Missing in: Transition Online. May 2006

SELECTION OF IMPORTANT LEGAL INSTRUMENTS, RESOLUTIONS AND RECOMMENDATIONS ON IMPROVING SITUATION OF ROMA

European Union

Recommendation on the Situation of Roma in the candidate countries: background document, 1999

Guiding Principles for improving the situation of the Roma based on the recommendations of the Council of Europe's Specialist Group of Roma/Gypsy and on the recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities Adopted by the European Union (COCEN Group) at the Tampere Summit, December 1999.

Council of Europe - General

European Convention on Human Rights

European Social Charter (Revised)

Framework Convention on National Minorities

Charter for Regional or Minority Languages

Council of Europe - Recommendations and Resolutions

Recommendation (2005)4 of the Committee of Ministers to member states on improving the housing conditions of Roma and Travellers in Europe

Recommendation (2004)14 of the Committee of Ministers to member states on the movement and encampment of Travellers in Europe

Recommendation (2001)17 on improving the economic and employment situation of Roma/Gypsies and Travellers in Europe

Recommendation (2000)4 of the Committee of Ministers to member states on the education of Roma/Gypsy children in Europe

Recommendation (1983)1, on Stateless Nomads and Nomads of Undetermined Nationality

Resolution (1975)13 on the Social Situation of Nomads in Europe

Recommendation 1633 (2003) Forced returns of Roma from the former Federal Republic of Yugoslavia, including Kosovo, to Serbia and Montenegro from Council of Europe member states

Recommendation 1557 (2002) on the legal situation of Roma in Europe

Recommendation 1203 (1993) on Gypsies in Europe

Recommendation 563 (1969) on the situation of Gypsies and other Travellers in Europe

ECRI General Policy Recommendation No. 2: Specialised Bodies to Combat Racism, Xenophobia, Anti-Semitism and Intolerance at National Level. Adopted by ECRI on 13 June 1997, CRI (97) 36, Chapter C

ECRI General Policy Recommendation No. 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, Adopted by ECRI on 6 March 1998 CRI (98) 29 rev. Strasbourg;

OSCE

OSCE Action Plan on Improving the Situation of Roma and Sinti Within the OSCE Area

Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities in Roma and Sinti in the OSCE Region, The Hague 2002.

United Nations

International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966

UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, General Recommendation XXVII entitled "Discrimination Against Roma", adopted at its 1424th meeting, 16 August 2000, contained in document A/55/18, annex V United Nations Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities (Adopted by General Assembly resolution 47/135 of 18 December 1992).

Mirënjohjet

Forumi Rome dhe Ashkali i Kosovës (Forumi) me falënderim iu shpreh mirënjohje të gjitha organizatave dhe individëve që kanë kontribuar në këtë dokument qëndrimi, përfshirë këtu edhe OSCE /ODIHR- CPRSI për ndihmesën e tyre financiare.

TABELA E PËRMBAJTJES

HYRJE	3
PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE.....	4
Negociatat për statusin	4
Strategjia për Integrimin dhe Fuqizimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në Kosovë.....	5
E ardhmja e bashkimit të Kosovës me familjen Evropiane	6
Pjesëmarrja e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në jetën politike dhe shoqërore në Kosovë.....	7
Kthimi i refugjatëve (azilkërkuesëve të refuzuar) dhe PZHBV-ve.....	9
1. Fakte rreth Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në Kosovë	10
2. Skenarët.....	13
3. Bisedimet për statusin e Kosovës.....	15
4. Strategjia për integrimin dhe fuqizim të komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptas në Kosovë.....	17
5. Dekada e përfshirjes së Romëve	18
6. Romët dhe Ashkalinjtë dhe pjesëmarrja e tyre në shoqërinë civile dhe në jetën politike	19
7. Kthimi i refugjatëve (Azilkërkuesëve të refuzuar) dhe personave të zhvendosur brenda vendit (PZHBV).....	21
DOKUMENTE REFERENTE	26
NJË PËRZGJEDHJE E INSTRUMENTEVE TË RËNDËSISHME LIGJORE, REZOLUTAVE DHE REKOMANDIMEVE PËR PËRMIRËSIMIN E GJENDJES SË ROMËVE	28

FORUMI i Romëve dhe Ashkalinjve të Kosovës (më tej *FORUMI*) synon të jap kontributin e tij për integrimin e komuniteteve të tij në shoqërinë kosovare. *FORUMI* punon që të krijojë kushtet ku këto komunitete të kenë mundësinë të shprehin dhe të adresojnë shqetësimet dhe qëllimet. *FORUMI* punon ngushtë me institucionet Kosovare dhe partnered ndërkombëtarë të adresojë shqetësimet dhe ofrojë zgjidhje konkrete për një pozitë të përmirësuar të këtyre komuniteteve.

Objektivi kryesor i *FORUMIT* është që të promovojë zhvillimin dhe integrimin politik, ekonomik dhe social të komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptas. Në këtë mënyrë, *FORUMI* tenton të kontribuojë drejt krijimit të një Kosove demokratike dhe multietnike.

Ky dokumenti i politikës reflekton pozicionin e *FORUMIT* në sfidat esenciale të së ardhmes Kosovare në përgjithësi si dhe më saktësisht të komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptas. Intenca e tij është të informojë publikun Romë, Ashkali dhe Egjiptas si edhe publikun e gjerë Kosovar rreth pozicionit të *FORUMIT*. Ky dokument politike duhet të hapë dialogun në mes të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në njëerën anë dhe komuniteteve tjera etnike në anën tjetër.

Ai ofron rekomandime dhe propozime vendimarrëse Kosovare dhe prandaj

përfaqëson kontribut me rëndësi në zhvillimin e mëtejshëm demokratik të Kosovës. Dokumenti i politikës së *FORUMIT* promovon njohjen e të drejtave minoritare, kuptimin e situatës specifike të komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptas si dhe luftën kundër dhunës dhe diskriminimit të motivuar etnikisht.

FORUMI përbëhet prej tridhjetë e gjashtë organizatave të shoqërisë civile dhe një numër i konsiderueshëm i përfaqësuesve individualë. Për më tepër, *FORUMI* së voni ka zgjeruar anëtarësinë e vet me një numër të konsiderueshëm të OJQ-ve Egjiptase. Ai miremban marrëdhënie të shkëlqyeshme me përfaqësues politik të gjithë komuniteteve dhe me përfaqësues të komunitetit ndërkombëtar.

Në gjashtë vitet e fundit *FORUMI* dhe anëtarët e tij fituan reputacion të rrespektuar në mes organizatave dhe institucioneve vendore, ndërkombëtare, qeveritare dhe joqeveritare.

FORUMI përqëndron punën e tij në zhvillimin e komuniteteve, mbikëqyrjen e të drejtave njerëzore, promovimin e demokracisë, përmirësimin e marrëdhënieve ndëretnike, evokim dhe lobim nga ana e komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptase, aktivitete edukative, të drejta të femrës dhe integrim të të kthyerve.

HYRJE

Ky dokument paraqet gjendjen dhe kërkesat politike të organizatave të shoqërisë civile të Romëve dhe Ashkalinjve në Kosovë që janë bashkuar në *FORUMIN e Romëve dhe Ashkalinjve të Kosovës* (FORUM). Organizatat e shoqërisë civile janë në kontakt të vazhdueshëm me përfaqësuesit politikë të dy komuniteteve, që kanë të njëjtat shqetësime dhe qëndrime. Sidoqoftë, ky dokument paraqet vetëm qëndrimin e *FORUMIT*.

Në përgjithësi komunitetet Rome, Ashkali dhe Egjiptas në Kosovë kanë të njëjtat probleme dhe programe që synojnë të zgjidhin gjendjen e të tri komuniteteve. Por përfaqësuesit e shoqërisë civile të Egjiptasëve nuk shprehën vullnetin që të marrin pjesë në iniciativën e përbashkët të organizatave të shoqërisë civile të Romëve dhe Ashkalinjve që formuan këtë *FORUM*.

Duhet theksuar se ky dokument nuk synon të diskutojë “çështjen e identitetit” në mes të tri komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase. Organizatat e tubuara në *FORUM* janë bashkuar nga nevoja për përmirësimin e gjendjes dramatike në të cilën jeton shumica e Romëve dhe Ashkalinjve (dhe Egjiptasve) në Kosovë, pavarësisht se cilit komunitet i takojnë.

Dokumenti trajton gjendjen e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në Kosovë. Por, shoqëria civile e Romëve dhe Ashkalinjve të Kosovës nuk duhet të marrë përgjegjësinë vetëm për gjendjen e komuniteteve të tyre brenda Kosovës. Ajo duhet të marrë

parasysh edhe gjendjen e refugjatëve dhe personave të zhvendosur brenda vendit (PZHBV).

Shoqëria civile e Romëve dhe Ashkalinjve të Kosovës nuk mund të pranojë se shumica e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve të Kosovës ende janë të detyruar të jetojnë jashtë Kosovës pa i'u ofruar as mundësi e sinqertë për ri-integrim në Kosovë e as integrim në vendet ku janë duke jetuar tani. Dhe nuk duhet harruar se edhe shtatë vite pas luftës rreth 1,000 Romë, Ashkali dhe Egjiptas janë të detyruar të jetojnë në kampe në kushte tejet jonjerëzore.

Në muajt e ardhshëm do të merren vendime që do të përcaktojnë të ardhmen e të gjithë qytetarëve të Kosovës, pa marrë parasysh përkatësinë e tyre etnike. Rrjedhimisht, është me rëndësi që të gjithë qytetarët të ngrisin zërin dhe që marrësi i vendimit të dëgjojë propozimet, shqetësimet dhe nevojat e tyre. Ky dokument paraqet qëndrimin e *FORUMIT* për zhvillimet e ardhshme shumë të rëndësishme në Kosovë dhe që kanë të bëjnë me komunitetet Rome, Ashkali dhe Egjiptas.

Ne ju bëjmë thirrje të bëni komente rreth këtij dokumenti dhe presim që të marrim mendimet tuaja.

kosraf@gmail.com

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Vendimi për statusin e ardhshëm të Kosovës përbën vendimin më të rëndësishëm që do të merret për Kosovën në muajt e ardhshëm. Një vendim që do të përcaktojë të ardhmen e të gjithë qytetarëve të Kosovës, pavarësisht përkatësisë së tyre etnike.

Prandaj është me rëndësi që shoqëria civile Rome dhe Ashkali dhe veçanërisht *FORUMI*, të ngrisin zërin dhe të sjellin propozimet, shqetësimet dhe nevojat e tyre në vëmendjen e publikut në Kosovë dhe të vendim marrësve në Kosovë dhe jashtë saj.

Pavarësisht vendimit përfundimtar për statusin e ardhshëm të Kosovës, *FORUMI* me këtë dokument paraqet qëndrimin e tij rreth aspekteve dhe zhvillimeve kryesore që kanë të bëjnë me të ardhmen e komuniteteve të tyre në veçanti dhe Kosovës në tërësi.

Negociatat për statusin

Nën kryesimin e Kombeve të Bashkuara (UNOSEK), përfaqësuesit e qeverisë së Kosovës (IPVQ) dhe qeveria e Serbisë po diskutojnë që nga pranvera 2006 në Vjenë çështjet që janë shumë të rëndësishme për

statusin e ardhshëm të Kosovës. Komunitetet tjera deri në këtë kohë (fillim gushti 2006) kanë qënë të përjashtuara nga pjesëmarrja në këto negociata.

Përkundër rekomandimeve të Emisarit Special të Kombeve të Bashkuara, Kai Eide, dhe kërkesave nga organizatat ndërkombëtare për të drejtat e njeriut dhe organizatat Rome si dhe nga përfaqësuesit e Romëve dhe Ashkalinjve të Kosovës, as negociatorët ndërkombëtar as delegacionet Kosovare nuk i kanë marrë sinqerisht kërkesat dhe shqetësimet e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve.

Në Kosovë është themeluar Këshilli Konsultativ i Komuniteteve që do të duhej të përfaqësonte interesat e komuniteteve etnike. Sidoqoftë, kërkesat e Romëve dhe Ashkalive shumë pak janë marrë parasysh në “Dokumentin Kornizë” final, i cili është prezantuar në Gusht në një takim në Vienë. Përfaqësuesit Romë nuk i është dhënë mundësia të paraqesë në formë të pavarur nevojat, shqetësimet dhe propozimet e komunitetit Romë.

Qëndrimi 1 i *FORUMIT*

FORUMI urgjentisht i bën thirrje UNOSEK-ut të diskutojë gjendjen specifike të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në negociatat rreth statusit dhe t’u mundësojë përfaqësuesëve të tyre që të paraqesin në mënyrë të pavarur nevojat dhe shqetësimet e tyre në negociata.

Qëndrimi 2 i *FORUMIT*

FORUMI i bën thirrje Ekipit Negociator të Kosovës të mundësojë pjesëmarrjen e pakicave në formë të pavarur në nivel të diskutimeve mbi të gjitha çështjet që kanë të bëjnë me statusin e ardhshëm të Kosovës e jo vetëm t’u ofrojë atyre rol konsultativ përmes Këshillit Konsultativ për Komunitete.

Qëndrimi 3 i *FORUMIT*

Dokumenti përfundimtar i bisedave rreth statusit të ofron masat për pjesëmarrje efektive në të gjitha nivelet, e veçanërisht në qeverinë dhe administratën lokale dhe për mundësi tjera të pjesëmarrjes në vendim marrjen politike për komunitetet “joterritoriale” siç janë Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit.

Qëndrimi 4 i *FORUMIT*

Dokumenti përfundimtar i bisedave rreth statusit duhet të përfshinë zotimin e Qeverisë së Kosovës që të zhvillojë, zbatojë dhe bashkëfinancojë zbatimin e Strategjisë për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në Kosovë. Për më tepër, qeveria e Kosovës zotohet që në mënyrë aktive të kërkojë resurse tjera shtesë për zbatimin e strategjisë.

Strategjia për Integrimin dhe Fuqizimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në Kosovë

Në dhjetëvjeçarin e fundit pothuaj të gjitha vendet e Evropës qendrore dhe juglindore zhvilluan strategjitë e tyre kombëtare ose kornizat e programeve për integrimin e Romëve. Komisioni Evropian i kushtoj vëmendje të veçantë, madje edhe kërkoj që vendet në procesin e pranimit në Bashkimin Evropian të zhvillojnë këto strategji. Ndonëse Kosova është larg nga të qenit në procesin e pranimit në Bashkimin Evropian ekziston një nevojë në rritje për të zhvilluar një strategji për integrimin e komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase.

Zyra e Kryeministrit (ZKM) në IPVQ ka kërkuar nga Misioni i OSBE-së në Kosovë (OMiK) dhe nga Fondacioni Kosovar për Shoqëri të Hapur (KFOS) të fillojnë procesin e zhvillimit të një strategjie të tillë. OSBE-ja dhe KFOS-i synojnë që të zhvillojnë këtë strategji në bashkëpunim me Zyrën e Kryeministrit, me përfaqësuesit e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve, me agjencitë tjera ndërkombëtare, siç janë Këshilli i Evropës, UNMIK (ZKKP), UNHCHR, UNHCR, UNDP, përfaqësinë e Komisionit Evropian në Kosovë, AER si dhe OJQ-të lokale dhe ndërkombëtare.

FORUMI mirëpret nismën e ZKM-së, OMIK-ut dhe KFOS-it që në mënyrë sistematike të adresohet gjendja e komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase përmes zhvillimit të strategjisë. *FORUMI* poashtu përshëndet angazhimin më të madh të shoqërisë civile, në veçanti të përfaqësuesëve të shoqërisë civile Rome, Ashkali dhe Egjiptase në zhvillimin dhe zbatimin e strategjisë. Madje, *FORUMI* është i përkushtuar që të luaj një rol proaktiv në procesin e zhvillimit të strategjisë dhe do të bashkëpunojë me IPVQ-të bazuar në parimin e partneritetit të barabartë që synon të përmirsojë pozitën e marginalizuar të komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptas.

Pas iniciativës së *FORUMIT*, njëzet e pesë parti politike Rome, Ashkali dhe Egjiptase dhe përfaqësuesë të shoqërisë civile kanë kërkuar që “Qeveria e Kosovës të zhvillojë, në bashkëpunim dhe bashkërendim të ngushtë me komunitetet Rome, Ashkali dhe Egjiptase dhe të zbatojë strategjinë për përmirësimin e gjendjes së Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në Kosovë” dhe që ky zotim të përfshihet në dokumentin final të bisedimeve rreth statusit.

Strategjia duhet të mbulojë të gjithë sektorët e rëndësishëm. Duke parë natyrën e ndërlikuar të procesit të kthimit dhe ri-integrimit, duhet të

shqyrtohet zhvillimi i një dokumenti të veçantë të politikës ose i një strategjie për kthim dhe ri-integrim të refugjatëve

dhe PZHBV-ve Romë, Ashkali dhe Egjiptas.

Qëndrimi 5 i FORUMIT

Qeveria e Kosovës të zhvillon në bashkëpunim dhe bashkërendim të ngushtë me komunitetet Rome, Ashkali dhe Egjiptase dhe të zbaton strategjinë për përmirësimin e gjendjes së Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në Kosovë.

Madje, qeveria e Kosovës zotohet të bashkëfinancojë zbatimin e saj dhe të kërkojë në mënyrë aktive resurse tjera shtesë për zbatimin e strategjisë.

Qëndrimi 6 i FORUMIT

FORUMI i bën thirrje të gjithë aktorëve relevant që të fuqizojnë dhe mbështesin procesin e zhvillimit të strategjisë dhe të përmbahen nga ndarjet brenda organizatave të shoqërisë civile Rome, Ashkali dhe Egjiptase. Ato duhet të pranojnë dhe përqafojnë kapacitetin vetorganizues të FORUMIT si një organizatë ombrellë mandati i së cilës është të avokojë për të drejtat dhe interesat e komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase.

E ardhmja e bashkimit të Kosovës me familjen Evropiane

Është me rëndësi thelbësore për organet vendim marrëse të Kosovës që të marrin parasysh dhe korrigojnë legjislacionin gjegjësisht dhe mekanizmat relevant për bashkëngjitje familjes së Bashkësisë Evropiane. Prandaj, Principet Udhëheqëse për përmirësim të gjendjes së Romëve, duke u bazuar në rekomandimet e Komisionerit të Lartë për Minoritetet Nacionale pranë OSBE-së, të pranuar nga Unioni Evropian si edhe konventat, rezolutat dhe rekomandimet tjera me fokus specifik ndaj Romëve duhet të merren parasysh.

Dekada e përfshirjes së Romëve

Në muajin Shkurt 2005 nëntë qeveri (Bullgaria, Kroacia, Republika Çeke,

Hungaria, Maqedonia, Mali i Zi, Rumania, Serbia, Sllovakia) bashkë me Bankën botërore, Institutin e shoqërisë së hapur, Komisionin Evropian, Këshillin e Evropës dhe organizata dhe institucione tjera ndërkombëtare lansuan Dekadën e përfshirjes së Romëve. Qëllimi i kësaj Dekade është që të mbyll zbrastësinë në mes të popullsisë shumicë dhe komuniteteve Rome në vendet pjesëmarrëse. Prandaj Dekada kërkon pjesëmarrje të fuqishme të komuniteteve Rome në zhvillimin, zbatimin dhe monitorimin e të gjitha politikave dhe aktiviteteve që kanë të bëjnë me Romët.

Serbia tashmë merr pjesë në Dekadë, por aktivitetet e saja brenda Dekadës nuk mbulojnë Kosovën.

Qëndrimi 7 i FORUMIT

IPVQ-të dhe aktorët përkatës ndërkombëtar të shikojnë të gjitha mundësitë për arritjen e një marrëveshjeje politike që Kosova të mund të marrë pjesë në Dekadën e përfshirjes së Romëve.

Pjesëmarrja e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në jetën politike dhe shoqërore në Kosovë

Ka qënë praktikë e përhapur në Kosovë që prona të mos regjistrohet në kadastër dhe si pasojë e kësaj, personat që jetonin në atë pronë nuk janë regjistruar ose u mungojnë

dokumentet themelore. Në anën tjetër mungesa e dokumenteve ka pamundësuar rregullimin e çështjeve të pronave. Disa komunitete Rome, Ashkali dhe Egjiptase që jetojnë në vendbanime joformale ballafaqohen me këto probleme.

Qëndrimi 8 i FORUMIT

Politikat dhe ligjet duhet të bëhen për të mundësuar rregullimin e vendbanimeve joformale dhe kjo të jetë rregull e jo përjashtim. Mungesa e dokumenteve personale duhet minimizuar si një pengesë drejt formalizimit/rregullimit të vendbanimeve joformale.

Sipas kornizës kushtetuese të gjitha bashkësitë etnike (përpos komuniteteve të vogla Kroate dhe Qerkez) kanë të drejtë të përfaqësohen (ulëset e rezervuara) në Kuvendin e Kosovës. Tri komunitetet, Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit kanë së bashku të drejtën në katër ulëse nga 20 sa janë të rezervuara për bashkësitë etnike.

Për arsye të numrit të madh të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve që jetojnë jashtë Kosovës si persona të zhvendosur përbrenda, emigrantë apo punëtorë migrues dhe për shkak të mungesës së kampanjës kontaktuese për Romë, Ashkali dhe Egjiptas “në ekzil”, elektorati Romë, Ashkali dhe Egjiptas është relativisht i vogël dhe partitë politike të të tri komuniteteve hasin në

vështirësi në regrutim të anëtarëve të komuniteteve të tyre.

Vetë fakti që dy të tretat e e elektoratit nuk jetojnë në Kosovë dhe pasi që në Asamblatë Komunale nuk ekzistojnë “ulëse të rezervuara” apo mekanizma tjerë për pjesëmarrjen e komuniteteve të vogla në Asamblatë Komunale, Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit vështirë se janë të përfaqësuar në Asamble Komunale.

Në kontekstin e transferimit të afërt të kompetencave nga niveli qendror në atë lokal, duhet të ndërmerren aktivitete të pazëvendësueshme në mënyrë që të mundësohet përfaqësim i komuniteteve etnike në Asamble Komunale.

Qëndrimi 9 i FORUMIT

Kushtetuta e re e Kosovës duhet të jetë e bazuar në principe të barabarësisë së gjithë qytetarëve Kosovar pavarësisht se cilit komunitet etnik i takon individi. Ngjashëm, Kushtetuta e re Kosovare duhet të garantojë barabarësinë e gjithë komuniteteve etnike.

Qëndrimi 10 i FORUMIT

Kushtetuta e re e Kosovës duhet të lejojë aktivitetet inkurajuese që do të mundësojë pjesëmarrjen e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në nivelet vendim marrëse lokale dhe qendrore.

Qëndrimi 11 i FORUMIT

Ligji i ardhshëm mbi Komunitetet etnike duhet të lejojë aktivitete inkurajuese për komunitetet etnike të pafavorshme si ato Rome, Ashkali dhe Egjiptase përderisa ato të mos marrin pozitë të barabartë në shoqëri, ekonomi dhe politikë.

Qëndrimi 12 i FORUMIT

Ministria e Shërbimeve Publike e IPVQ dhe organizatat ndërkombëtare me mandat duhet të fusin FORUMIN në pjesëmarrje në planifikim, zhvillim dhe krijim të regjistrimit të popullatës.

Zyra e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve

Themelohet një zyrë e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në nivelin qendror, mundësisht në Zyrën e Kryeministrit. Zyra

mund të ngarkohet të bëjë bashkërendimin e zbatimit të strategjisë, kthimit dhe përpjekjeve për rindërtim, trajnimin dhe shpërndarjes së informatave për institucionet tjera të Kosovës, etj.

Qëndrimi 13 i FORUMIT

Themelohet një zyrë e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në nivelin qendror, mundësisht në Zyrën e Kryeministrit.

Fondi për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve

Për promovimin dhe përsheptimin e integritit të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në shoqërinë dhe ekonominë Kosovare, duhet të themelohet një Fond për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve. Komunitetet tjera marrin resurse tjera nga jashtë vendit. Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit nuk e kanë një mundësi të tillë. “Fondi për integrimin e Romëve,

Ashkalinjve dhe Egjiptasve duhet të mundësojë zbatimin e strategjisë për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve. Organizatat dhe institucionet siç janë IPVQ-të përmes Buxhetit të Konsoliduar të Kosovës, Komisionit Evropian, Bankës Botërore, USID-it dhe Institutit për Shoqëri të Hapur duhet të ftohen që të kontribuojnë në këtë fond. Fondi duhet të administrohet nga Zyra e Kryeministrit.

Qëndrimi 14 i FORUMIT

Për të promovuar dhe përsheptuar integrimin, krijohet “Fondi për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve”.

Mediat

Akoma Romët dhe Ashkalinjtë kanë qasje të kufizuar në mediat e Kosovës. Radiotelevizioni publik RTK dhe një numër i vogël radiostacioneve private transmetojnë program të kufizuar. Gazetat në Kosovë (ato në gjuhën shqipe) nuk i konsiderojnë domosdoshmërisht Romët dhe Ashkalinjtë si pjesë të shoqërisë kosovare dhe pothuaj

fare nuk e mbulojnë jetën e komuniteteve në mënyrë të ekuilibruar dhe profesionale.

Është shumë me rëndësi që të rritet kohëzgjatja e transmetimeve në radiotelevizion që kanë të bëjnë me komunitetet Rome dhe Ashkali. Prandaj është me rëndësi që të ketë transmetime në gjuhën Rome.

Qëndrimi 15 i FORUMIT

Për të siguruar një imazh të balancuar të Romëve dhe Ashkalinjve, mediat publike dhe private duhet të zotohen se do të raportojnë në mënyrë të balancuar dhe jo të njëanshme.

Mediat publike dhe private në publikimet dhe transmetimet e tyre do të paraqesin segmente të krijuara nga dhe për Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit.

Kthimi i refugjatëve (azilkërkuesëve të refuzuar) dhe PZHBV-ve

Pozicionet, analizat dhe mëpas rekomandimet e këtij kapitulli janë çështje të definuara qartë në kontekst të krizës në Kosovë dhe në organizimin pas krizës. Është paramenduar të shërbejë si vegël analitike për gjithë institucionet relevante brenda dhe jashtë Kosovës që kanë mandat lidhur me çështjet e kthimit, duke përfshirë shtetet dhe autoritetet pjesëmarrëse të OSBE-së (të përcaktuara në kornizë të Planit të Veprimit të OSBE-së mbi përmirësimin e situatës së Romëve dhe Sintit brenda zonës së OSBE-së, kapitulli VII).

Më shumë se 100,000 Romë, Ashkali dhe Egjiptas jetojnë si refugjatë, PZHBV ose si punëtorë emigrant jashtë Kosovës. Vendet e Evropës perëndimore dhe vendet fqinje siç është Maqedonia duan të kthejnë një numër të madh të azilkërkuesëve të refuzuar (refugjatëve) në Kosovë. Pastaj edhe PZHBV-të që jetojnë momentalisht në Serbi dhe Mal të Zi mund të kthehen.

Përkundër faktit se këto kthime mund të ndodhin, politika UNMIK-u dhe IPVQ-ve rreth kthimit nuk e njeh këtë fenomen, domethënë, në përgjithësi Romët,

Ashkalinjtë dhe Egjiptasit nuk gëzojnë mbështetjen për kthim dhe rindërtim siç e gëzojnë bashkësitë tjera.

I vetmi projekt i madh i kthimit të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në Mitrovicë ishte zhvilluar pa ndonjë pjesëmarrje serioze të komuniteteve përkatëse dhe përfshinte disa qasje të ndryshme të cilat sërish ngrisin shqetësimin se a janë Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit të trajtuar në mënyrë të barabartë nga bashkësia ndërkombëtare dhe IPVQ-të krahasuar me komunitetet tjera.

Qëndrimi 16 i FORUMIT

Vendet nikoqire duhet të shqyrtojnë mundësinë e dhënies së lejeqendrimit të paktën për disa grupe të caktuara në mesin e refugjatëve siç janë personat që kanë jetuar një kohë të gjatë në vendet nikoqire, të cilët janë të punësuar dhe fëmijët e të cilëve vijnë mesimin atje, apo personat që vuajnë nga sëmundjet dhe të cilët nuk do të mund të trajtohet në Kosovë.

Qëndrimi 17 i FORUMIT

Kthimi do të duhej të përcjellë principin e kthimit vullnetar në vendin e prejardhjes së të kthyerve. Të kthyerve duhet t'ju ofrohen informata të mjaftueshme rreth situatës dhe programet e ri-integrimit do të duhet të përkrahin vetë kthimin. Kthimi në vende tjera nga vendi i prejardhjes së të kthyerit duhet të ndodh vetëm në rastin e kërkesës së vetë refugjatëve që kthehen vullnetarisht në Kosovë. Kthimi i dhunshëm në vende tjera nga vendi i prejardhjes së të kthyerit do të ishte në kundërshtim me kthim të qëndrueshëm dhe ri-integrim dhe do të binte deri në vendosje të reja.

Qëndrimi 18 i FORUMIT

Autoritetet kosovare zhvillojnë një strategji të veçantë për kthim dhe ri-integrim të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve ose krijojnë një kapitull për kthimin dhe ri-integrimin brenda Strategjisë “së përgjithshme” për Integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve.

Të gjitha komunat përkatëse të udhëzuara nga IPVQ-të dhe me pjesëmarrjen e komuniteteve zhvillojnë strategjitë e kthimit dhe rindërtimit të cilat adresojnë situatën specifike të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve. Autoritete përkatëse në Kosovë, bashkësia ndërkombëtare në bashkëpunim me komunitetet Rome, Ashkali dhe Egjiptase zhvillojnë dhe zbatojnë një fushatë për komunikim dhe shpërndarje të informatave për refugjatët dhe PZHBV-të Romë, Ashkali dhe Egjiptas për t'u mundësuar atyre që të informohen sa më mirë dhe që të vendosin vet.

Qëndrimi 19 i FORUMIT

Autoritetet në Kosovë dhe organizatat përkatëse të bashkësisë ndërkombëtare garantojnë se përkrahja financiare për projektet e kthimit dhe rindërtimit do të ndahet ndërmjet bashkësive etnike në mënyrë proporcionale sipas numrit të personave që kthehen.

Qëndrimi 20 i FORUMIT

Ish banorët e Lagjes së Romëve në Mitrovicë të përfshihen në procesin e mëtutjeshëm të planifikimit dhe zbatimit të rindërtimit të Lagjes.

1. Fakte rreth Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në Kosovë

Për momentin vlerësohet se në Kosovë jetojnë nga 35.000 deri në 40.000 Romë, Ashkali dhe Egjiptas.¹ Para luftës së vitit 1998/1999 numri i Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve ka qënë shumë më i madh. Është vështirë për të përcaktuar numrin e saktë të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve që janë ndjekur ose që kanë ikur bashkë me Serbët e Kosovës pas luftës së vitit 1998/1999 ose se sa Romë, Ashkali dhe Egjiptasë kanë ikur gjatë luftës 1998/1999 ose sa janë larguar në vitet e nëntëdhjeta për t'i ikur regjimit të Millosheviqit, siç janë larguar edhe qindra mijëra Shqiptarë nga Kosova.

Popullsia e tanishme:

Vlerësimi: 35.000 – 40.000 Popullsi para konfliktit: të paktën 150.000

Numri i PZHBV-ve në Serbi: rreth **45.000 – 50.000**

Numri i PZHBV-ve/refugjatëve në Mal të Zi: **8.000 – 10.000**

Numri i azilkërkuesëve të regjistruar që janë refuzuar në Gjermani: **35.000**

Numri i refugjatëve të regjistruar në shtetet tjera të Evropës perëndimore: rreth **15.000 – 20.000**

Numri i refugjatëve të regjistruar në Maqedoni dhe BeH: rreth **3.000**

Punëtorë emigrantë të ligjshëm dhe emigrantë të paligjshëm të paregjistruar: **disa dhjetra mijëra**

¹ Në Raportin Hije mbi zbatimin e Konventës Kornizë për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare, Prishtinë/Kosovë, Shtator 2005, flitet për rreth 35.000 ndërsa UNMIK-u përdor shifrën prej 39.000.

Popullsia e tanishme në vend që është në numër të madh
Gjakovë: 7.000 persona (kryesisht Egjiptas); para konfliktit: 10.000
Prizren: 5.500 persona (kryesisht Romë); para konfliktit: 12.000
Ferizaj: 4.000 persona (kryesisht Ashkali); para konfliktit: 11.000
Fushë Kosovë: 3.500 persona (Ashkali, Egjiptas dhe Romë); para konfliktit: 8.000
Kampe jonjerëzore: rreth 1,000 (Romë, Ashkali dhe Egjiptas); para konfliktit: Asnjë
Popullsia e parakonfliktit që ka qënë në numër të madh
Prishtinë: 15.000 – 20.000 persona. Tani: rreth. 400 në Prishtinë dhe rreth 1000 në Graçanicë
Mitrovicë: më shumë se 10.000 persona (të paktën 8.000 vetëm në Lagje). Tani: 600 në kampe dhe 200 në shtëpi private
Gjilan: 8.000 persona. Tani: 400
Pejë: 5.000 persona. Tani: 1.500

Bazuar në numrin e refugjatëve dhe PZHBV-ve mund të vihet në përfundim se numri i Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve që janë nga Kosova është së paku 150.000. Disa ekspertë tjerë mendojnë se ky numër është madje deri në 260.000.²

Sipas një hulumtimi të pavarur të vitit 2002, së paku **46.000** Romë nga Kosova jetojnë në Serbi.³ Vlerësohet se ndërmjet 8.000 dhe 10.000 jetojnë në Mal të Zi.

Me 31 dhjetor 2004 Zyra Federale gjermane për emigracion dhe refugjatë ka regjistruar gjithsej **34.431** Romë, Ashkali dhe Egjiptasë (24.351 Romë, 8.197 Ashkali dhe 1.883 Egjiptasë) nga Kosova si azilkërkues të refuzuar në Gjermani.⁴

² Ky numër është dhënë nga Rajko Djuric. shih *Romano Vodi*, 25.11.2005, "Ish kryetari i IRU flet kundër një Kosove të pavarur".

³ Qendra për hulumtime etnike (Bozidar Jaksic, Goran Basic), Vendbanimet Rome. Beograd 2002. Numri i rPZHBV-ve Romë nga Kosova të regjistruar zyrtarisht është vetëm rreth 20.000.

⁴ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge Deutschland, Informationszentrum Asyl und Migration, Serbien und Montenegro/Kosovo. Erkenntnisse des Bundesamtes Berichtsraum Dezember 2004 – März 2005. Stand März 2005. (Agjencia Federale Gjermane për emigracion dhe refugjatë, Qendra e informacionit për azil dhe emigracion, Serbia dhe mali i Zi/Kosovë. Konkluzionet e Agjencisë federale për peridhën Dhjetor 2004 – Mars 2005.)

Disa mijëra refugjatë jetojnë në Maqedoni dhe Bosnjë dhe Hercegovinë; dhe disa dhjetra mijëra mund të gjenden në vendet e Evropës perëndimore siç është Zvicra, shtetet e Beneluksit dhe në Skandinavi.

Këto vlerësime nuk përfshijnë as numrin e madh të emigrantëve të paregjistruar dhe ilegal Romë, Ashkali dhe Egjiptas me origjinë nga Kosova në vendet si Italia ose Spanja dhe as dhjetra mijëra emigrantë të ligshëm Romë, Ashkali dhe Egjiptas me origjinë nga Kosova që punojnë në vendet e Evropës perëndimore.

Këto të dhëna tregojnë se këto komunitete janë mjaft të mëdha në Kosovë dhe se Kosova nuk përbëhet nga 90% Shqiptarë dhe 10% Serbë, por Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit përbëjnë **të paktën 7% - 10% të popullësisë në Kosovë.**

Momentalisht popullsia më e madhe në Kosovë mund të gjendet në Gjakovë me 7.000 persona (kryesisht Egjiptas; para konfliktit: 10.000), në Prizren me 5.500 persona (kryesisht Romë; para konfliktit: 12.000), në Ferizaj me 4.000 persona (kryesisht Ashkali; para konfliktit: 11.000) dhe Fushë Kosovë me 3.500 persona (Ashkali, Egjiptas dhe Romë; para konfliktit: 8.000). Derisa shumica e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve jetojnë me shumicën Shqiptare, grupe mjaft të mëdha, veçanërisht të Romëve, jetojnë në enklava

me komunitetet Serbe (grupi më i madh me rreth 1,000 veta jetojnë Graçanicë dhe fshatrat përreth por edhe në vende si Prilluzha, Kamenica, Shtërpca) ose në veri të Ibrit (Mitrovicë, Zveçan, Leposaviq). Mandej rreth 1,000 persona që nga përfundimi i konfliktit në vitin 1999 janë duke jetuar në kampe jonjerëzore.

Popullata të mëdha në periudhën para konfliktit kanë jetuar në Prishtinë me rreth 15.000 – 20.000 persona (tani: rreth 400 në Prishtinë dhe rreth 1,000 në Graçanicë), në Mitrovicë me më shumë se 10.000 persona; së paku 8,000 vetëm në Lagjen e Romëve (tani: 600 në kampe dhe 200 në shtëpi dhe banesa private), në Gjilan me 8.000 persona (tani: 400), dhe në Pejë me 5.000 persona (tani: 1.500). Prona që kanë pasur ose është shkatërruar ose është zënë në mënyrë të paligjshme nga Shqiptarët e Kosovës.

Përkundër faktit se dy të tretat e komuniteteve janë detyruar të largohen nga Kosova dhe se është bërë një trysni e madhe në refugjatët që të kthehen, pothuaj se nuk është filluar asnjë program serioz i ri-integrimit dhe rindërtimit.

Ndërmjet vitit 2000 dhe shkurtit të vitit 2006 vetëm 1.576 Romë dhe 3.933 Ashkali dhe Egjiptas janë kthyer në Kosovë; numri i njerëzve që janë larguar nga Kosova në këtë kohë nuk dihet.⁵

Mund të parashihet që në një të ardhme të afërt refugjatët Romë, Ashkali dhe Egjiptas nga shtetet e Evropës perëndimore (dhe nga Maqedonia) do të kthehen me forcë dhe në numër të madh.

Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit e Kosovës përbëjnë komunitetet më të varfëra dhe më të rrezikuara në Kosovë. Në vitet që nga përfundimi i konfliktit nuk është vërejtur ndonjë përmirësim i gjendjes socioekonomike të këtyre komuniteteve. Papunësia është jashtëzakonisht e lartë dhe pothuaj nuk është ndërmarrë asnjë nismë që të preket ky problem.

Kthimi i paraparë i mijëra refugjatëve do të përkeqësojë gjendjen, pasi paratë nga jashtë përbëjnë një nga burimet më të mëdha të të ardhurave për Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit në Kosovë.

Të dhënat themelore të dhëna më poshtë për profilin e tanishëm socioekonomik të komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptase zbulojnë gjendjen e tyre të vështirë dhe japin indikacione për nivelin e diskriminimit.⁶

⁵ UNHCR, Kthimi vullnetar i pakicave nga zhvendosja brenda vendit dhe jashtë vendit. 2006

⁶ Për të dhëna shih raportin e UNDP për Zhvillimin Njerëzor në Kosovë. Prishtinë 2004.

Të ardhurat për kokë banori
Romë, Ashkali dhe Egjiptas: € 397
Serbë të Kosovës: € 1.282
Shqiptarë të Kosovës: € 1.051
Të tjerë: € 866
Varfëri ekstreme (1 USD në ditë)
Romë, Ashkali dhe Egjiptas: 36.70% jetojnë në varfëri ekstreme.
Serbë të Kosovës: 3.94%
Shqiptarë të Kosovës: 12.87%
Të tjerë: 16.82%
Arsimi – të dhënat për Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit në Kosovë
Analfabetë: 16%
Fëmijë që vijojnë shkollimin fillor: 75%
Fëmijë që vijojnë shkollimin e mesëm: 25%
Vijojnë ose kanë kryer shkollimin e lartë: 1.4% .

Pasojat socioekonomike të refugjatëve që kthehen
Paratë nga jashtë vendit përbëjnë një nga burimet kryesore të të ardhurave: Kthimi i refugjatëve nga Evropa perëndimore do të pakësojë në mënyrë dramatike keto para dhe burimet e të ardhurave për familjet në Kosovë.
Asistenca sociale: Kthimi i refugjatëve do të rris në mënyrë dramatike numrin e personave që varen nga asistenca sociale. Të supozojmë se 50,000 refugjatë (ose rreth 10,000 familje) që kthehen do të varen nga asistenca sociale. Edhe shumë familje që varen nga paratë që dërgohen nga refugjatët poashtu do të varen nga asistenca sociale pasi të kthehen këta refugjatë. Minimumi i asistencës sociale është € 35 dhe maksimumi € 65 në muaj për familje, pavarësisht numrit të fëmijëve (i cili do të ndryshojë). Dihet shume mirë se një familje nuk mund të jetojë vetëm me asistencë sociale. Nëse llogaritet një mesatare prej € 50 në muaj, buxheti i Kosovës duhet të shpenzojë 500.000 € në muaj ose 6.0 Milionë € në vit për asistencë sociale për të kthyerit. Në këto shpenzime nuk hyn sigurimi i strehimit dhe çështjet tjera.
Cikli i varfërisë dhe përjashtimit po vazhdon. Prapë njerëzit po largohen nga Kosova.

2. Skenarët

Shumë vëzhguesë parshikojnë se në rast se Kosova fiton pavarësinë një pjesë e madhe e Serbëve të Kosovës do të largohen nga Kosova çka do të ndikojë te Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit që jetojnë me komunitete Serbe të Kosovës. Në veçanti kjo do të ndikojë në komunitetin e madh në Graçanicë dhe në fshatrat përreth që numëron rreth 1,000 persona. Në anën tjetër pas pavarësisë së mundshme të Kosovës gjendja e PZHBV-ve Romë, Ashkali dhe Egjiptas (që flasin gjuhën shqipe) në Serbi

do të keqësohet dhe një numër i konsiderueshëm do të kthehet në Kosovë.⁷

Skenari i dytë është kthimi i detyrueshëm i dhjetra mijëra refugjatëve Romë, Ashkali dhe Egjiptas. Kjo tashmë ka filluar si proces i ngadalshëm dhe mund të parashihet që shtetet e Evropës perëndimore si dhe vendet

⁷ Në këtë kontekst nuk duhet harruar se gjatë dhunës në Serbi pas trazirave në Kosovë në Marsin e vitit 2004, Romët dhe Ashkalinjtë u sulmuan në disa vende në Serbi.

si Maqedonia do të deportojnë ata në vitet e ardhshme. Ky supozim mbështetet nga përvoja e shteteve tjera si Bosnja dhe Hercegovina ku refugjatët Romë u deportuan nga Evropa perëndimore përkundër diskriminimit dhe racizmit të hapur kundër tyre në Bosnjë dhe Hercegovinë.⁸

Shumica e refugjatëve dhe PZHBV-vë janë me origjinë nga zonat e Kosovës të cilat tani dominohen nga Shqiptarët, p.sh. pak a shumë asnjë nga të 20,000 Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit që kanë jetuar dikur në Prishtinë nuk jetojnë më aty. *Dorocaku i reviduar për kthim të qendrueshëm* i UNMIK/IPVQ-ve botuar kohëve të fundit përmend mundësinë e zgjidhjes alternative për kthim në vendet tjera e jo në vendin e origjinës. Kjo mund të shpie në situatën kur refugjatët dhe PZHBV-të Romë, Ashkali dhe Egjiptasë nga vendet si Prishtina ku një kthim i shkallës së gjerë do të pengohet nga shumica, të kthehen në vendet tjera në Kosovë, me siguri edhe në enklavat Serbe ose në zonën në veri të Mitrovicës.

Sërish, përvoja nga Bosnja dhe Hercegovina demonstroi rezultatin negativ të një politike të tillë. Mijëra Romë që ishin me origjinë nga Republika Serbe dhe të cilët shpesh ishin pronarë të pronave në Republikën Serbe u kthyen në pjesën e Federatës pa i'u ofruar kurrfarë strehimi ose kompenzimi për pronën që e kanë pasur.

Skenari i tretë është se pas pavarësimit Mali i Zi dëshiron të kthejë 8,000 – 10,000 Romë, Ashkalinj dhe Egjiptas në Kosovë.

Që të tre skenarët do të ndryshojnë në mënyrë dramatike strukturën e popullsisë pakicë në Kosovë në atë mënyrë që numri dhe përqindja e Serbëve zvogëlohet ndërsa numri dhe përqindja e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve rritet.

Madje, kjo do të vëjë në pikëpyetje rezultatin e bisedimeve për statusin që kanë të bëjnë me mbrojtjen e pakicave. Këto bisedime

janë përqëndruar vetëm në nevojat dhe interesat e Serbëve të Kosovës derisa janë lënë tërësisht anash nevojat dhe interesat e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve.

Duke pasur parasysh këtë situatë dhe lënien anash të nevojave dhe shqetësimeve të tyre në krijimin e Kosovës së ardhshme dhe refuzimi i bashkësisë ndërkombëtare dhe autoriteteve në Kosovë që të përgatisin një mënyrë të mirë për kthimin e refugjatëve Romë, Ashkalinj dhe Egjiptas, mund të thuhet se kthimi i pritshëm i disa dhjetra mijëra Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në një të ardhme të afërt do të qoj në përkeqësim serioz të situatës.

Komunat nuk do të jenë në gjendje të strehojnë refugjatët, pasi që nuk ka fonde për rindërtimin e shtëpive të tyre dhe shpesh pronat e tyre janë të zëna në mënyrë të paligjshme nga Shqiptarët.

Komunitetet pranuese Rome, Ashkali dhe Egjiptase nuk do të jenë në gjendje që të pranojnë dhe ushqejnë të kthyerit, pasi që edhe tani ata janë të varfër dhe varen nga paratë e refugjatëve që do të kthehen.

Sistemi social do të ketë një barrë shtesë edhe pse përfitimi social nuk është aspak i mjaftueshëm për plotësimin e nevojave themelore të një familjeje.

Nëse nuk fillohet paketa e ri-integrimit atëherë duhet të ndryshojë rrënjësisht politika ndaj këtyre komuniteteve për të shmangur tensionet sociale ose edhe dhunën.

Në përgjithësi, nëse nuk ndryshon politika ndaj Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në mënyrë rrënjësore e veçanërisht nëse së shpejti nuk zhvillohet paketa për ri-integrimin e të kthyerëve dhe komuniteteve pranuese, tensionet sociale ose edhe dhuna kundër këtyre komuniteteve do sjellin pasoja të parashikueshme.

⁸ Për më tepër, edhe sot Kushtetuta e Bosnjës dhe Hercegovinës nuk i njeh Romët si qytetarë të barabartë me të drejta të njëjta si boshnjakët, kroatët dhe Serbët.

Romët dhe Ashkalinjtë si dhe organizatat ndërkombëtare Rome siç janë FORUMI Evropian i Romëve dhe Udhëtarëve (ERTF) kanë kërkuar në disa raste që nevojat dhe shqetësimet e tyre të adresohen në kornizën për bisedimet rreth statusit dhe se përfaqësuesit e tyre duhet të marrin pjesë në negociata.

Që në Maj 2005, FORUMI ka lansuar një petition për shefat e bashkësisë ndërkombëtare duke kërkuar përfshirje të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve të Kosovës në bisedimet për statusin. Ky petition u mbështet nga më shumë se 70 organizata mes të cilave edhe të gjitha organizatat kryesore ndërkombëtare të Romëve dhe nga më shumë se 700 individë, përfshirë shumë udhëheqës të OJQ-ve vendore. Që nga Maji 2005 janë bërë disa përpjekje që të mblidhen përfaqësuesit e Romëve rreth një platforme të përbashkët.

Kërkesat e tyre për pjesëmarrje mund të bazohen mes tjerash edhe në raportin e të dërguarit special të Sekretarit të Përgjithshëm të Kombeve të Bashkuara, ambasadorit Kai eide, i cili ka deklaruar se: “... *(dubet të gjenden mekanizma për përfshirjen e komuniteteve më të vogla. (...))* Por, edhe ato presin që ky proces të zgjidh të drejtat dhe rolin e tyre në Kosovën e ardhshme.”

Përveç kësaj, Parimi udhëzues 4 i Grupit të Kontaktit për zgjidhjen e statusit të Kosovës kërkon që zgjidhja “...*dubet të ofrojë mekanizma për pjesëmarrjen e të gjitha komuniteteve të Kosovës në qeverisje edhe në nivelin qendror edhe në atë lokal...*”.

Më tej, Parimi udhëzues 3 i Grupit të Kontaktit mbi Kosovës thekson: *Zgjidhja dubet të përfshijë një multietnicitet që është i qendrueshëm në Kosovë. Ajo dubet të ofrojë garanci efikase dhe mekanizma të duhur për të siguruar zbatimin e të drejtave të njeriut për të gjithë qytetarët e Kosovës dhe të drejtave të pjesëtarëve të të gjitha komuniteteve në Kosovë, përfshirë të drejtat e refugjatëve dhe personave të zhvendosur për kthim në shtëpitë e tyre në siguri.*

Përkundër këtyre udhëzimeve dhe një varg intevenimeve, Ekipi Negociator i KB-ve (UNOSEK) ka adresuar në bisedimet rreth statusit të Kosovës vetëm shqetësimet dhe nevojat e Shqiptarëve dhe Serbëve të Kosovës madje kanë refuzuar që të marrin parasysh si duhet nevojat dhe shqetësimet e komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase në Kosovë.

Por as përfaqësuesit e Institucioneve të Përkohshme të Vetqeverisjes në Kosovë as përfaqësuesit e qeverisë Serbe e as UNOSEK-u nuk kanë pasur qëllim të ngrisin çështjen specifike të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve dhe komuniteteve tjera në Kosovë. Përfaqësuesit e komuniteteve u përjashtuan nga pjesëmarrja në bisedimet rreth statusit sikur të mos jetonin edhe ata në Kosovë.

Kjo qasje e UNOSEK-ut krijon pengesa serioze për zhvillimin demokratik në Kosovën e ardhshme, pasi që një pjesë e konsiderueshme e popullësisë (Romë, Ashkali, Egjiptas, turq, boshnjakë dhe goranë) që nga fillimi janë duke u trajtuar si qytetarë të klasës së dytë. Pika fillestare për çështjet që kanë të bëjnë me komunitetet ishte ajo se si mundet që një propozim të kënaq Serbët e Kosovës dhe të mos acarojë Shqiptarët e jo se si është e mundur që **të gjitha** komunitetet të përfitojnë nga ai propozim. Serbët e Kosovës kanë një tipar kryesor që i dallon ata nga bashkësitë tjera etnike:⁹ ata nuk jetojnë me Shqiptarët e Kosovës, por të ndarë në enklava ose në veri të lumit Ibër. Komunitetet tjera jetojnë me Shqiptarët. Sidoqoftë, diskutimet rreth çështjeve që kanë të bëjnë me pakicat në bisedimet rreth statusit ishin rreth pakicës Serbe e cila jeton e ndarë nga shumica.

Mosmarrja parasysh e komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase të Kosovës nga UNOSEK-u dhe nga përfaqësuesit

⁹ Një përjashtim tjetër paraqesin goranët. Shumica dërmuese e tyre jetojnë në jug të komunës së Dragashit, të ndarë nga bashkësitë tjera etnike.

Shqiptarë dhe Serbë të Kosovës ilustron edhe më tepër me diskutimet rreth decentralizimit. Pothuaj të gjitha variantet e ofruara dhe të diskutuara *de facto* përjashtojnë mundësinë që komunitetet Rome, Ashkali dhe Egjiptase të mund të marrin pjesë në mënyrë efikase në decentralizimin e paraparë të administratës lokale.

Decentralizimi parasheh një numër komunash të reja dhe transferin e një numri përgjegjësish të rëndësishme nga niveli qendror në atë lokal. E ashtuquajtura pjesëmarrje e pakicave në nivelin lokal në mënyrë të veçantë parasheh krijimin e komunave të reja në lokalitetet ku grupet e pakicave (p.sh. në përgjithësi Serbe) jetojnë në numër të konsiderueshëm në një fshat ose në një pjesë të komunës.

Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit përbëjnë komunitetet të konsiderueshme, duke numruar me mijëra në disa komuna të Kosovës dhe me kthimin e parashikuar të dhjetra mijëra refugjatëve, numrat e tyre vetëm sa do të rriten. Sidoqoftë, Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit formojnë një komunitet joterritorial, që do të thotë se ata nuk jetojnë në ndonjë lagje apo fshat të caktuar të ndonjë komune por në disa pjesë të asaj komune.

Derisa disa fshatrave me numër më të vogël të banorëve se disa komunitete lokale Rome, Ashkali dhe Egjiptase mund t'u jepet statusi i komunave, nuk është paraparë asnjë masë e cila mund të mundësojë pjesëmarrjen e komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase në vetëqeverisjen lokale dhe në asamblatë komunale ose në përgjithësi në proceset lokale të marrjes së vendimeve.

Rekomandimet:

- UNOSEC-u të respektojë *Parimin udhëzues 4* të Grupit të Kontaktit për Kosovën dhe rekomandimet e Emisarit Special të Sekretarit të Përgjithshëm dhe të përfshijë në bisedimet rreth statusit në Vjenë mekanizmat që do të sigurojnë pjesëmarrjen e të gjitha komuniteteve të Kosovës në Kosovën e ardhshme;

- UNOSEC-u të mundësojë mbajtjen e takimeve në suaza të bisedimeve rreth statusit që kanë të bëjnë me nevojat dhe shqetësimet e komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase dhe të bashkësive tjera etnike me pjesëmarrjen e përfaqësuesëve të komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase;
- Të gjitha institucionet dhe palët e rëndësishme t'i rishikojnë qëndrimet e tyre rreth decentralizimit për të adresuar nevojat dhe shqetësimet e komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase dhe të komuniteteve tjera në lidhje me decentralizimin;
- Të gjitha institucionet dhe palët të mbështesin krijimin e formave të ndryshme të pjesëmarrjes në procesin e decentralizimit të cilat do të marrin parasysh gjendjen e komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase;
- Të gjitha institucionet dhe palët përkatëse të mbështesin themelimin e komunave (ose të paktën nën-njësive komunale) për Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit;
- UNOSEC-u të ndihmojë diskutimin e gjendjes së të kthyerëve nga vendet e Evropës perëndimore në kuadër të bisedimeve rreth statusit;
- UNOSEC-u dhe të gjitha institucionet dhe palët përkatëse të sigurojnë që çdo dokument përfundimtar në bisedimet rreth statusit të përfshijë
 - o obligimin e autoriteteve të reja kosovare për zhvillimin dhe zbatimin e një strategjie për integrimin dhe fuqizimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve me mbështetjen e bashkësisë ndërkombëtare dhe të shoqërisë civile dhe në bashkëpunim të ngushtë me komunitetet. Kjo strategji duhet të adresojë të gjitha çështjet e

- rëndësishme për komunitetet. Autoritetet kosovare zotohen se do të kontribuojnë financiarisht për zbatimin e kësaj strategjie. Ky zotim do të përfshijë edhe përfshirjen e Romëve si dhe projektet që kanë të bëjnë me Ashkalinjtë dhe Egjiptasit për mbështetjen e strategjisë të futen në kuadër të programit të asistencës të Komisionit Evropian;
- zotimin e të gjitha institucioneve dhe palëve përkatëse për krijimin e një Zyre për Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit në Zyrën e Kryeministrit;
 - zotimin e të gjitha institucioneve dhe palëve përkatëse për themelimin e një fondi për ri-integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve;
 - inkurajimin e themelimit të komunave (ose së paku nën-njësive komunale) për Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit;
 - masat për një pjesëmarrje efektive në qeverinë lokale siç është mundësia e sigurimit të një vetadministrimi (të kufizuar) për komunitetet joterritoriale siç janë Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit;
 - masat për pjesëmarrjen efektive në strukturat lokale të vendim marrjes politike p.sh. ofrimi i ulëseve të garantuara në asamblatë komunale;
 - të gjitha bashkësitë etnike që jetojnë në një komunë të caktuar të marrin pjesë në vetadministrimin lokal dhe të jenë të përfaqësuar në asamblatë komunale, përfshirë bashkësitë etnike tjera përveç Serbëve që do jetojnë në komunat e reja Serbe

4. Strategjia për integrimin dhe fuqizim të komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptas në Kosovë

Institucionet e përkohëshme të vetëqeverisjes në Kosovë (IPVQ) dhe Misioni i OSBE-së në Kosovë (OMIK) bashkë me Fondacionin Kosovar të Shoqërisë së Hapur (KFOS) synojnë të zhvillojnë një Strategji për integrimin e komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptase në Kosovë.

Në këtë proces parashikohet të marrin pjesë përfaqësuesit politikë si dhe shoqëria civile e komuniteteve.

Kjo strategji duhet të adresojë të gjitha çështjet thelbësore për komunitetet dhe duhet të ofrojë udhëzime dhe standarde të qarta për zbatimin e saj. Në këtë kontekst do të jetë shumë e rëndësishme që të zhvillohen plane të veprimit që do të jenë realiste por edhe ambicioze për të përmirësuar gjendjen e këtyre komuniteteve. Këto plane të veprimit do të zhvillohen në bashkëpunim

mes IPVQ-ve dhe bashkësive dhe me angazhimin aktiv të organizatave ndërkombëtare.

Kjo strategji duhet të mbulojë të gjithë sektorët e rëndësishëm.

- arsimin,
- strehimin (përfshirë legalizimin e vendbanimeve joformale dhe rindërtimin),
- punësimin dhe fuqizimin ekonomik,
- PZHBV-të në Kosovë,
- kthimin e PZHBV-ve nga Serbia dhe Mali i Zi dhe të azilkërkuesëve të refuzuar nga vendet e Evropës perëndimore, Maqedonia dhe nga Bosnja e Hercegovina,

- regjistrimin dhe qasjen në dokumente personale,
- qasjen në sigurimin social,
- qasjen në përkujdesje shëndetësore,
- gratë,
- informimin dhe mediat,
- kulturën,
- pjesëmarrjen dhe përfaqësimin politik,
- diskriminimin.

Duke parë natyrën e ndërlikuar të çështjes së kthimit dhe ri-integrimit, duhet të shqyrtohet mundësia e zhvillimit të një dokumenti të veçantë për politikën ose një strategji mbi kthimin dhe ri-integrimin e refugjatëve dhe PZHBV-ve Romë, Ashkali dhe Egjiptas.

FORUMI konsideron sektorët e arsimit, punësimit, strehimit dhe kthimit si të një rëndësie të veçantë dhe kryesor për ri-integrimin e parashikuar të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në shoqërinë kosovare.

Rekomandimet:

- Autoritete përkatëse të Kosovës të mbështetura nga bashkësia ndërkombëtare dhe shoqëria civile dhe në bashkëpunim të ngushtë me komunitetet të zhvillon dhe zbaton një strategji për integrimin dhe fuqizimin e komuniteteve Rome, Ashkali dhe Egjiptase në Kosovë.
- Zhvillohen plane të detajuara dhe realiste të veprimit përmes përpjekjeve të përbashkëta të institucioneve përkatëse, shoqërisë civile, komuniteteve dhe organizatave ndërkombëtare.

- Strategjia të adreson të gjitha çështjet që janë të rëndësishme për komunitetet. Ajo duhet të përqëndrohet në mënyrë të fuqishme në mekanizmat aktual të zbatimit dhe monitorimit.
- Dokumentet finale në bisedimet për statusin duhet të përfshijnë një zotim të qartë të autoriteteve përkatëse, dmth, qeverisë së Kosovës për të mbështetur zhvillimin e kësaj strategjie, për aprovimin e strategjisë dhe për të kontribuar financiarisht për zbatimin e saj.
- Duke pasur parasysh resurset e kufizuara financiare të Kosovës, Qeveria e re e Kosovës të zotohet se do të inkurajojë donatorët të mbështesin financiarisht zbatimin e kësaj strategjie. Ky zotim do t'i referohet edhe përfshirjes së projekteve që kanë të bëjnë me Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit për mbështetjen e strategjisë në programin e asistencës së Komisionit Evropian.
- Mekanizma ndërkombëtar të monitorimit për mbrojtjen e të drejtave të pakicave të parapara në çfarëdo dokumenti përfundimtar të bisedimeve për statusin do të monitorojnë rregullisht zbatimin e strategjisë.
- Zbatimi i tanishëm i strategjisë të përbën një nga standardet në çfarëdo vlerësimi të gjendjes në Kosovë në rast se jepet “pavarësia e kushtëzuar”.

5. Dekada e përfshirjes së Romëve

Në muajin shkurt 2005 nëntë qeveri (Bullgaria, Kroacia, Republika Çeke, Hungaria, Maqedonia, Mali i Zi, Rumania,

Serbia, Sllovakia) bashk me Bankën botërore, Institutin e shoqërisë së hapur, Komisionin Evropian, Këshillin e Evropës

dhe organizata dhe institucione tjera ndërkombëtare lansuan Dekadën e përfshirjes së Romëve. Qëllimi i kësaj Dekade është që të mbyll zbrastësinë në mes të popullsive shumicë dhe komuniteteve Rome në vendet pjesëmarrëse. Prandaj Dekada kërkon pjesëmarrje të fuqishme të komuniteteve Rome në zhvillimin, zbatimin dhe monitorimin e të gjitha politikave dhe aktiviteteve që kanë të bëjnë me Romët.

Për të arritur këtë qëllim ambicioz të gjitha vendet pjesëmarrëse zhvilluan planet e veprimit në sektorët me prioritet si arsimi, punësimi, shëndetësia dhe strehimi duke prekur edhe çështje tjera të ndërlidhura si mosdiskriminimi, gjinia dhe zvogëlimi i varfërisë.

Dekada në vetvete kuptohet si një proces i hapur dhe fton të gjitha vendet dhe qeveritë t'i bashkohen Dekadës.

Serbia tashmë merr pjesë në Dekadë por aktivitetet e saj në kuadër të Dekadës nuk e mbulojnë Kosovën.

6. Romët dhe Ashkalinjtë dhe pjesëmarrja e tyre në shoqërinë civile dhe në jetën politike

Ende Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit gëzojnë të drejtën e përfaqësimit të garantuar në Kuvendin e Kosovës (katër ulëse ndahen ndërmjet partive më të suksesshme të secilit komunitet). Në nivelin lokal ende nuk ekzistojnë mekanizma të tillë që do të garantonin pjesëmarrjen e këtyre tri komuniteteve. Diskutimet e tanishme rreth decentralizimit në kuadër të bisedimeve për statusin ende nuk e kanë ngritur këtë çështje të rëndësishme.

Komunitetet janë të përfaqësuara dobët në administratën lokale dhe në përgjithësi në fuqinë punëtore në zyret dhe shërbimet komunale. Në institucionet e nivelit qendror shihet e njëjta pasqyrë ku komunitetet nuk janë të përfaqësuara si duhet.

Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit qartazi ballafaqohen me diskriminim jo vetëm kur bëhet fjalë për punësim në institucione qendrore dhe lokale por edhe në qasjen në

Rekomandimet:

- IPVQ-të dhe aktorët përkatës ndërkombëtar duhet të shikojnë të gjitha mundësitë për arritjen e një marrëveshjeje politike që Kosova të mund të marrë pjesë në Dekadë.
- Organizatat ndërkombëtare duhet të japin këshilla dhe trajnim për IPVQ-të dhe për komunitetin Romë dhe Ashkali në mënyrë që të mundësojnë pjesëmarrjen, veçanërisht në lidhje me zhvillimin e planeve të veprimit.
- Planet e veprimit të përmendura më lartë në kuadër të zhvillimit të strategjisë duhet të përdoren për një pjesëmarrjen e parashikuar të Kosovës në Dekadën e përfshirjes së Romëve.

institucionet dhe shërbimet publike themelore.

Prandaj punësimi i Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve do të prek edhe diskriminimin në punësim edhe qasjen në institucionet dhe shërbimet publike themelore.

Një pengesë e madhe për pjesëmarrjen në jetën publike është mungesa e dokumenteve, gjë që duhet të adresohet menjëherë. Mandej, shumë nga refugjatët dhe punëtorët emigrantë që jetojnë jashtë vendit nuk marrin dokumentet e reja të identifikimit të lëshuara (nga UNMIK).

Parashihet që së shpejti të bëhet regjistrimi i përgjithshëm i popullsisë. Përvojat me programet e informimit gjatë zgjedhjeve kanë dëshmuar se Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit që jetojnë në diasporë nuk janë trajtuar në mënyrë të veçantë. Si pasojë, vetëm një numër i vogël i Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në diasporë

patën mundësi të marrin pjesë në zgjedhje. Regjistrimi mund të krijojë bazat për shumë vendime të rëndësishme për komunitetet siç janë përdorimi i gjuhës amëtare ose pjesëmarrja në organet vendim marrëse.

Zyra e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve

Në vendet tjera, p.sh. në Rumani, themelimi i një zyre ose agjencie për çështjet e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve është dëshmuar të jetë e suksesshme.

Zyra do të themelohet në nivelin qendror, mundësisht në Zyrën e Kryeministrit. Zyra mund të ngarkohet me detyrën e koordinimit dhe zbatimit të strategjisë, kthimit dhe përpjekjeve për ri-integrim, trajnimit dhe shpërndarjes së informatave për institucionet tjera të Kosovës, etj.

Fondi për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve

Në mënyrë që të promovohet dhe përshpejtohet integrimi i Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në shoqërinë dhe ekonominë kosovare, duhet të themelohet një "Fond për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve". Komunitetet tjera marrin mjete materiale shtesë nga jashtë vendit. Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit nuk e kanë këtë mundësi. "Fondi për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve" duhet poashtu të mundësojë zbatimin e strategjisë për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve. Organizatat dhe institucionet si IPVQ-ja përmes Buxhetit të Konsoliduar të Kosovës, Komisionit Evropian, Bankës Botërore, USAID dhe Institutit për Shoqëri të Hapur duhet të ftohen të kontribuojnë në këtë fond. Fondi duhet të administrohet nga Zyra e Kryeministrit.

Rekomandimet:

- Kushtetuta e re e Kosovës të njeh Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit si popuj konstituiv me të njëjtat të drejta dhe obligime si çdo popull tjetër në Kosovë.
- Kushtetuta e re e Kosovës të lejojë veprimet pozitive që do të

mundësojnë pjesëmarrjen e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në organet politike vendim marrëse në nivelin qendror dhe atë lokal.

- Në nivelin qendror të hapet një zyrë për Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit, mundësisht në Zyrën e Kryeministrit.
- Për promovimin dhe përshpejtimin e integritit të krijohet "Fondi për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve".
- Duhet krijuar ligjet dhe politikat që mundësojnë rregullimin e vendbanimeve joformale që kjo të bëhet përmes rregullave e jo si përjashtim. Mungesa e dokumenteve personale duhet të minimizohet si pengesë për zyrtarizimin/rregullimin e vendbanimeve joformale.
- Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve, të cilëve u mungojnë dokumentet personale themelore ose që nuk janë regjistruar fare duhet tu mundësohet të regjistrohen dhe të marrin dokumentet që u mungojnë në mënyrë jobyrokritike.
- Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve që janë me origjinë nga Kosova por që jetojnë jashtë vendit, duhet tu jepet shtetësia nëse duan ta marrin atë. Personave që tashmë kanë shtetësinë e një vendi tjetër duhet t'u jepet shtetësia e dyfishtë.
- Çfarëdo regjistrimi të paraparë të popullësisë duhet t'i paraprijë një fushatë e informimit të PZHBV-ve, refugjatëve dhe puntorëve emigrantë Romë, Ashkali dhe Egjiptas.
- Institucionet përkatëse do të ndëshkojnë në mënyrë të rreptë dhunën ndëretnike dhe praktikën diskriminuese. Viktimat e akteve të tilla duhet ta kenë të hapur dhe të papenguar mundësinë për të raportuar ato akte te autoritetet përkatëse.

Mediat

Mediat luajnë një rol të rëndësishëm në lehtësimin dhe promovimin e një pjesmarrjeje më të mirë të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve.

Prapsepapë, vetëm tri radiostacione nga më shumë se njëqind transmetojnë program në gjuhën Rome (gjithë së bashku një orë!). Radioja publike RTK që nga viti 2003 ka filluar me një program ditor pesëmbëdhjetë minutësh derisa televizioni publik RTK ka një program javor njëzet minutësh “Yekhipe”, që transmetohet te Enjten dhe ritransmetohet ose të Dielen ose të Hënën. Përpos kësaj, përfaqësues të komunitetit Ashkali dhe Egjiptas kanë iniciuar diskutime me RTK, duke synuar që programet e komuniteteve të tyre poashtu të transmetohen.

Gazetat në Kosovë (ato në gjuhën shqipe) nuk i konsiderojnë domosdoshmërisht Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit si pjesë të shoqërisë kosovare dhe pothuaj fare nuk e mbulojnë jetën e komuniteteve në mënyrë të ekuilibruar dhe profesionale. Në anën tjetër gazetarët Romë, Ashkali dhe Egjiptas pothuaj nuk kanë qasje në media.

Këto fakte quan në një gjendje ku perceptimi i Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve nga komunitetet tjera në Kosovë, veçanërisht nga Shqiptarët e Kosovës të dominohet nga paragjykimet, stereotipet negative dhe keqinformimi.

Rekomandimet:

- Koha e transmetimit në television dhe radio, që i kushtohet komunitetit Romë, Ashkali dhe Egjiptas të

promovohet dhe zgjatet. Prandaj është me rëndësi që të garantohet transmetimi në gjuhën Rome.

- Media duhet të respektojë kodin e sjelljes dhe metodat e inkurajimit të monitorimit të vet për të shmangur gjuhën racore, diskriminuese ose të njëanshme, të shmang shpërndarjen e paragjykimëve dhe raportimin e incidenteve ku përfshihen individë nga komunitetet Rome, Ashkali dhe Egjiptase në atë mënyrë që të fajësohet i tërë komuniteti. Në anën tjetër pa kufizuar lirinë e mediave ato duhet të shmangin nxitjen e tensionit ndërmjet grupeve të ndryshme etnike, dhe duhet të trajtojnë informacionet rreth Romëve me të njëjtin profesionalizëm si çdo temë tjetër, të shfaqin aspektet pozitive dhe të paraqesin portretizim të balancuar të jetës së Romëve, duke u përmbajtur nga stereotipizimi i popullit Romë.
- Duhet të zhvillohen fushata arsimore dhe mediale për të informuar publikun për jetën, shoqërinë dhe kulturën e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve dhe për rëndësinë e ndërtimit të një shoqërie përfshirëse duke respektuar të drejtat njerëzore dhe identitetin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve.
- Duhet të inkurajohet dhe mundësohet qasja e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në media, themelimi i mediave të tyre si dhe trajnimi i gazetarëve Romë, Ashkali dhe Egjiptas.

7. Kthimi i refugjatëve (Azilkërkuesëve të refuzuar) dhe personave të zhvendosur brenda vendit (PZHBV)

Më shumë se 100,000 Romë, Ashkali dhe Egjiptas jetojnë si refugjatë, PZHBV në mbarë Evropën. Shumica nga këto vende nikoqire duan t'i kthejnë ata në Kosovë.

Por jo më shumë se 5.500 persona nga këto komunitete janë kthyer në Kosovë, por mund të pritet që vendet e Evropës perëndimore të përshpejtojnë procesin e kthimit dhe që dhjetra mijëra refugjatë

Romë, Ashkali dhe Egjiptas në Evropën perëndimore të përballohen me urdhëra për deportim në Kosovë edhe pse shumë nga ta janë të integruar në shoqërinë nikoqire.

Komunitetet pranuese (popullata shumicë, komunitetet Rome, Ashkali, Egjiptase, administratat lokale) nuk janë as të përgatitura e as të përkrahura për integrimin e një numri aq të madh të personave, një pjesë e të cilëve nuk flet gjuhët lokale ose nuk kanë jetuar kurrë më parë në Kosovë. Të kthyerit në shumicën e rasteve as nuk kanë vendstrehimin e tyre e as ndonjë mundësi për të gjetur punë.

Për të pranuar ato grupe që kthehen në Kosovë, është e nevojshme të zhvillohen strategji të veçanta komunale për kthimin dhe ri-integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve.

Madje, çështja e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve të kthyer nga Evropa perëndimore duhet të diskutohet edhe në bisedimet për statusin në kuadër të decentralizimit.

Kthimi i refugjatëve nga Evropa perëndimore do të shkaktojë pasojë të rënda socioekonomike.

Paratë nga jashtë, dmth, edhe ato nga refugjatët, përbëjnë burimin kryesor të të ardhurave; kthimi i refugjatëve nga Evropa perëndimore do të zvogëlojë në masë shumë të madhe sasinë e ketyre parave dhe burimet e të ardhurave për familjet në Kosovë.

Kthimi i refugjatëve do të rris në mënyrë dramatike numrin e personave që varen nga asistencë sociale. Të supozojmë se 50,000 refugjatë (ose rreth 10,000 familje) që kthehen do të varen nga asistencë sociale. Shumë familje që varen nga paratë që dërgohen nga refugjatët poashtu do të varen nga asistencë sociale pasi të kthehen këta refugjatë. Minimumi i asistencës sociale është €35 dhe maksimumi €65 në muaj për familje, pavarësisht numrit të fëmijve (i cili do të ndryshojë). Dihet shumë mirë se një familje nuk mund të jetoj vetëm me asistencë sociale. Nëse llogaritet një mesatare prej €50 në muaj, buxheti i Kosovës duhet të shpenzojë 500.000€ në muaj ose 6.0 milionë

€ në vit për asistencë sociale për të kthyerit. Në këto shpenzime nuk hyn sigurimi i strehimit dhe çështjet tjera.

Moszbatimi i programeve të ri-integrimit mund të shpie në tensione ndëretnike dhe trazira në nivel lokal ose do të shpie në emigrime të reja, pasiqë rrethi vicioz i varfërisë dhe përjashtimit vazhdon.

FORUMI përkrah principin e kthimit vullnetar në vendin e prejardhjes së të kthyerve. Sidoqoftë, të kthyerve duhet t'u sigurohet informata të mjaftueshme rreth situatës si dhe programet ri-integruese duhet të përkrahin kthimin aktual. Kthimi në vende tjera jashtë vendit të prejardhjes së të kthyerve mund të ndodh vetëm me kërkesë së të kthyerit të kthyer vullnetarisht në Kosovë. Kthimi i dhunshëm në vende tjera nga vendi i prejardhjes së të kthyerit do të ishte në kundërshtim me kthim të qëndrueshëm dhe ri-integrim si dhe do të sillte tek vendosje të reja.

a. Kthimi dhe rindërtimi

Në vitet e para pas përfundimit të konfliktit, komunitetet Rome, Ashkali dhe Egjiptase në mënyrë të qartë u harruan (ose u diskriminuan) në programet e rindërtimit të sponsoruara nga ndërkombëtarët. Ndonëse çdo vit u caktua një kuotë se sa përqind të fondeve të caktuara për rindërtim duhet të caktohen për pakicat, këto kuota nuk u arritën kurrë.

Pasojat janë të rënda: sa kohë që kishte në dispozicion shuma të mëdha për rindërtim, Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit nuk u morën parasysh. Tani kur mjetet financiare për rindërtim janë të rralla mund të merren parasysh Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit por mjetet e kufizuara nuk mundësojnë të bëhen përpjekje të mjaftueshme për rindërtim. Mund të parashikohet se shumica e të kthyerëve nga Evropa perëndimore nuk kanë në pronësi ose nuk mund të shfrytëzojnë kurrfarë prone për strehim të familjeve të tyre. Si pasojë, komunat do të jenë përgjegjëse që të gjejnë strehim për të kthyerit.

Politika ndaj rindërtimit të Lagjës së Romëve në Mitrovicë (shih më poshtë) ilustron një qasje ndryshe të bashkësisë ndërkombëtare ndaj Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve krahasuar më qasjen e tyre ndaj Shqiptarëve dhe Serbëve të Kosovës.

Bashkësia ndërkombëtare insiston që të ndërtohen blloqe të banesave edhe para shkatrrimit në vitin 1999, Romët kishin në pronësi shtëpi të veçanta private. Nuk ka ndodhur që bashkësia ndërkombëtare të ketë insistuar që Shqiptarët ose Serbët e Kosovës që kanë pasur shtëpi familjare para luftës të jenë detyruar të akomodohen në blloqe të banesave me banesa të vogla.

Bashkësia ndërkombëtare insiston që Romët të dëshmojnë me dokumente pronësinë mbi një pronë; përndryshe do të përjashtohen nga rindërtimi, edhe pse dihet përgjithësisht se dokumentet e pronësisë janë mjaft të rralla në Kosovë. Nuk dihet nëse Shqiptarëve dhe Serbëve të Kosovës pronat e të cilëve janë rindërtuar në vitet e kaluara u është dashur të respektojnë këto rregulla të rrepta që po aplikohen tani për Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit e Lagjes së Romëve. Kjo politikë e bashkësisë ndërkombëtare mund të përshkruhet qartazi si diskriminuese.

b. Mitrovica

Kthimi në Lagjen e Romëve në Mitrovicë

Gjendja në Mitrovicë është një shqetësim i veçantë për Romët nga Kosova për dy arsye: për shkak të rindërtimit të Lagjes së Romëve në jug të Mitrovicës dhe për shkak të gjendjes së refugjatëve Romë në kampet e PZHBV-ve në Mitrovicën veriore.

Lagja e Romëve në Mitrovicë me 8,000 deri 10,000 banorët e saj ka qënë vendbanimi më i madh i Romëve në ish Jugosllavi. Ajo u shkatrrua në një veprim të ashtuquajtur hakmarrje nga ana e Shqiptarëve etnik me 16 dhe 17 Qershor 1999 para syve të forcave ushtarake ndërkombëtare.

Me 18 Prill 2005, pas disa muaj negociatash u nënshkrua një memorandum për kthim të njëqind familjeve Rome dhe Ashkali në Lagje të cilët janë duke qëndruar në kampe

të refugjatëve në Mitrovicën veriore ndërmjet UNMIK-ut, UNHCR-së OSBE-së dhe Komunës së Mitrovicës. Asnjë ish banor i Lagjes së Romëve nuk ishte në mesin e nënshkruesëve të kësaj marrëveshjeje.¹⁰

Rindërtimi i Lagjes u pengua nga disa faktorë, mes tjerash, nga planet alternative të Komunës Shqiptare për ndërtimin e një qendre rekreative dhe tregtare në vendin ku ka qënë kjo lagje duke shpronësuar në këtë mënyrë ish pronarët,¹¹ nga mungesa e fondeve ku vërehej një mungesë e përkushtimit nga ana e bashkësisë ndërkombëtare për këtë projekt,¹² dhe nga mungesa e transparencës dhe pjesëmarrjes së ish banorëve të Lagjes e veçanërisht atyre që janë duke qëndruar jashtë vendit, çka ngjalli frikë dhe dyshime.

Një pjesë e këtij dyshimi u shkaktua edhe për shkak të lidhjes së rindërtimit me kthimin në Lagje. Ish banorët e Lagjes e veçanërisht ata që jetojnë në diasporë në vendet perëndimore frikësohen se mos rindërtimi i Lagjes kushtëzohet me kthimin e të gjithë banorëve të mëhershëm në këtë vend.

Ish banorët e Lagjes poashtu frikësohen se mund të humbasin të drejtat e tyre pronësore gjatë rindërtimit pasi që informatat rreth madhësisë dhe gjendjes së Lagjes janë më shumë çështje e rivalitetit pasi që jo të gjitha objektet kanë qënë të regjistruara në kadastër.

¹⁰Shënime të takimeve nga Nicolae Gheorghe, Këshilltar i Posaçëm i OSBE-së për çështjet Rome, nga takimi i Romëve të Kosovës organizuar nga OSBE/ODIHR në Vjenë nga 29-31 Mars 2006.

¹¹ Këshilli Danez për refugjatë: Programi Qeveritar i Ndhmës për Kthim – Nënprogrami: Kthimi në Lagjen e Romëve, Mitrovicë, 2004

¹² Me 12 Tetor 2005, PSSP dha këtë deklaratë: “Tani ne kemi vullnetin, kemi planin, kemi përpjekjet që janë duke u bërë, por nuk i kemi paratë. Çka është duke penguar punën tani është mungesa e mjeteve”. (Komunikata për shtyp e UNMIK: PSSP falënderon Gjermaninë për kontributin në rilokimin e PZHBV-ve Romë, 12 Tetor 2005)

Kampet e kontaminuara nga plumbi

Çështja është ndërlikuar edhe më tej duke lidhur rindërtimin e Lagjes me gjendjen e PZHBV-ve në kampet e PZHBV-ve në Mitrovicën veriore.

Në vitin 1999 UNHCR ndërtoj kampet në Zhitkovc, në Lugun e Çesmes dhe në Kabllar ku u vendosen PZHBV-të Romë, Ashkali dhe Egjiptas. Këto kampe gjenden në afërsi të minierave të Trepçës, të cilat UNMIK-u i mbylli për shkak të rrezikut që ato paraqisnin për shëndetin dhe mjedisin.

Ajo që në fillim u mor si zgjidhje e përkohshme për një periudhë të shkurtër kohe u bë shtëpi e përhershme për afër 700 PZHBV, shumica e të cilëve kishin qënë banorë të Lagjes së Romëve. Në vitin 2000, Organizata Botërore e Shëndetësisë (OBSH) lëshoi raportin e saj të parë ku konstatoi se të gjithë fëmijët dhe shumica e të rriturve që jetojnë në afërsi të Minierës së Trepçës kishin koncentrim të plumbit në gjak mbi nivelin e lejuar. Në vitin 2004 OBSH e deklaroi zonën përreth kampeve të PZHBV-ve si të pabanueshme dhe në Tetor ajo rekomandoi largimin e menjëhershëm të fëmijëve dhe grave shtatëzëna nga kampet.¹³

UNMIK-u më në fund propozoi një strategji në dy faza që përbëhej nga evakuimi i përkohshëm i banorëve të kampeve në një lokacion tjetër para se të përfundojë rindërtimi i shtëpive të reja në ish Lagjen e Romëve.

Vetëm një numër i vogël i familjeve e pranuan ofertën e UNMIK-ut për tu vendosur në ish bazën ushtarake franceze, Kampin Osterode, i cili u hap si kamp i ri për PZHBV-të me 9 Janar. Sipas burimeve të UNMIK-ut, 47 familje nga kampet në Kabllare dhe Lugu i Çesmes u vendosën në Osterode deri me 28 Mars 2006, dhe më

¹³ ERRC: Komentet e shkruara të Qendrës Evropiane për të Drejtat e Romëve në lidhje me Kosovën, për tu shqyrtuar nga Komisioni i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut në raportin e tyre Shqyrtimi i Raportit të Vendeve të Task Force mbi UNMIK-un, 20 Shkurt 2006

vonë janë regjistruar edhe 14 familje tjera që janë vendosur aty.¹⁴

PZHBV-të si dhe OJQ-të e kundërshtuan këtë rivendosje sepse ky lokacion i ri ishte ndoshta 100 metra larg nga kampet e vjetra dhe kështu që nuk ofronte ndonjë përmirësim të gjendjes së PZHBV-ve.¹⁵ Madje banorët e kampeve frikësohen se ky kamp i ri mund të bëhet sërish zgjidhje e re e përhershme dhe mund të paragjykoj kthimin e tyre në Lagjen e Romëve.

Rekomandimet:

- Duhet të respektohet parimi i kthimit vullnetar. Vendet nikoqire duhet të shqyrtojnë mundësinë e dhënies së lejeve të banimit së paku atyre grupeve të refugjatëve që janë duke jetuar një kohë të gjatë në vendet nikoqire, fëmijët e të cilëve vijnë shkollimin, ata që vuajnë nga sëmundjet, ...
- Autoritetet kosovare duhet të zhvillojnë një strategji të veçantë të kthimit dhe ri-integrimit për Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit ose të përfshijnë një kapitull të fuqishëm për kthimin dhe ri-integrimin brenda Strategjisë së “përgjithshme” për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve.
- Të gjitha komunat përkatëse të zhvillojnë, me udhëzimet e IPVQ-ve dhe me pjesëmarrjen e komuniteteve, strategjitë e kthimit dhe rindërtimit të cilat do të adresojnë gjendjen specifike të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve.

¹⁴ Misioni i Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNMIK), Kosovë: Çështjet kryesore të konferencës së përbashkët të shtypit të 29 Marsit 2006

¹⁵ Raportet e OJQ-ve; ERRC: Komentet e shkruara të Qendrës Evropiane për të Drejtat e Romëve në lidhje me Kosovën, për tu shqyrtuar nga Komisioni i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut në raportin e tyre Shqyrtimi i Raportit të Vendeve të Task Force mbi UNMIK-un, 20 Shkurt 2006

- Autoritetet përkatëse në Kosovë, bashkësia ndërkombëtare në bashkëpunim të ngushtë me komunitetet Rome, Ashkali dhe Egjiptase të zhvillojnë dhe zbatojnë një fushatë të komunikimit dhe shpërndarjes së informatave për refugjatët dhe PZHBV-të Romë, Ashkali dhe Egjiptas në mënyrë që t'u mundësojnë atyre të informohen mirë dhe të marrin vet vendimet.
- Autoritetet përkatëse të Kosovës të bëjnë çdo përpjekje të mundshme për mbledhjen e mjeteve financiare për kthimin dhe ri-integrimin e të kthyerëve Romë, Ashkali dhe Egjiptas dhe për forcimin e kapaciteteve të komuniteteve pranuese.
- Autoritetet e Kosovës dhe organizatat përkatëse të bashkësisë ndërkombëtare të garantojnë se mbështetja financiare për projektet e kthimit dhe rindërtimit do të ndahen ndërmjet bashkësive etnike në mënyrë proporcionale në bazë të numrit të të kthyerëve nga ato bashkësi.
- Sa i përket kthimit dhe rindërtimit, bashkësia ndërkombëtare dhe autoritetet e Kosovës të aplikojnë të njëjtat rregulla dhe procedura për të gjitha komunitetet.
- Çështja e të kthyerëve Romë, Ashkali dhe Egjiptas nga Evropa perëndimore të ngritet në bisedimet për statusin në kuadër të decentralizimit.
- Deklarata e Grupit të Kontaktit mbi Kosovën e 31 Janarit 2006 se decentralizimi mund të sigurojë që komunitetet pakicë të mbesin pjesë jetike e të ardhmes së Kosovës dhe t'i jap shtytje kthimit të personave të

zhvendosur të cilët duhet të kenë mundësi të zgjedhin ku duan të jetojnë në Kosovë nuk duhet të kuptohet në atë mënyrë që Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit mund të kthehen me forcë në vendet tjera nga vendi i prejardhjes së tyre.

- Në rast se prona e përparme e një azilkërkuesi të refuzuar është e zënë, prona ose duhet t'i kthehet pas arritjes ose duhet të ndalohej deportimi i ketyre personave.

Lagja e Romëve në Mitrovicë

- Ish banorët e Lagjes së Romëve në Mitrovicë të përfshihen në procesin e mëtutjeshëm të planifikimit dhe zbatimit të rindërtimit në këtë Lagje.
- Ish pronarëve të shtëpive t'u jepet mundësia të rindërtojnë shtëpitë e tyre e jo të detyrohen të banojnë në blloqe banesash.
- IPVQ-të dhe bashkësia ndërkombëtare të zbatojnë mekanizma fleksibil kur bëjnë përcaktimin e pronësisë siç kanë bërë në rastet tjera.

Kampet e kontaminuara nga plumbi

- Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit që jetojnë apo kanë jetuar në kampet e kontaminuara nga plumbi duhet të pranojnë kompensim për dëmtim shëndeti të vuajtur nga vendosja në këto kampe.
- Romët, Ashkalinjtë dhe Egjiptasit që jetojnë apo kanë jetuar në kampet e kontaminuara nga plumbi duhet të kenë mundësi zgjedhje në akomodim të ri.

DOKUMENTE REFERENTE

FORUMI Evropian i Romëve dhe udhëtarëve, Dokumenti i politikës: Sigurimi i interesave Rome në procesin e negociatave për statusin e Kosovës, Maj 2006

Platforma e përbashkët e Romëve të Kosovës dhe Romëve të ish Jugosllavisë, Varshavë, 21 Tetor 2005

FORUMI, Statusi final i Kosovës dhe pozita e komuniteteve Rome dhe Ashkali, Raport rreth tryezës së rrumbullakët të 19 Janarit 2006, Prishtinë

Letra e FORUMIT dhe e përfaqësuesëve tjerë të Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve të Kosovës mbi nevojën e përfshirjes së zotimit të Qeverisë së Kosovës për zhvillimin, aprovimin, zbatimin dhe financimin e Strategjisë për integrimin e Romëve, Ashkalinjve dhe Egjiptasve në dokumentin përfundimtar të bisedimeve për statusin e Kosovës.

Shënimet e takimeve nga Nicolae Gheorghe, Këshilltar i Posaçëm i OSBE-së për çështjet Rome, nga takimi i Romëve të Kosovës organizuar nga OSBE/ODIHR në Vjenë nga 29-31 Mars 2006

Platforma politike e Romëve të Kosovës. Deklarata e përbashkët e pjesëmarrësve të takimit të Romëve të Kosovës, organizuar bashkarisht nga OSBE ODIHR Personi kontaktues për çështjet Rome dhe sinti dhe FORUMIT Evropian të Romëve dhe udhëtarëve (ERTF), Shkup, 25 Mars 2006

Dokumente të përgjithshme

Komisioni këshillues mbi konventën kornizë për mbrojtjen e pakicave kombëtare: Opinion mbi zbatimin në Kosovë të Konventës kornizë për mbrojtjen e pakicave kombëtare (aprovuar me 25 Nëntor 2005, ACFC/OP/I(2005)004, Strasburg, 02 Mars 2006

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge Deutschland , Informationszentrum Asyl und Migration, Serbien und Montenegro/Kosovo. Erkenntnisse des Bundesamtes Berichtsraum Dezember 2004 – März 2005. Stand März 2005. (Agjencia Federale Gjermane për Emigracion dhe Refugjatë, Qendra informative për azil dhe emigracion, Serbi dhe Mali i Zi/ Kosovë. Konkluzionet e Agjencisë federale në periudhën dhjetor 2004 - Mars 2005).

Këshilli Danez për Refugjatë: Programi qeveritar i asistencës për kthim – nënprogrami: Kthimi në Lagjen Rome, Mitrovicë 2004

Eide, Kai: Një shqyrtim gjithëpërfshirës i gjendjes në Kosovë, Tetor 2005

Qendra Evropiane për të Drejtat e Romëve: Komentet e shkruara të Qendrës Evropiane për të Drejtat e Romëve në lidhje me Kosovën, për tu shqyrtuar nga Komisioni i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut në raportin e tyre Shqyrtimi i Raportit të Vendeve të Task Force mbi UNMIK-un, 20 February 2006

Qendra për hulumtime etnike (Bozidar Jaksic, Goran Basic), Vendbanimet Rome, Beograd 2002.

E drejta Globale: Perspektiva globale. Washington D.C. 2005

Grupi i të drejtave minoritare (GDM), Të drejtat Minoritare në Kosovë nën qeverisje ndërkombëtare, Londër 2006

Müller Stephan, Situata e Romëve në Kosovë në: Evropa juglindore 9-10/1999

Institucioni i Ombudspersonit në Kosovë, Raporti i pestë vjetor 2004 – 2005 dërguar Përfaqësuesit Special të Sekretarit të Përgjithshëm të Kombeve të Bashkuara, 11 Korrik 2005

Misioni i OSBE-së në Kosovë, Tryeza e rrumbullakët rajonale e punës për formalizimin e vendbanimeve joformale të Romëve dhe grupeve tjera në gjendje të vështirë 30-31 Tetor 2003, Prishtinë, Kosovë

Raporti Hije mbi zbatimin e Konventës kornizë për mbrojtjen e pakicave kombëtare, Prishtinë/Kosovë, Shtator 2005

Këshilli i Sigurimit të KB-së: Reporti i Sekretarit të Përgjithshëm për Misionin e Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara në Kosovë, 25 Janar 2006, S/2006/45

Kombet e Bashkuara, Marrëveshja Ndërkombëtare në të drejtat civile dhe politike, Komiteti i të drejtave të njeriut, sesioni i tetëdhjetë e gjashtë, 13-31 Mars 2006, Lista e çështjeve të ndërmerren në lidhje me

konsiderimin e raportit të UNMIK-ut në të drejtat njerëzore, Situata në Kosovë prej Qershorit 1999 (CCPR/C/UNK/1), 27 Prill 2006

UNDP, Në rrezik: Romët dhe të vendosurit në Evropën Juglindore. 2006

UNHCR, Kthimet vullnetare të pakicave nga zhvendosja brenda dhe jashtë vendit. 2006

Misioni i Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNMIK), Kosovë, Komunikatë shtypi

UNMIK, Korniza Kushtetuese për Vetëqeverisje të Përkohshme në Kosovë, 15 Maj 2001, Prishtinë

UNMIK, Vështrim rreth Opinionit mbi zbatimin në Kosovë të Konventës kornizë për mbrojtjen e pakicave kombëtare (aprovuar me 25 Nëntor 2005), 18 shkurt 2006

UNMIK, Raport i parashtruar nga Misioni i Administratës së Përkohshme të Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNMIK) sipas nenit 2.2 të Marrëveshjes ndërmjet UNMIK-ut dhe Këshillit të Evropës në lidhje me Konventën kornizë për mbrojtjen e pakicave kombëtare, ACFC(2005) 003, Strasburg, 02 Qershor 2005

UNMIK/IPVQ, Doracaku i reviduar për kthim të qëndrueshëm. Prishtinë 2006.

Waringo, Karin, Të humburit në: Transition Online, Maj 2006

NJË PËRZGJEDHJE E INSTRUMENTEVE TË RËNDËSISHME LIGJORE, REZOLUTAVE DHE REKOMANDIMEVE PËR PËRMIRËSIMIN E GJENDJES SË ROMËVE

Bashkimi Evropian

Rekomandimi rreth gjendjes së Romëve në vendet kandidatë: dokument i përgjithshëm, 1999

Principet udhëheqëse për përmirësim të situatës së Romëve bazuar në rekomandimet e Grupit Special të Këshillit të Evropës për Romë/jevgj dhe në rekomandimet e OSBE Komisionari i Lartë për Minoritete Nacionale, adaptuar nga Unioni Evropian (COECEN Group) në Samitin në Tampere, Dhjetor 1999

Këshilli i Evropës – të përgjithshme

Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut

Karta Sociale Evropiane (e reviduar)

Konventa kornizë mbi pakicat kombëtare

Karta për gjuhët rajonale dhe të pakicave

Këshilli i Evropës – Rekomandimet dhe rezolutat

Rekomandimet (2005)⁴ të Këshillit të Ministrave për shtetet anëtare mbi përmirësimin e kushteve të banimit të Romëve dhe udhëtarëve në Evropë

Rekomandim (2004)¹⁴ të Këshillit të Ministrave për shtetet anëtare mbi lëvizjen dhe kampimin e udhëtarëve në Evropë

Rekomandim (2001)¹⁷ për përmirësimin e situatës ekonomike dhe të punësimit të Romëve/jevgjëve në Evropë

Rekomandim (2000)⁴ i Këshillit të Ministrave për shtetet anëtare mbi shkollimin e fëmijëve Romë/jevgj në Evropë

Rekomandim (1983)¹, mbi Endacakët pa shtet dhe Endacakët më shtetësi të papërcaktuar Rezoluta (1975)¹³ mbi gjendjen sociale të endacakëve në Evropë

Rekomandim 1633 (2003) Kthimet e detyrueshme të Romëve nga ish Republika Federative e Jugosllavisë, përfshirë edhe Kosovën, në Serbi dhe Mal të Zi nga shtetet anëtare të Këshillit të Evropës

Rekomandim 1557 (2002) mbi gjendjen ligjore të Romëve në Evropë

Rekomandim 1203 (1993) mbi jevgjit në Evropë

Rekomandim 563 (1969) mbi situatën e jevgjëve dhe udhëtarëve tjerë në Evropë

ECRI Rekomandimi Nr.2 i politikës së përgjithshme: Organe të specializuara për luftim të rasizmit, ksenofobisë, anti-semitizmit dhe jotolerancës në nivel kombëtar. Adaptuar nga ECRI më 13 Qershor 1997, CRI (97) 36, kapitulli C.

ECRI Rekomandimi Nr.3 i politikës së përgjithshme: Organe të specializuara për luftim të rasizmit dhe jotolerancës ndaj Romëve/jevgjëve. Adaptuar nga ECRI më 06 Mars 1998, CRI (98) 29, rev. Strasbur.

OSBE

Plani i veprimtimit i OSBE-së për përmirësimin e gjendjes së Romëve dhe sintive brenda zonës së OSBE-së

Rekomandimet e Komisionerit të Lartë të OSBE-së mbi minoritetet kombëtare në Romë dhe Sintin në regjionin e OSBE-së, Hagë 2002

Kombet e Bashkuara

Marrëveshja ndërkombëtare mbi të drejtën civile dhe politike, 16 Dhjetor 1966

Komiteti i Kombeve të Bashkuara në eliminimin e Diskriminimit Racor. Rekomandimi i përgjithshëm XXVII i emëruar “Diskriminimi ndaj Romëve”, adaptuar në mbledhjen e vet të 1424, 16 Gusht 2000, i përmbajtur në dokumentin A/55/18, aneksi V Deklarata e Kombeve të Bashkuara në të Drejtat e Personave që i takojnë minoriteteve kombëtare apo etnike, religjioze apo gjuhësore (adaptuar nga rezoluta e Asamblesë së përgjithshme 47/135 e 18 Dhjetorit 1992)

Priznanja

Forum Kosovskih Roma i Aškalija (Forum) sa zahvalnošću izražava priznanje svim organizacijama i osobama koji su dali svoj doprinos u ovom dokumentu sa stavovima, uključujući OSCE/ODIHR- CPRSI za njihovu finansijsku pomoć.

TABELA SADRZAJA

UVOD	3
KRATAK OPIS.....	4
Pregovori o statusu	4
Strategija Integracije i osnažavanje Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu.....	5
Perspektiva Kosova za Priključivanje Evropskoj Porodici	6
Dekada uključivanja Roma	6
Učešće Roma, Aškalija i Egipćana u politički i društveni život Kosova.....	6
Povratak Izbeglica (neuspeh azilanata) i IRL	8
15. Činjenice o Romima, Aškalijama i Egipćanima na Kosovu	9
16. Scenarij.....	12
17. Pregovori o statusu Kosova.....	14
18. Strategija integracije i ojačavanja zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu	16
19. Dekada uključenosti Roma.....	17
20. Romi i Askalije i Njihovo Ucesce u Gradjansko Drustvo i Politicki Zivot.....	17
21. Poratak izbeglica (neuspeh azilanata) i Interno raseljenih lica (IRL).....	20
PREPORUČENI DOKUMENTI	24
ODABIR VAŽNIH PRAVNIH DOKUMENATA, REZOLUCIJA I PREPORUKA O POBOLJŠANJU POZICIJE ROMA.....	26

FORUM Roma i Aškalija Kosova (dalje u tekstu FORUM) teži ka davanju svog doprinosa za integraciju ovih zajednica u Kosovsko društvo. FORUM radi na stvaranju uslova putem kojih će se ovim zajednicama pružiti mogućnost iskazivanja svojih potreba i problema . FORUM zajedno sa Kosovskim institucijama i unutrašnjim partnerima radi na adresiranju ovih problema i nudi konkretna rešenja za poboljšavanje situacije ovih zajednica.

Glavna objektivna FORUM-a je da promoviše politički, ekonomski i društveni razvoj, kao i integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana. Na taj način, FORUM pokušava da doprinese stvaranju demokratskog i multietničkog Kosova.

Ovaj Dokument Politike reflektuje stav FORUM-a u odnosu na ključne izazove Kosova uopšte a posebno onih sa kojima će se zajednice Roma i Aškalija susresti u budućnosti. Njen cilj je da informiše zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, kao i javnost uopšte o stavu FORUM-a. Dokument Politike treba pokrenuti dijalog između Roma, Aškalija i Egipćana sa jedne strane i ostalih zajednica sa druge strane.

On nudi preporuke i predloge onima koji pripremaju politiku na Kosovu, i iz tog razloga predstavlja značajan doprinos sledećem demokratskom razvoju Kosova. FORUM-ov Dokument Politike promoviše priznavanje prava manjina, shvatanje specifične situacije Roma, Aškalija i Egipćana i borbu protiv etnički motivisanog nasilja i diskriminacije.

FORUM se sastoji od trideset i šest organizacija civilnog društva i značajnog broja predstavnika zajednica. Šta više, FORUM je nedavno proširio svoje članstvo na značajan broj Egipćanskih NVO-a. Održava odlične odnose sa političkim predstavnicima svojih zajednica i predstavnicima međunarodne zajednice.

U poslednjih šest godina FORUM i njegovi članovi su stekli slavnu reputaciju među lokalnim i međunarodnim, vladinim i nevladinim organizacijama i institucijama.

FORUM fokusira svoj rad na razvoj zajednica, nadziranje poštovanja ljudskih prava, promociju demokratije, poboljšavanje među-etničkih odnosa, lobiranje i zastupanje zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, aktivnosti obrazovanja, prava žena i integraciju povratnika.

UVOD

Ovaj dokument opisuje stav i politički zahtev organizacija civilnog društva Roma i Aškalija sa Kosova, koji su formirali FORUM Roma i Aškalija Kosova Forum. Organizacije civilnog društva su u bliskom kontaktu sa političkim predstavnicima ove dve zajednice, i dele iste stavove i mišljenja. Ovaj dokument, međutim, predstavlja samo poziciju FORUM-a.

Generalno govoreći, zajednice Roma, Aškalija i Egipćana dele iste probleme i programe nameravajući da adresiraju svoju situaciju koja se odnosi na sve tri zajednice. Predstavnicima Egipćanskog civilnog društva, nisu bili voljni da se priključe zajedničkoj inicijativi organizacija civilnog društva Roma i Aškalija u formiranju FORUM-a.

Važno je naglasiti da ovaj dokument ne namerava da diskutuje o "pitanju identiteta" tri zajednice Romske, Aškalijske i Egipćanske. Organizacije članovi FORUM-a su ujedinjene u zahtevanju poboljšavanja dramatične situacije u kakvoj većina Roma i Aškalija i Egipćana treba da živi na Kosovu, bez obzira na zajednicu kojoj pripadaju.

Dokument ima za cilj diskusiju o situaciji Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu. Međutim, civilno društvo Kosovskih Roma i

Aškalija i Egipćana ne treba da se bavi samo pitanjima svojih zajednica na Kosovu, šta više, treba da brine i za izbeglica i Interno Raseljenih Lica (IRL) takođe.

Civilno društvo Kosovskih Roma i Aškalija i Egipćana ne može prihvatiti činjenicu da većina Kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana nasilno živi van Kosova, a da im uopšte nije ponuđena iskrena mogućnost reintegracije na Kosovu ili pak integracije u zemljama u kojima se nalaze. Takođe se ne sme zaboraviti da sedam godina nakon rata, oko 1,000 Roma, Aškalija i Egipćana i dalje prinudno živi u kampovima pod humanitarnim uslovima.

Sledećih meseci će se doneti doluka koja će odrediti budućnost svih stanovnika Kosova, bez obzira na njihovu etničku pripadnost. Iz tog razloga, jako je važno da svi stanovnici dignu svoj glas i da oni koji donose odluke čuju njihove predloge, probleme i potrebe. Ovaj dokument predstavlja stav FORUM-a u odnosu na važna predstojeća događanja na Kosovu i po pitanju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.

Molimo vas da prosledite sve vaše komentare u odnosu na ovaj dokument.

kosraf@gmail.com

KRATAK OPIS

Odluka o budućem statusu Kosova je najvažnija odluka koja će se doneti o Kosovu sledećih meseci. Odluka koja određuje budućnost stanovništva Kosova, bez obzira na etničku pripadnost.

Iz tog razloga, jako je važno da civilno društvo Roma i Aškalija i Egipćana a najviše FORUM digne svoj glas i iznese svoje predloge, probleme i potrebe pred javnost Kosova, i naravno pred one koji donose odluku na Kosovu i u inostranstvu.

Bez obzira na konačnu odluku budućeg statusa Kosova, FORUM ovim dokumentom predstavlja svoj stav u odnosu na sva ključna pitanja i budući razvoj Kosova uopšte, ali posebno razvoj svojih zajednica

Pregovori o statusu

Pod predsedništvom Ujedinjenih Nacija (UNOSEK), predstavnici Kosovske Vlade (PISU) i Vlada Srbije od proleća 2006 u Beču pregovaraju o važnim pitanjima budućeg statusa Kosova. Ostale etničke zajednice su i dalje (počevši od avgusta

2006) isključene iz učešća na ovim pregovorima.

I pored preporuka datih od strane Specijalnog Izaslanika Ujedinjenih Nacija Kai Eide i zahteva Organizacije za ljudska prava i Rome, i od strane predstavnika Kosovskih Roma i Aškalija, ni međunarodni a ni predstavnici Kosovske delegacije nisu uzeli u obzir potrebe i probleme Roma, Aškalija i Egipćana. Međutim, za avgust 2006 je zakazana sesija o “pitanjima manjina” – koja se treba uskladiti sastanku u Beču koji se održao 8 avgusta 2006.

Na Kosovu je formirana Konsultativna komisija za zajednice koja treba da predstavlja interese etničkih zajednica. Međutim, zahtevi Roma i Aškalija su samo jako malo uzeti u obzir u finalnom “Okvirnom Dokumentu” koji je predstavljen avgusta meseca, na sastanku u Beču. Predstavnik Roma je prisustvovao sastanku, ali nije mogao da predstavi potrebe, probleme i predloge Romske zajednice.

1. Stav FORUM-a

FORUM hitno zahteva od UNOSEK da uključi specifična pitanja Roma, Aškalija i Egipćana u pregovore o statusu, i da omogući učešće njihovih predstavnika kako bi lično predstavili svoje probleme i potrebe na pregovorima.

2. stav FORUM-a

Forum zahteva od Kosovskog pregovaračkog tima da pruži mogućnost etničkim zajednicama da lično učestvuju u svim budućim diskusijama koje se tiču statusa Kosova, a ne da im samo pruže ulogu savetnika putem konsultativnog veća za zajednice.

3. stav FORUM – a

Finalni dokument pregovora o statusu treba proceniti efikasno učešće na svim nivoima, a posebno u lokalnoj vlasti i administraciji, i za ostale mogućnosti u političkom donošenju odluka za “ne - teritorijalne” zajednice kao što su Romi, Aškalije i Egipćani.

4. Stav FORUM - a

Finalni dokument pregovora o statusu treba uključiti i zalaganja Vlade Kosova da razvije, izvrši i ko-finansira Strategiju za Integraciju Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu. Šta više, Kosovska Vlada se zalaže za osiguravanje dodatnih finansijskih sredstava kako bi se strategija izvršila.

Strategija Integracije i osnažavanje Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu

U poslednjoj dekadi, skoro sve zemlje Centralne i Jugo-istočne Evrope su razvile nacionalne strategije ili programske okvire za integrisanje Roma. Evropska komisija je posvetila specifičnu pažnju a čak i zahtevala da sve zemlje koje su u procesu pristupa Evropskoj Uniji moraju razviti ove strategije. Iako je Kosovo daleko od tog da bude u procesu pristupa Evropskoj Uniji, postoji hitna potreba za razvijanje strategije i integrisanje zajednice Roma, Aškalija i Egipćana.

Kancelarija Premijera Vlade (KPV) u PISU je zatražila od OEBS-ove Misije na Kosovu (OMK) i Kosovskog Fondacije za otvoreno društvo (KFOS) da počne sa procesom pripremanja ovakve strategije. OEBS i KFOS planiraju da razviju strategiju u bliskoj saradnji sa Kancelarijom Premijera Vlade, predstavnicima Roma, Aškalija i Egipćana, ostalim međunarodnim agencijama, kao što su Savet Evrope, UNMIK (KZPM), UNHCHR, UNHCR, UNDP, predstavnicima Evropske Komisije na Kosovu, EAR, kao i lokalnim i međunarodnim NVO.

FORUM je zahvalan KPV, OMiK i KFOS i nada se sistematskom adresovanju položaja zajednica Roma, Aškalija i Egipćana putem razvijanja ove strategije. FORUM takođe pozdravlja uključenost civilnog društva, a posebno predstavnika civilnog društva Roma, Aškalija i Egipćana, u proces pripremanja strategije i nada se daljoj saradnji sa PISU, shodno načelima zajedničkog partnerstva koje cilja ka poboljšavanju marginalizovanog položaja zajednice Roma, Aškalija i Egipćana.

Sledeći inicijativu FORUM-a, dvadeset i pet Političkih Partija RAE i predstavnika civilnog društva su zahtevali da "Vlada Kosova razvije, u bliskoj saradnji sa zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana, pripremi Strategiju za Poboljšavanje položaja Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu" i da ova inicijativa mora biti uključena u dokument pregovora o statusu.

Strategija treba pokriti sve relevantne sektore. U odnosu na kompleksnost prirode pitanja povratka i reintegracije, može se uzeti u obzir pripremanje specifičnog dokumenta politike ili strategije za povratak i reintegraciju izbeglica i IRL iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.

5. Stav FORUM-a

Vlada Kosova treba, u bliskoj saradnji sa zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana, razviti i izvršiti Strategiju za poboljšavanje pozicije Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu. Šta više, Vlada Kosova se treba založiti da će ko-finansirati implementaciju i aktivno tragati za dodatnim finansijskim sredstvima za implementaciju strategije.

6. Stav FORUM-a

FORUM poziva sve relevantne aktore da promovišu i podrže proces razvoja strategije i da se suzdrže od podsticanja podela unutar organizacija civilnog društva Roma, Aškalija i Egipćana. Oni trebaju prihvatiti i prigrliti samo-organizacione kapacitete FORUM-a kao glavne tzv "umbrella" organizacije čiji je mandat zastupanje prava i interesa zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.

Perspektiva Kosova za Priključivanje Evropskoj Porodici

Od velike je važnosti da organi koji donose odluke na Kosovu, uzmu u obzir i prilagode respektivne zakone i relevantne mehanizme koji vode ka Priključivanju Evropskoj porodici. Iz tog razloga trebaju se uzeti u obzir, Vodeći Principi za poboljšavanje situacije Roma koji se baziraju na preporuke Grupe Specijalista Roma/Cigana Saveta Evrope i shodno preporukama Visokog Komisionera OEBS-a o Pravima Nacionalnih manjina koja je usvojena od strane Evropske Unije, a i svih drugih konvencija, rezolucija i preporuka sa specifičnim fokusom na Rome.

Dekada uključivanja Roma

Februara 2005, devet Vlada (Bugarska, Hrvatska, Republika Češka, Mađarska, Makedonija, Crna Gora, Srbija i Slovačka) je zajedno sa Svetskom Bankom, Institutom za Otvoreno Društvo, Evropskom Komisijom, Savetom Evrope i ostalim međunarodnim organizacijama i institucijama lansiralo Dekadu uključivanja Roma. Namera Dekade je da zatvore rupe između većinskog stanovništva i zajednice Roma u zemljama članicama. Dekada zahteva čvrsto učešće zajednice Roma u razvoj, implementaciju i monitorisanje svih politika i aktivnosti koje se tiču Roma.

Srbija već učestvuje u Dekadu, njene aktivnosti u okviru Dekade, ne pokriva Kosovo.

7. Stav FORUM-a

PISU i relevantni međunarodni akteri trebaju istražiti sve mogućnosti kako bi se postigao politički dogovor da i Kosovo učestvuje u Dekadu uključivanja Roma.

Učešće Roma, Aškalija i Egipćana u politički i društveni život Kosova

Na Kosovu je bilo uobičajeno da se imovina ne registruje u katastar i kao posledica tog, ljudi koji su živeli na toj imovini nisu bili registrovani ili nisu posedovali najvažniju

dokumentaciju. Sa druge strane, nedostatak neophodne dokumentacije je sprečavao regulisanje vlasništva imovine. Neke zajednice Roma, Aškalija i Egipćana koje žive u neformalnim (divljim) naseljima se takođe susreću sa istim problemima.

8. Stav FORUM-a

Politike i zakoni trebaju biti pripremljeni tako da regulišu ova neformalna (divlja) naselja kako bi bila propisna, a ne ilegalna. Nedostatak ličnih dokumenata se treba minimalizovati i ne može biti prepreka formalizovanju / regulisanju neformalnih (divljih) naselja.

Shodno Ustavnom Okviru, sve etničke zajednice (osim manjih grupa Hrvata i Cerkeza) imaju pravo na predstavnike

(rezervisana mesta) u Skupštini Kosova. Tri zajednice, Romska, Aškalijaska i Egipćanska,

zajedno imaju četiri mesta od 20 mesta rezervisanih za etničke zajednice.

Zbog velikog broja Roma, Aškalija i Egipćana koji žive van Kosova kao IRL, izbeglice ili imigranti, i radi nedovoljnog doseg kampanja do Roma, Aškalija i Egipćana u “egzilu”, broj birača Roma, Aškalija i Egipćana je relativno mali i političke partije tri zajednice se susreću sa problemima pri mobilisanju njihovih zajednica.

Činjenica da dve-trećine birača ne živi na Kosovu i kako Skupštine Opština nemaju «rezervisana mesta» ili ostale mehanizme za učešće manjih zajednica u Skupštine Opština, Rome, Aškalije i Egipćane skoro niko ne predstavlja na Opštinskom nivou.

Kako će se izvršiti značajan transfer odgovornosti sa centralnog na lokalni nivo, neophodno je preduzimanje adekvatnih mera koje će dozvoliti predstavljanje etničkih zajednica na Opštinskom nivou.

9. Stav FORUM-a

Novi Ustav Kosova se treba bazirati na principe jednakosti svih stanovnika Kosova, bez obzira na etničku pripadnost. Takođe, novi Kosovski Ustav treba garantovati jednakost svih etničkih zajednica.

10. Stav FORUM-a

Kancelarija Roma, Aškalija i Egipćana se treba otvoriti na centralnom nivou, poželjno u Kancelariji Premijera Vlade.

11. Stav FORUM-a

Budući zakon o etničkim zajednicama treba obezbediti adekvatne mere za zajednice koje se nalaze u nepovoljnom položaju, kao što su Romska, Aškalijska i Egipćanska, dok god iste ne dobiju jednaki status u društvu, ekonomiji i politici.

12. Stav FORUM -a

Ministarstvo za javne usluge PISU i mandatirane međunarodne organizacije trebaju uključiti FORUM u planiranje, razvoj i izvršavanje popisa.

Kancelarija Roma, Aškalija i Egipćana

Kancelarija Roma, Aškalija i Egipćana se treba otvoriti na centralnom nivou, poželjno pri Kancelariji Premijera Vlade. Kancelarija može biti zadužena koordinacijom i implementacijom Strategije, povratkom i rekonstrukcijom, obučavanjem i prosljeđivanjem informacija za ostale institucije Kosova, itd.

13. Stav FORUM –a

Kancelarija Roma i Aškalija se treba otvoriti na centralnom nivou, poželjno pri kancelariji Premijera Vlade.

Fond za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana

Sa ciljem promovisanja i ubrzavanja integracije Roma, Aškalija i Egipćana u Kosovsko društvo i ekonomiju, treba se

formirati “Fond za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana”. Ostale zajednice dobijaju dodatna finansijska sredstva iz inostranstva. Romi, Aškalije i Egipćani nemaju ovu mogućnost. “Fond za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana” treba

takođe da pomoći pri implementaciji Strategije za integrisanje Roma, Aškalija i Egipćana. Od organizacija i institucija kao što su PISU putem Kosovskog Konsolidovanog Budžeta, Evropska

Komisija, Svetska Banka, USAID i Institut za otvoreno društvo se trebaju pozvati da doprinesu Fondu. Fond-om treba rukovoditi Kancelarija Premijera Vlade.

14. Stav FORUM-a

Sa ciljem promovisanja i ubrzavanja integracije, treba se formirati "Fond za integrisanje Roma, Aškalija i Egipćana".

Mediji

Romi i Aškalije i dalje imaju jako mali pristup medijima na Kosovu. Javni servis radija i televizije RTK, i nekoliko privatnih radio stanica emituju ograničene programe. Dnevni listovi (Kosovsko Albanski) ne smatraju Rome i Aškalije kao sastavnim delom Kosovskog društva i jako malo

pokrivaju teme koje se tiču zajednica, na profesionalan i uravnotežen način.

Od velike je važnosti da se poveća vreme emitovanja programa za zajednice Roma i Aškalija. Iz tog razloga je jako važno da se omogući emitovanje programa na Romskom jeziku.

15. Stav FORUM-a

Kako bi se osigurala uravnotežena slika Roma i Aškalija, javni i privatni mediji se trebaju založiti da će ravnopravno izveštavati.

Javni i privatni mediji trebaju predstaviti segmente u njihovim publikacijama i emitovanju, koje je pripremljeno od strane i za Rome, Aškalije i Egipćane.

Povratak Izbeglica (neuspeh azilanata) i IRL

Ovaj specifični paragraf stavova, analiza i preporuka je ustvari niz definisanih pitanja u odnosu na Kosovsku krizu i uređivanja nakon konflikta. Predviđen je da služi kao analitička sprava svim relevantnim institucijama unutar i van Kosova, koje su mandatiране pitanjem povratka, uključujući relevantne Države članice OEBS-a (u nacrtu OEBS-ovog Plana akcije o poboljšavanju situacije Roma i Sinti zajednica, na području OEBS-a, VII poglavlje).

Više od 100,000 Roma, Aškalija i Egipćana žive kao izbeglice, IRL ili kao emigranti van Kosova. Zemlje zapadne Evrope i susedne zemlje kao što je Makedonija planiraju da vrate veliki broj neuspeh azilanata (izbeglica) na Kosovo. Šta više, IRL koja trenutno žive u Srbiji i Crnoj Gori se takođe mogu vratiti.

Bez obzira na činjenicu da će se ovaj povratak sigurno desiti, politika povratka UNMIKa i PISU ne obaziru na ovu

činjenicu, što znači, da Romi, Aškalije i Egipćani ne uživaju podršku povratka i rekonstrukcije kao druge zajednice.

Jedini veći projekat povratka Roma, Aškalija i Egipćana u Mitrovici je razvijen bez ozbiljnog učesća istih, on uključuje nekoliko pristupa koji ponovo pokreću pitanje jednakog tretiranja Roma, Aškalija i Egipćana, od strane međunarodne zajednice i PISU, u odnosu na ostale zajednice.

16. Stav FORUM-a

Zemlje domaćini trebaju uzeti u obzir pružanje mogućnosti prebivališta, bar za neke određene grupe izbeglica kao što su osobe koje već duže vremena žive tamo, koje imaju radna mesta, čija deca pohađaju školu, koje boluju od različitih bolesti a koje se ne mogu lečiti na Kosovu.

17. Stav FORUM -a

Povratak se treba odvijati shodno principima dobrovoljnog povratka u prebivalište. Povratnici se trebaju obavestiti o situaciji i programima reintegracije, koji bi ustvari trebali da pruže pomoć povratku. Povratak u neko drugo mesto umesto mesta rođenja se može izvršiti samo ako izbeglica koja se vraća na Kosovo to odabere. Nasilan povratak u neko drugo mesto bi bio šodan za održiv povratak i reintegraciju, i vodio bi ka novom raseljenju.

18. Stav FORUM-a

Kosovska vlast treba razviti odvojenu strategiju za povratak i reintegraciju Roma, Aškalijsa i Egipćana, ili ubaciti jedno čvrsto poglavlje o povratku i reintegraciji u "opštu" Strategiju za integraciju Roma, Aškalijsa i Egipćana. Sve relevantne opštine trebaju, pod smernicama PISU, razviti strategije za povratak i rekonstrukciju koje upućuju na specifičnu situaciju Roma, Aškalijsa i Egipćana.

Relevantne vlasti Kosova, međunarodna zajednica u bliskoj saradnji sa zajednicom Roma, Aškalijsa i Egipćana trebaju razviti i organizovati kampanje za informisanje izbeglica i IRL Roma, Aškalijsa i Egipćana, kako bi im omogućile što bolju informisanost i bolju mogućnost donošenja odluke.

19. Stav FORUM-a

Relevantne vlasti Kosova i relevantne organizacije međunarodne zajednice trebaju garantovati da će se finansijska podrška za projekte povratka i rekonstrukcije proporcionalno podeliti na etničke grupe.

20. Stav FORUM-a

Bivši stanovnici Romske Mahale u Mitrovici trebaju biti uključeni u proces daljeg planiranja i implementacije Mahale.

1. Činjenice o Romima, Aškalijsima i Egipćanima na Kosovu

Trenutno je procenjeno da oko 35.000 do 40.000 Roma, Aškalijsa i Egipćana i dalje živi na Kosovu.¹ Pre rata 1998/1999 broj Roma, Aškalijsa i Egipćana je bio mnogo veći. Teško je odrediti tačan broj Roma, Aškalijsa i Egipćana koji su napustili Kosovo zajedno sa Kosovskim Srbima nakon rata 1998/1999 ili pak devedesetih kako bi pobjegli od Miloševićevog režima, kao što je to uradilo i stotine hiljada Kosovskih Albanaca.

Trenutno stanovništvo:

Procena: 35.000 – 40.000 Stanovništvo pre konflikta: najmanje 150.000

Broj IRL u Srbiji : oko **45.000 – 50.000**

Broj IRL/Izbeglica u Crnoj Gori: **8.000 – 10.000**

Broj registrovanih azilanata čiji je azil odbijen u Nemačkoj: **35.000**

Broj registrovanih izbeglica u ostalim zemljama zapadne Evrope: oko **15.000 – 20.000**

¹ Izveštaj pod senkom o Implementaciji Ustavne Konvencije za Zaštitu Nacionalnih Manjina, Priština/Kosovo, septembar 2005, govori o 35.000 ljudi, dok UNMIK pominje cifru od 39.000.

Broj registrovanih izbeglica u Makedoniji i BiH: oko 3.000
Legalni i ilegalni migranti, neregistrovani migranti: nekoliko desetina hiljada
Trenutne veće grupe lokalnog stanovništva
Đakovica: 7.000 osoba (primarno Egipćana); pre konflikta: 10.000
Prizren: 5.500 osoba (primarno Roma); pre konflikta: 12.000
Uroševac: 4.000 osoba (primarno Aškalija); pre konflikta: 11.000
Kosovo Polje: 3.500 osoba (Aškalija, Egipćana i Roma); pre konflikta: 8.000
Nehumani kampovi: oko 1,000 (Roma, Aškalija i Egipćana); pre konflikta: Nijedan
Velike grupe lokalnog stanovništva pre konflikta
Priština: 15.000 – 20.000 osoba. Sada: oko 400 u Prištini i oko 1000 u Gračanici
Mitrovica: više od 10.000 osoba (najmanje 8.000 samo u Mahali). Sada: 600 u kampovima i 200 u privatnim smeštajima.
Gnjilane: 8.000 osoba. Sada: 400
Peć: 5.000 osoba. Sada: 1.500

Bazirajući se na brojeve izbeglica i IRL, može se doneti zaključak da je broj Roma, Aškalija i Egipćana sa Kosova bio oko 150.000. Neki eksperti pominju i cifru od 260.000.²

Shodno nezavisnim istraživanjima iz 2002 god., najmanje 46.000 Roma sa Kosova živi na teritoriji Srbije.³ Procenjeno je da u Crnoj Gori živi negde od 8.000 do 10.000.

31. Decembar 2004, Nemačka Federalna Kancelarija za Migraciju i Izbeglice registrovala je ukupno 34.431 Roma, Askalija i Egipcana (24.351 Roma, 8.197 Askalija i 1.883 Egipcana sa Kosova kao odbijeni zahtevaoci azila u Nemačkoj.⁴

²Ovi podaci su uzeti od Rajka Đurića. Pogledati *Romano Vodi*, 25.11.2005, "Bivši predsednik IRU govori protiv nezavisnosti Kosova".

³Centar za etničko istraživanje (Jakšić Božidar, Bašić Goran), Romska naselja. Beograd 2002. Broj registrovanih Romskih IRL sa Kosova je samo oko 20.000.

⁴Bundesamt für Migration und Flüchtlinge Deutschland, Informationszentrum Asyl und Migration, Serbien und Montenegro/Kosovo. Erkenntnisse des Bundesamtes Berichtsraum Dezember 2004 – März 2005. Stand März 2005. (Nemačka Federalna Agencija za Migraciju i Izbeglice, Informativni Centar za Azilante i Migraciju, Srbija i Crna Gora/Kosovo.

Nekoliko hiljada izbeglica živi u Makedoniji i Bosni i Hercegovini; i nekoliko desetina hiljada se može naći u zemljama zapadne Evrope kao što su Švajcarska, Beneluks i Skandinavija.

Ove procene ne uključuju broj neregistrovanih, ilegalnih migranata Roma, Aškalija i Egipćana koji potiču sa Kosova, a koji su izbegli u zemlje kao što je Italija i Španija, a čak ni desetine hiljada legalnih migranata Roma, Aškalija i Egipćana koji potiču sa Kosova a koji rade u zemljama zapadne Evrope.

Podaci dokazuju da Romi i Aškalije sačinjavaju značajan broj stanovništva na Kosovu i da se Kosovo ne sastoji od 90% Albanaca i 10% Srba, već da Romi, Aškalije i Egipćani čine bar **7% - 10% stanovništva Kosova**.

Trenutno najveći broj stanovništva ovih zajednica na Kosovu živi u Đakovici, oko 7.000 osoba (primarno Egipćana; pre konflikta:), u Prizrenu oko 5.500 osoba (primarno Roma; pre konflikta:), u Uroševcu 4.000 osoba (primarno Aškalija; pre konflikta) i u Kosovo Polju 3.500 osoba (Aškalija, Egipćana i Roma; pre konflikta).

Istraživanja Federalne Agencije za period od decembra 2004 do marta 2005).

Dok većina Roma, Aškalija i Egipćana živi sa većinskim Kosovsko Albanskim stanovništvom, značajan broj, posebno Roma, živi u enklavama sa Srpskom zajednicom (najveća grupa živi u Gračanici i okolnim selima, oko 1,000 ljudi, ali i u drugim mestima kao što su Priluzje, Kamenica i Štrpce) ili pak severno od reke Ibar (Mitrovica, Zvečane, Leposavić). Šta više, oko 1,000 ljudi još od 1999 i dalje živi u nehumanim kampovima.

Veliki broj pred ratnog stanovništva je živeo u Prištini sa oko 15.000 – 20.000 osoba (sada: oko 400 u Prištini i oko 1000 u Gračanici), u Mitrovici više od 10.000 osoba; najmanje 8.000 samo u Mahali (sada 600 u kampovima i 200 u privatnim smeštajima), u Gnjilanu 8.000 osoba (sada 400) i Peći 5.000 osoba (sada 1.500). Bivša imovina je ili uništena ili ilegalno uzurpirana od strane Kosovskih Albanaca.

Uprkos činjenici da je dve-trećine stanovništva ovih zajednica moralo da napusti Kosovo i ogromnog pritiska na izbeglice da se vrate, teško da je došlo do iniciranja ozbiljne reintegracije i programa rekonstrukcije.

Između 2000 i februara 2006, samo 1.576 Roma i 3.933 Aškalija i Egipćana se vratilo na Kosovo; broj ljudi koji su napustili Kosovo u ovom periodu nije poznat.⁵

Očekuje se, da će se u bliskoj budućnosti, vratiti (nasilno) izbeglice iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana iz zemalja zapadne Evrope (i Makedonije).

Kosovski Romi, Aškalije i Egipćani sačinjavaju najsiromašnije zajednice na Kosovu. U godinama nakon konflikta 1999, nije primećen nikakav pomak u socijalno-ekonomskoj situaciji ovih zajednica. Nezapošljenost je jako velika, i nije preuzeta ni jedna ozbiljna inicijativa kako bi se ovaj problem rešio.

Očekivani povratak hiljada izbeglica će samo dovesti do pogoršavanja situacije, jer novac

poslat sa strane čini glavni izvor dohodaka za Rome, Aškalije i Egipćane na Kosovu.

Sledeći podaci socijalno-ekonomskog profila trenutnih zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu, obelodanjuju njihovo oskudno stanje i dokazuju nivo diskriminacije:⁶

⁵ UNHCR, Dobrovoljni Povratak Manjina iz zemlje i inostranstva . 2006

⁶ Za podatke pogledajte UNDP, Izveštaj o ljudskom razvoju, Kosovo 2004. Priština 2004.

Porodični dohodak
Romi, Aškalije i Egipćani: € 397
Kosovski Srbi: € 1.282
Kosovski Albanci: € 1.051
Ostali: € 866
Stopa kranjeg siromaštva (1 Američki dolar dnevno)
Romi, Aškalije i Egipćani: 36.70% žive u jako siromašnim uslovima.
Kosovski Srbi: 3.94%
Kosovski Albanci: 12.87%
Ostali: 16.82%
Podaci koji se tiču obrazovanja Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu
Nepismenih: 16%
Deca koja pohađaju osnovno obrazovanje: 75%
Deca koja pohađaju srednje obrazovanje: 25%
Pohađaju ili su završila više obrazovanje: 1.4% .

Socio-Ekonomske posledice koje će se uzrokovati povratkom izbeglica
Novac koji stiže iz inostranstva sačinjava glavni izvor dohodaka: Povratak izbeglica i zemalja zapadne Evrope bi dramatično smanjio novčane svote i izvore dohodka porodica na Kosovu.
Socijalna pomoć: Povratak izbeglica bi dramatično povećao broj osoba koje zavise od socijalne pomoći. Pretpostavimo da 50,000 izbeglica (ili 10,000 porodica) koje se vrate zavise od socijalne pomoći. Takođe, veliki broj porodica koje zavise od novčanih svota koje šalju izbeglice će zavisiti od socijalne pomoći nakon što se te izbeglice vrate. Minimalna socijalna pomoć je 35 € a maksimalna 65 € mesečno po porodici, bez obzira na broj dece (koji će se promeniti). Poznato je da porodica ne može preživeti od socijalne pomoći. Ako je prosečni obračun 50 € mesečno, Kosovski budžet treba da obezbedi 500.000 € mesečno ili 6.0 Miliona € godišnje za socijalnu pomoć izbeglicama. Ovaj obračun ne uključuje obezbeđivanje smeštaja i ostalih pitanja.
Krug siromaštva i isključivanja se nastavlja. Broj onih koji odlaze sa Kosova će se povećati.

2. Scenarij

Veliki broj osmatrača predviđa da će u slučaju nezavisnosti Kosova veliki broj Kosovskih Srba napustiti Kosovo, što će uticati na Rome, Aškalije i Egipćane koji žive u zajednicama Kosovskih Srba. Posebno, velika zajednica koja živi u Gračanici i u okolnim selima, negde oko 1,000 osoba. Sa druge strane, nakon moguće nezavisnosti Kosova situacija IRL Roma, Aškalija i Egipćana (onih koji govore na Albanskom

jeziku) raseljenih u Srbiji se može pogoršati i veliki broj istih se može vratiti na Kosovo.⁷

Drugi scenario je nasilni povratak desetine hiljada izbeglica Roma, Aškalija i Egipćana. To je već počelo da se događa, ali kao jedan spor proces, i može se pretpostaviti da će zemlje zapadne Evrope kao i zemlje kao što je Makedonija deportovati izbeglice u nekoliko sledećih godina. Ova pretpostavka

⁷ U ovom kontekstu se nesme zaboraviti da su tokom nasilja u Srbiji nakon nemira na Kosovu marta 2004, Romi i Aškalije napadnuti u nekoliko gradova Srbije.

se bazira na iskustvo iz drugih zemalja kao što je npr. Bosna i Hercegovina, gde su Romske izbeglice deportovane iz zemalja zapadne Evrope i pored velike diskriminacije i rasizma u Bosni i Hercegovini.⁸

Većina izbeglica i IRL sa Kosova potiče iz naselja u kojima dominiraju Albanci, npr od 20,000 Roma, Aškalija i Egipćana u Prištini faktički ne živi više ni jedan. Nedavno lansirani UNMIK-ov/PISU Ažuriran Priručnik za Održiv Povratak nudi alternativna rešenja za povratak i u drugim mestima a ne samo u mestima prebivališta. Ovo može dovesti do takvog stanja da izbeglice i IRL iz mesta kao što je Priština, gde bi visoka stopa povratka bila sprečena od strane većine, će se vratiti u drugim mestima na Kosovu, možda čak i u Srpskim enklavama ili u regionu severno od Mitrovice.

Osim tog, iskustvom iz Bosne i Hercegovine pokazuje negativne rezultate ovakve politike. Hiljade Roma iz Republike Srpske i onih koji su posedovali imovinu u Republici Srpskoj su se vratili u Federaciju, bez obezbeđenog smeštaja ili kompenzacije za njihovu bivšu imovinu.

Treći scenario je da Crna Gora nakon nezavisnosti planira da vrati 8.000 – 10.000 Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovo.

Sva tri gore navedena scenarija će dramatično promeniti strukturu manjinskog stanovništva na Kosovu, tako što će se smanjiti broj i procenat Kosovskih, dok će se broj i procenat Roma, Aškalija i Egipćana povećati.

Šta više, to će dovesti u pitanje rezultate pregovora o statusu u odnosu na zaštitu manjina. Ovi pregovori u potpunosti fokusirani na potrebe i interese Kosovskih Srba zanemarujući potrebe i interese Roma, Aškalija i Egipćana.

Imajući u vidu trenutnu situaciju, zanemarivanje njihovih potreba i problema pri dizajniranju budućnosti Kosova i

odbijanju Međunarodne Zajednice i vlasti Kosova da pronađu odgovarajući način za povratak Roma, Aškalija i Egipćana, predviđeni povratak desetina hiljada Roma, Aškalija i Egipćana u bliskoj budućnosti, će dovesti do ozbiljnog pogoršavanja situacije.

Opštine neće biti u mogućnosti da obezbede smeštaj povratnicima, jer nema dovoljno finansijskih sredstava za rekonstrukciju njihovih kuća i radi tog što je veliki broj imovine ilegalno uzurpiran od strane Albanaca.

Primajuće zajednice Roma, Aškalija i Egipćana neće biti u mogućnosti da prihvate i hrane povratnike, jer ionako žive u jako siromašnim uslovima, čak šta više zavise od novca koji su im slale izbeglice, a koje su se vratile.

Socijalni sistem će imati još jednu obavezu, a socijalna pomoć nije dovoljna ni za pokrivanje najosnovnijih potreba porodica.

Ako se ne pokrenu paketi reintegracije, politika u odnosu na ove zajednice na Kosovu se mora dramatično promeniti kako bi se izbegle socijalne tenzije ili možda i nasilje.

Ukoliko ne dođe do drastične promene politike u odnosu na Rome, Aškalije i Egipćane, a posebno ukoliko se ne iniciraju paketi reintegracije za povratnike i zajednicu primaoc, predviđaju se socijalne tenzije, a možda i nasilje među ovim zajednicama.

⁸ Šta više, čak ni danas Ustav Bosne i Hercegovine ne priznaje Rome kao ravnopravne građane sa istim pravima koje imaju Bošnjaci, Hrvati i Srbi.

Romske i Aškalijske kao i međunarodne Romske organizacije, kao što su Evropski FORUM Roma i Traveller (ERTF) su nekoliko puta zahtevali da se njihove potrebe i problemi pomenu u okviru pregovora o statusu i da njihovi predstavnici trebaju učestvovati u pregovore.

Maja 2005, FORUM Kosovskih Roma i Aškalijske je lansirao peticiju šefovima međunarodnih predstavništva zahtevajući od njih da Kosovski Romi, Aškalijske i Egipćani budu uključeni u pregovore o statusu. Ovu peticiju je podržalo više od 70 organizacija među kojima i glavna međunarodna Romska organizacija i više od 700 osoba, uključujući lidere lokalnih NVO. Od maja 2005, nekoliko puta je pokušano okupljanje predstavnika Roma oko iste platforme.

Njihov zahtev o učešću se može bazirati na *inter alia* u izveštaju Specijalnog Izaslanika Generalnog Sekretara Ujedinjenih Nacija, Ambasadora Eide, koji kaže da “... (mehanizmi moraju takođe biti finansirani kako bi uključili i manje zajednice. (...) Ali, oni takođe očekuju da ovaj proces takođe adresuje i njihova prava i ulogu u budućem Kosovu.”

Šta više, Rukovodeći Princip 4 Kontakt Grupe o rešavanju statusa Kosova zahteva da sporazum “... treba pružiti takve mehanizme koji će obezbediti učešće svih zajednica Kosova u vladi, na oba nivoa, kako na centralni tako i na lokalni nivo ...”.

Dalje, Rukovodeći Princip 3 Kontakt Grupe o rešavanju statusa Kosova kaže: *Sporazum treba osigurati multietničnost koja je održiva na Kosovu. Treba osigurati efikasne ustavne garancije i odgovarajuće mehanizme kako bi se obezbedilo poštovanje ljudskih prava svih stanovnika Kosova i prava zajednica na Kosovu, omogućavajući bezbedan povratak izbeglica i interno raseljenih lica.*

I pored smernica i broja intervencija, Pregovarački tim UN (UNOSEK) i dalje u pregovorima o statusu za Kosovo govori o potrebama i problemima Kosovskih Albanaca i Kosovskih Srba, i odbija da uzme

u obzir potrebe i probleme zajednica Roma, Aškalijske i Egipćana na Kosovu.

I dalje, ni predstavnici Kosovskih Privremenih Institucija Samo-Uprave, ni predstavnici Srpske Vlade, kao ni predstavnici UNOSEK-a čak ni ne planiraju da pokrenu specifična pitanja situacije Roma, Aškalijske i Egipćana. Predstavnici ovih zajednica su isključeni iz pregovora o statusu, kao da uopšte ne žive na Kosovu.

Ovaj pristup UNOSEK-a stvara ozbiljne prepreke demokratskom razvoju budućeg Kosova, kako se značajan broj stanovništva (Romi, Aškalijske, Egipćani, Turci, Bošnjaci i Goranci) se tretira kao stanovništvo drugog reda. Početna tačka za pitanja koja se tiču zajednica je bilo pitanje kako predlog može služiti Kosovskim Srbima a da isti ne uznemirava Kosovske Albance, a ne kako bi sve zajednice imale koristi od njega. Kosovski Srbi imaju jednu budućnost koja ih razlikuje od drugih etničkih zajednica⁹, oni ne žive sa Kosovskim Albancima, već žive odvojeno u enklavama ili severno od reke Ibar. Ostale zajednice žive sa Kosovskim Albancima. Diskusija o pitanjima manjina na pregovorima o statusu se odnosila na Srpsku manjinu koja živi odvojeno od većine.

Ignorisanje zajednica Roma, Aškalijske i Egipćana na Kosovu od strane UNOSEK-a i predstavnika Kosovskih Albanaca i Srba se nastavilo i tokom diskusija o decentralizaciji. Sve ponuđene i diskutovane opcije de facto isključuju mogućnost da Romi, Aškalijske i Egipćani učestvuju u predviđenoj, decentralizovanoj lokalnoj administraciji.

Decentralizacija predviđa određen broj novih opština i transfer određenog broja važnih odgovornosti sa centralnog na lokalni nivo. Takozvano učešće manjina na lokalnom nivou predviđa formiranje novih

⁹ Drugi izuzetak su Goranci. Većina ih živi na južnoj strani opštine Dragaš, odvojena od drugih etničkih zajednica.

opština u mestima gde manjinske grupe (npr, Srbi) žive u većem broju u jednom selu ili delu opštine.

Romi, Aškalije i Egipćani iz značajnih zajednica, brojeći nekoliko desetina hiljada, u nekoliko opština na Kosovu i sa mogućim povratkom desetina hiljada izbeglica, njihov broj će se još više povećati. Međutim, Romi, Aškalije i Egipćani formiraju ne-teritorijalnu zajednicu, što znači da ne žive u definisanim četvrtima ili selima datih opština, već su naseljeni u nekim delovima opština.

Dok se selima sa manjim brojem stanovnika od nekoliko lokalnih Roma, Egipćana i Aškalija može dati status opštine, nisu predviđene nikakve mere koje bi istim zajednicama pružile mogućnost učešća u lokalnu samo-upravu i skupštine opština uopšte, i u procese donošenja odluka.

Preporuke:

- UNOSEK treba osigurati sprovođenje Rukovodećeg Principa 4 i preporuke Specijalnog Izaslanika Generalnog Sekretara da se u proces pregovora u Beču, uključe mehanizmi koji će obezbediti učešće Kosovskih zajednica u budućnost Kosova;
- UNOSEK treba organizovati sastanke, u okviru pregovora o statusu, koji su posvećeni potrebama i problemima Roma, Aškalija i Egipćana i ostalih zajednica, kao i učešće predstavnika gore pomenutih zajednica;
- Sve relevantne institucije i strane trebaju još jednom razmotriti svoj stav u odnosu na decentralizaciju i pokrenuti pitanja potreba i problema zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, ako i svih ostalih zajednica u odnosu na decentralizaciju;
- Sve relevantne institucije i strane trebaju pružiti podršku učešća u proces decentralizacije koja uzima u obzir situaciju Roma, Aškalija i Egipćana;
- Sve relevantne institucije i strane trebaju podržati formiranje opština (ili pak opštinskih pod – jedinica) za Rome, Aškalije i Egipćane;
- UNOSEK treba pokrenuti diskusiju o situaciji povratnika iz zemalja zapadne Evrope u okviru pregovora o statusu;
- UNOSEK i sve relevantne institucije kao i strane trebaju osigurati da svaki konačni dokument pregovora o statusu uključuje:
 - Dužnost novih Kosovskih vlasti da pripreme i izvrše strategiju za integrisanje i ojačavanje zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, uz podršku međunarodne zajednice i civilnog društva i naravno uz blisku saradnju sa zajednicama. Strategija treba uključiti sva pitanja koja se tiču zajednica. Kosovska vlast se treba aktivno založiti i ekonomski podržati izvršavanje strategije, a to isto treba zahtevati i od donatora. Ovo zalaganje treba uključiti i Rome. Projekti koji se odnose na Aškalije i Egipćane se trebaju uključiti u strategiju i programe pomoći Evropske Komisije;
 - Zalaganje svih relevantnih institucija i strana za formiranje Kancelarije Roma, Aškalija i Egipćana pri Kancelariji Premijera Vlade;
 - Zalaganje svih relevantnih institucija i partija za formiranje Fonda za Re-integraciju Roma, Aškalija i Egipćana;
 - Pružanje podrške pri formiranju opština (ili pak opštinskih pod-jedinica) za Rome, Aškalije i Egipćane;
 - Mere efikasnog učešća u lokalnoj vlasti kao što je mogućnost davanja (ograničene) samo-uprave ne-teritorijalnim zajednicama kao što su Romska, Egipćanska i Aškalijaska.

- Mere efikasnog učešća u političke strukture donošenja odluka na lokalnom nivou, npr., obezbeđivanje garantovanih mesta u skupštinama opština;;
- Da sve etničke zajednice koje žive u određenim opštinama

učestvuju u lokalnoj samo-upravi i imaju pravo na prestavnike u skupštinama opština, uključujući i ostale ne-Srpske etničke zajednice koje žive u Srpskim opštinama.

4. Strategija integracije i ojačavanja zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu

Privremene Institucije Samo-Uprave na Kosovu (PISU) i Misija OEBS-a na Kosovu (OMIK) zajedno sa Kosovskom Fondacijom za Otvoreno Društvo (KFOS) planiraju da razviju Strategiju za Integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana Kosova.

Predviđeno je da politički pretstavnici kao i civilna društva zajednica učestvuju u ovaj proces.

Strategija treba da uključi sva pitanja koja se tiču zajednica i takođe treba da opiše jasne smernice i oznake implementacije. Ona se mora naglasiti značaj realističnih i ambicioznih planova za razvoj, kako bi ustvari poboljšala situaciju zajednica. Ovi planovi aktivnosti se trebaju pripremiti PISU u saradnji sa zajednicama i naravno aktivnim učešćem međunarodnih organizacija.

Strategija treba pokriti sve relevantne sektore.

- obrazovanje,
- smeštaj (uključujući legalizaciju neformalnih naselja i rekonstrukciju),
- zapošljavanje i ekonomiju,
- IRL na Kosovu,
- povratak IRL iz Srbije i Crne Gore, i neuspelih azilanata iz zemalja zapadne Evrope, Makedonije i Bosne i Hercegovine,
- registraciju i pristup ličnim dokumentima,
- pristup socijalnom osiguranju,
- pristup zdravstvenoj zaštiti,

- pitanja žena,
- informacije i medije,
- kulturu,
- političko učešće i predstavljanje,
- diskriminaciju.

U odnosu na kompleksnu prirodu povratka i pitanja reintegracije, treba se uzeti u obzir razvijanje specifičnog dokumenta politike ili strategije za povratak i reintegraciju IRL i izbeglica zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.

FORUM smatra sektore obrazovanja, zapošljavanja, smeštaja i povratka kao jako važnim za reintegraciju Roma, Aškalija i Egipćana u Kosovsko društvo.

Preporuke:

- Relevantne vlasti Kosova uz podršku međunarodne zajednice i civilnog društva i naravno blisku saradnju sa zajednicama trebaju pripremiti i izvršiti strategiju za integraciju i ojačavanje zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu.
- Detaljni i realistični planovi akcija se trebaju pripremiti u zajedničkoj saradnji relevantnih institucija, civilnog društva, zajednica i međunarodnih organizacija.
- Strategija treba pokrenuti pitanja koja se tiču zajednica. Ona se treba čvrsto fokusirati na stvarnu implementaciju i mehanizme nadzora.

- Finalni dokument o pregovorima o statusu treba da uključi i jasna zalaganja relevantnih vlasti, npr. Vlada Kosova treba da podrži razvoj ovakve strategije, usvoji istu i finansijski doprinese njenoj implementaciji.
- Uzimajući u obzir ograničena finansijska sredstva na Kosovu, nova Vlada Kosova se zalaže za aktivno traganje za donatorima koji će pružiti finansijsku podršku implementaciji strategije. Ovo zalaganje se treba takođe odnositi i na uključivanje projekata Roma, Aškalija i Egipćana koji se tiču strategije i programa pomoći Evropske Komisije.
- Međunarodni mehanizmi nadzora zaštite manjinskih prava trebaju regularno nadzirati izvršavanje strategije.
- Stvarna implementacija strategije treba biti uvrštena u regularne procene situacije na Kosovu u slučaju da se dobije “uslovna nezavisnost”.

5. Dekada uključenosti Roma

Februara 2005, devet Vlada (Bugarska, Hrvatska, Republika Češka, Mađarska, Makedonija, Crna Gora, Srbija i Slovačka) je zajedno sa Svetskom Bankom, Institutom za Otvoreno Društvo, Evropskom Komisijom, Savetom Evrope i ostalim međunarodnim organizacijama i institucijama lansiralo Dekadu uključivanja Roma. Namera Dekade je da zatvore rupe između većinskog stanovništva i zajednice Roma u zemljama članicama. Dekada zahteva čvrsto učešće zajednice Roma u razvoj, implementaciju i monitorisanje svih politika i aktivnosti koje se tiču Roma.

Sa ciljem da se postigne ovaj ambiciozni cilj, sve zemlje članice su razvile plan akcije u prioritarnim sektora obrazovanja, zapošljavanja, zdravstva i smeštaja, uključujući i pitanja anti-diskriminacije, polova i smanjenje siromaštva.

Dekada sebe shvata kao jedan otvoren proces i poziva sve zemlje i vlade da joj se pridruže.

Srbija već učestvuje u Dekadi, ali njene aktivnosti i okvir ne uključuju Kosovo.

Preporuke:

- PISU i relevantni međunarodni akteri trebaju razmotriti sve mogućnosti kako bi se postigao politički dogovor da Kosovo učestuje u Dekadu.
- Međunarodne organizacije trebaju obučiti i savetovati osoblje PISU i zajednice Roma i Aškalija kako bi se osiguralo učešće, a posebno u odnosu na pripremanje planova akcije.
- Gore navedeni planovi akcije u okviru strategije razvoja se trebaju koristiti za predviđeno učešće Kosova u Dekadi uključenosti Roma.

6. Romi i Askalije i Njihovo Ucesce u Gradjansko Drustvo i Politicki Zivot

Iako, Romi, Aškalije i Egipćani uživaju garantovano pravo na predstavnike u Skupštini Kosova (četiri mesta koja se trebaju podeliti između najuspešnijih partija ovih zajednica), na lokalnom nivou, ovakvi

mehanizmi koji bi garantovali učešće tri zajednice još ne postoje. Trenutne pregovori o decentralizaciji u okviru pregovora o statusu još nisu stigli do ovog jako važnog pitanja.

Zajednice nisu predstavljene u lokalnoj administraciji i generalno u radnoj snazi opštinskih kancelarija i usluga. U institucijama na centralnom nivou se može videti ista slika koja samo dokazuje da zajednice nisu adekvatno predstavljene.

Romi, Aškalije i Egipćani se očigledno susreću sa diskriminacijom ne samo po pitanju zapošljavanja u lokalnim i centralnim institucijama, već i u pristupu osnovnim javnim ustanovama i uslugama.

Zapošljavanje Roma, Aškalija i Egipćana iz tog razloga dokazuje diskriminaciju kako pri zapošljavanju tako i pri pristupu javnim ustanovama i uslugama.

Ozbiljna prepreka za učešće u javnom životu je i nedostatak dokumentacije koja se treba odmah rešiti. Šta više, većina izbeglica i migranata koji su živeli u inostranstvu ne poseduje nove lične karte (UNMIK-ove).

Predviđeno je da se u bliskoj budućnosti izvrši popis stanovništva. Iskustva sa programima izbora i prosljeđivanja informacija, koji su pruženi Romima, Aškalijama i Egipćanima koji žive u inostranstvu nisu izvršeni kako treba. Iz tog razloga, samo mali broj Roma, Aškalija i Egipćana u dijaspori je mogao glasati. Popis može formirati temelje za veliki broj važnih odluka koje se tiču zajednica, kao što su maternji jezik ili učešće u organe donošenja odluka.

Kancelarija Roma, Aškalija i Egipćana

U drugim zemljama, npr. Rumuniji, formiranje Kancelarije ili Agencije za pitanja Roma, Aškalija i Egipćana se pokazalo kao vrlo uspešno.

Kancelarija se treba otvoriti na centralnom nivou, poželjno pri Kancelariji Premijera Vlade. Kancelarija se može zadužiti koordinacijom implementacije Strategije, povratka i rekonstrukcije, obukama i prosljeđivanjem informacija za druge institucije Kosova, itd.

Fond za integrisanje Roma, Aškalija i Egipćana

Kako bi se promovisala i povećala integracija Roma, Aškalija i Egipćana u društvo i ekonomiju Kosova, treba se formirati "Fond za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana". Ostale zajednice dobijaju dodatna finansijska sredstva iz inostranstva. Romi, Aškalije i Egipćani nemaju tu mogućnost. "Fond za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana" takođe treba da podrži implementaciju Strategije za integrisanje Roma, Aškalija i Egipćana. Ostale organizacije i institucije kao što su PISU putem Kosovskog Konsolidovanog Budžeta, Evropska Komisija, Svetska Banka, USAID i Institut za otvoreno društvo se trebaju pozvati da doprinesu Fondu. Fond-om treba rukovoditi Kancelarija Premijera Vlade.

Preporuke:

- Novi Kosovski Ustav treba smatrati Rome, Aškalije i Egipćane kao sastavni deo stanovništva sa istim pravima i dužnostima kao i ostali narodi Kosova.
- Novi Kosovski Ustav treba dozvoliti pozitivne mere koje će olakšati učešće Roma, Aškalija i Egipćana u politička tela donošenja odluka na lokalnom i centralnom nivou.
- Kancelarija Roma, Aškalija i Egipćana se treba formirati na centralnom nivou, poželjno pri Kancelariji Premijera Vlade.
- Sa ciljem promovisanja i poboljšavanja integracije treba se formirati "Fond za integrisanje Roma, Aškalija i Egipćana".
- Politike i zakoni se trebaju pripremiti tako što će osigurati regulisanje neformalnih naselja, a ne njihovo isključivanje. Neposjedovanje ličnih dokumentata se treba minimalizovati, jer je to glavna prepreka formalizaciji / regulisanju neformalnih naselja.

- Romima, Aškalijama i Egipćanima koji nemaju lična dokumenta ili uopšte nisu registrovani, se treba dozvoliti registracija i neophodna dokumentacija na nebirokratski način.
- Romima, Aškalijama i Egipćanima koji potiču sa Kosova, a žive u inostranstvu moraju imati pravo na državljanstvo u slučaju da ga žele. Osobe koje su dobile državljanstvo druge zemlje moraju imati pravo na dvojno državljanstvo.
- Svakom predviđenom popisu treba prethoditi kampanja informisanja za IRL, izbeglice i migrante iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana
- Relevantne institucije trebaju strogo kažnjavati među-etničko nasilje i diskriminaciju. Žrtvama ovakvog nasilja se treba obezbediti bezuslovan i neometan način prijavljivanja ovakvih slučajeva relevantnim vlastima.

Mediji

Važnu ulogu u odvijanju i promovisanju boljeg učešća Roma, Aškalija i Egipćana igraju mediji..

Ipak, samo tri radio stanice od više od sto emituju program na Romskom jeziku (sve ukupno sat vremena!). Javni servis RTK je od 2003 počeo sa dnevnim petnaestominutnim programom i dvadeseto-minutnim nedeljnim programom "Yekhipe", koji se prenosi Četvrtkom, i reprizira Nedeljom ili Ponedeljkom. Šta više, predstavnici zajednice Aškalija i Egipćana su započeli pregovore sa RTK, sa ciljem emitovanja programa za njihove zajednice.

Dnevni listovi (Kosovsko Albanski) ne smatraju Rome, Aškalije i Egipćane kao sastavnim delom Kosovskog društva i jako malo pokrivaju teme koje se tiču zajednica, na profesionalan i uravnotežen način. Novinari Romske, Aškalijske i Egipćanske pripadnosti teško da imaju i pristup ovim medijima.

Ove činjenice nas dovode do situacije da percepcija Roma, Aškalija i Egipćana od strane drugih zajednica, a posebno Albanske većine, dominira predrasudama, negativnim stereotipima i dezinformacijama.

Preporuke:

- Vreme emitovanja, dodeljeno Romima, Aškalijama i Egipćanima se treba promovisati i produžiti. Stoga, je jako važno da se garantuje emitovanje programa na Romskom jeziku.
- Mediji trebaju poštovati pravila ponašanja ohrabrujući metode samonadziranja kako bi se izbegle rasne, diskriminacione ili jezičke predrasude, rasprostranjivanje predrasuda i izveštavanja o incidentima koji uključuju osobe iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana na način koji okrivljuje celokupne zajednice. Sa druge strane mediji trebaju bez sprečavanja slobode medija i sa ciljem izbegavanja podsticanja tenzija između različitih zajednica, objavljivati informacije koje se tiču Roma na jednako profesionalni način kao i druge teme, trebaju prikazati pozitivne aspekte i predstaviti uravnoteženu sliku života Roma, i susdržati se od stereotipizacije Roma.
- Edukativne i medijske kampanje se trebaju pripremiti kako bi se javnost informisala javnost o životu, društvu i kulturi Roma, Aškalija i Egipćana i o značaju izgradnje društva poštujući ljudska prava i identitet Roma, Aškalija i Egipćana..
- Pristup Roma, Aškalija i Egipćana medijima, formiranje njihovih ličnih medija, kao i obučavanje novinara zajednice Roma, Aškalija i Egipćana se treba poboljšati i olakšati..

7. Poratak izbeglica (neuspeh azilanata) i Interno raseljenih lica (IRL)

Više od 100.000 Roma, Aškalija i Egipćana sa Kosova živi kao izbeglice ili kao IRL širom Evrope. Većina zemalja u kojima se oni nalaze (zemlje domaćini) planira njihov povratak na Kosovo.

Ipak, više od 5.500 osoba iz ovih zajednica se vratilo na Kosovo, ali se može očekivati da zemlje zapadne Evrope ubrzaju proces povratka i da na desetine hiljada Roma, Aškalija i Egipćana izbeglica iz zapadne Evrope bude suočeno sa deportacijom nazad na Kosovo, iako se mnogo njih već integrisalo u tamošnje društvo.

Zajednice primaoc (većinsko stanovništvo, zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, lokalna administracija) nisu pripremljene niti dobijaju odgovarajuću podršku da integrišu tako veliki broj ljudi, koji delom ne govore lokalnim jezikom ili nikada ranije nisu živeli na Kosovu. U većini slučajeva povratnici nemaju svoj smeštaj niti ikakvu perspektivu da pronađu posao.

Sa ciljem prihvatanja ovih grupa koje dolaze na Kosovo, biće neminovno razviti specifične opštinske strategije za povratak i reintegraciju Roma, Egipćana i Aškalija.

Štaviše, pitanje Roma, Aškalija i Egipćana povratnika iz zemalja zapadne Evrope treba biti razmatrano tokom pregovora o statusu u okviru decentralizacije.

Povratak izbeglica iz zemalja zapadne Evrope će stvoriti mnogo socio ekonomskih posledica.

Novčana sredstva iz inostranstva, tj. takođe od izbeglica, su jedan od glavnih izvora prihoda; povratak izbeglica iz zapadne Evrope će dramatično smanjiti ove prihode i izvore dohodaka porodica na Kosovu.

Povratak izbeglica i zapadne Evrope će dramatično povećati broj osoba koje zavise od socijalne pomoći. Pretpostavimo da 50,000 izbeglica (ili 10,000 porodica) koje se

vrate zavise od socijalne pomoći. Takođe, veliki broj porodica koje zavise od novčanih svota koje šalju izbeglice će zavisiti od socijalne pomoći nakon što se te izbeglice vrate. Minimalna socijalna pomoć je 35.-€ a maksimalna 65€ mesečno po porodici, bez obzira na broj dece (koji će se promeniti). Poznato je da porodica ne može preživeti od socijalne pomoći. Ako je prosečni obračun 50.-€ mesečno, Kosovski budžet treba da obezbedi 500.000€ mesečno ili 6.0 Million € godišnje za socijalnu pomoć izbeglicama. Ovaj obračun ne uključuje obezbeđivanje smeštja i ostalih pitanja.

Izbegavanje izvršavanja programa reintegracije može dovesti do porasta međuetničkih tenzija i meteža na lokalnom nivou ili do novih migriranja, kako se krug siromaštva i isključivanja nastavlja.

FORUM promovise princip dobrovoljnog povratka u prebivalište. Ipak, povratnici trebaju biti obavesteni o situaciji i programima reintegracije, koji ustvari treba da pruže pomoć povratku. re-integration programmes should support the actual return. Povratak u neko drugo mesto umesto mesta rođenja se može izvršiti samo ako izbeglica koja se vraća na Kosovo to odabere. Nasilan povratak u neko drugo mesto bi bio škodan za održiv povratak i reintegraciju, i vodio bi ka novom raseljenu.

a. Povratak i rekonstrukcija

Prvih godina nakon konflikta, zajednice Roma, Aškalija i Egipćana su očigledno bile zanemarene (ili diskriminisane) međunarodno sponzorisanim programima za rekonstrukciju. Iako se svake godine određivala kvota procenata odvojena za manjine, ta kvota nije nikada postignuta.

Posledice su velike: Dok god je veliki iznos finansijskih sredstava za rekonstrukciju bio dostupan, Romi, Aškalije i Egipćani su bili zanemareni. Sada, kada su finansijska

sredstva za rekonstrukciju jako niska, Romi, Aškalije i Egipćani se mogu uzeti u obzir, ali ograničena sredstva ne pružaju dovoljno mogućnosti za rekonstrukciju. Može se pretpostaviti da većina povratnika iz zapadne Evrope, ne poseduje ili ne može koristiti svoju imovinu za smeštaj svojih porodica. Kao posledica tog, opštine će biti odgovorne za pronalaženje smeštaja ovim povratnicima.

Politika rekonstrukcije za Romsku Mahalu u Mitrovici (pogledajte niže u tekstu) ilustruje različit pristup Međunarodne Zajednice u odnosu na Rome, Aškalije i Egipćane upoređujući sa pristupom koji su imali u odnosu na Kosovske Albance i Kosovske Srbe.

Međunarodna zajednica insistira na izgradnji zgrada sa stanovima iako su pre razaranja 1999, Romi posedovali porodične kuće. Nije poznato da je Međunarodna Zajednica od Kosovskih Albanaca i Srba, koji su posedovali porodične kuće pre rata, zahtevala da žive u zgradama sa malim stanovima.

Međunarodna zajednica insistira da Romi dokažu pravo vlasništva validnim dokumentima, ili će u suprotnom biti isključeni iz izgradnje, iako je opšte poznato da je dokumentacija o pravu vlasništva jako retka na Kosovu. Takođe nije poznato da su Kosovski Albanci i Srbi čija se imovina trebala rekonstruisati prethodnih godina morali da se pridržavaju istim jako striktnim pravilima, kao što se to zahteva od Roma, Aškalija i Egipćana iz Romske Mahale. Ova politika Međunarodne Zajednice se može opisati kao jako diskriminirajuća.

b. Mitrovica

Povratak u Romsku Mahalu u Mitrovici

Situacija u Mitrovici je od specifičnog značaja za Rome sa Kosova, iz dva razloga: rekonstrukcija Romske Mahale u južnom delu Mitrovice i stanje izbeglica i IRL Roma u kampovima u severnom delu Mitrovice.

Romska Mahala u Mitrovici, sa svojih 8,000 – 10,000 stanovnika, je bila najveće naselje Roma u bivšoj Jugoslaviji. Uništena je

takozvanom odmazdom etničkih Albanaca 16 i 17 juna 1999 godine, pred očima međunarodnih vojnih snaga.

18 aprila 2005 god., nakon nekoliko mesečnih pregovora, Memorandum o povratku stotina porodica Roma i Aškalija koji su raseljeni i žive u kampovima na severu Mitrovice, je potpisan između UNMIK-a, UNHCR-a, OEBS-a i Opštine Mitrovica. Nijedan od bivših stanovnika Mahale nije potpisanik ovog dogovora.¹⁰

Rekonstrukcija Mahale je ometana nekolicinom faktora, inter alia, alternativnih planova Albanske opštine da izgrade rekreativni i trgovački cenar na istom mestu gde se nalazi Mahala eksproprišući time bivše vlasnike,¹¹ nedovoljno finansijskih sredstava svedočeći o nedostatku zalaganja međunarodne zajednice za ovaj projekat,¹² i nedovoljno transparentnosti i učesća bivših stanovnika Mahale a posebno onih koji se nalaze van zemlje, što je samo izazvalo strah i nepoverenje.

Deo ovog nepoverenja je uzrokovan i povezivanjem ove rekonstrukcije sa povratkom u Mahalu. Bivši stanovnici Mahale a posebno oni koji žive u dijaspori u zapadnoj Evropi su se uplašili da će rekonstrukcija Mahale usloviti povratak svih onih koji su ranije živeli u tom mestu.

Bivši stanovnici Mahale se takođe plaše da mogu izgubiti prava vlasništva tokom rekonstrukcije, jer su informacije o veličini i stanju Mahale ustvari jako diskutabilna pitanja, jer nisu svi objekti registrovani u katastar.

¹⁰ Beleške sa sastanaka Nicolae Gheorghe, OEBS Specijalni Savetnik za pitanja Roma Kosova, organizovan od strane OEBS-a/ODIHR u Beču, od 29 – 31 marta 2006

¹¹[18] Danski Savet za Izbeglice: Vladina Pomoć Povratku – Pod-program: Povratak u Romsku mahalu, Mitrovica, 2004

¹²[19] 12 oktobra 2005, SPGS je izjavio: “Sada imamo volje, imamo plan, imamo napore koji su na putu, ali nemamo novca. Šta nam ometa rad sada su finansijska sredstva”. (Obaveštenje za štampu UNMIK-a: SPGS zahvaljuje Nemačkoj za svoj doprinos u relokaciji Romskih IRL, 12 oktobar 2005)

Kampovi kontaminirani olovom

Pitanje se još više komplikovalo povezujući rekonstrukciju Mahale sa situacijom IRL Roma koji se nalaze u kampove za IRL na severu Mitrovice.

1999 god., UNHCR je izgradio kampove u Žitkovcu, Česminom Ljugu i Kablarima, gde su smeštena IRL Roma, Aškalija i Egipćana. Ovi kampovi su locirani u blizini rudnika Trepča, koje je UNMIK zatvorio zbog opasnosti koju oni predstavljaju po zdravlje i okolinu.

Ono što je na početku smatrano privremenim rešenjem za jedan kratak period je postalo stalna kuća za 70 IRL, većina kojih su bili stanovnici Romske mahale. 2000 god., Svetska Zdravstvena Organizacija (WHO) je izdala svoj prvi izveštaj kojim je kaže da je kod sve dece i većine odraslih koji žive u blizini Rudnika Trepča u krvi pronađena veća količina olova od one dozvoljene. 2004 god, WHO je izjavila da je područje oko kampova IRL nenaseljivo i oktobra meseca, je predložila hitan premeštaj dece i trudnih žena iz kampova.¹³

UNMIK je na kraju predložio strategiju sa dve faze koja se sastoji od privremene evakuacije stanovništva na neko drugo mesto, dok se ne završi izgradnja njihovih novih kuća u Mahali.

Samo mali broj porodica je pristalo ponudu UNMIK-a da se smesti u bivšu Francusku vojnu bazu, kamp Osterode, koji je ponovo otvoren kao novi kamp za IRL 9 januara.

Shodno izvorima UNMIK-a, 47 porodica iz kampova Kablare i Česmin Ljug se smestilo u Osterode do 28 marta 2006, a kasnije je

registrovano još 14 novih porodica koje su se takođe smestile u isti kamp.¹⁴

IRL kao i NVO su se protivile ovom premeštaju jer se ova lokacija nalazi možda na 100 metara od bivših kampova, što znači da ne pruža neko poboljšanje situacije IRL.¹⁵ Šta više, stanovnici kampova su se uplašili da će novi kampovi možda postati nova trajna rešenja i mogu sprečiti njihov povratak u Romsku Mahalu.

Preporuke:

- Treba se poštovati princip dobrovoljnog povratka.
- Treba se poštovati pravo na dobrovoljan povratak. Zemlje domaćini trebaju razmotriti mogućnost davanja dozvola za prebivalište izbeglica koje već duže vremena tamo žive, čija deca pohađaju školu, koji boluju od različitih bolesti,
- Kosovske vlasti trebaju pripremiti odvojenu strategiju za povratak i reintegraciju Roma, Aškalija i Egipćana, ili treba ubaciti odvojeno poglavlje o povratku i reintegraciji u "generalnu" Strategiju za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana.
- Sve relevantne opštine trebaju pod direktivom PISU i učešćem zajednica pripremiti strategije za povratak i rekonstrukciju zajednica koje pokreću pitanje specifične situacije Roma, Aškalija i Egipćana.
- Relevantne vlasti Kosova, međunarodna zajednica u bliskoj saradnji sa Romima, Aškalijama i Egipćanima trebaju pripremiti i

¹³ ERRC: Evropski Centar za prava Roma: Pismeni komentari Evropskog centra za prava Roma u odnosu na Kosovo da se razmotri od strane Komisije za Ljudska Prava Ujedinjenih nacija, u svom izveštaju Procena izveštaja zemalja Task Force (radne grupe) o UNMIK-u, 20 februar 2006

¹⁴ Misija Privremene Administracije Ujedinjenih Nacija na Kosovu (UNMIK), Kosovo: Glavna pitanja zajedničke konferencije za štampu od 29 marta 2006

¹⁵ Izveštaj NVO; ERRC: Evropski Centar za prava Roma: Pismeni komentari Evropskog centra za prava Roma u odnosu na Kosovo da se razmotri od strane Komisije za Ljudska Prava Ujedinjenih nacija, u svom izveštaju Procena izveštaja zemalja Task Force (radne grupe) o UNMIK-u, 20 februar 2006

izvršiti kampanje informisanosti za izbeglice i IRL pomenutih zajednica kako bi se isti bolje informisali i doneli bolje odluke.

- Relevantne vlasti Kosova se trebaju založiti za prikupljanje finansijskih sredstava za povratak i reintegraciju Roma, Aškalija i Egipćana, i za ojačavanje kapaciteta zajednice primaoc.
- Relevantne vlasti Kosova i relevantne organizacije međunarodne zajednice trebaju garantovati da će se finansijska sredstva za projekte povratka i rekonstrukcije proporcionalno podeliti između zajednica shodno broju povratnika istih.
- U odnosu na povratak i rekonstrukciju međunarodna zajednica i Kosovska vlast trebaju sprovoditi ista pravila i procedure za sve zajednice.
- Pitanje povratnika Roma, Aškalija i Egipćana iz zapadne Evrope se treba pokrenuti na pregovorima o statusu i u okviru decentralizacije.
- Izjava Kontakt Grupe za Kosovo, data 31 januara 2006, da decentralizacija mora osigurati da manjinske zajednice ostanu bitan deo Kosovske budućnosti i podstakne povratak raseljenih lica koji bi mogli da biraju gde žele da žive na Kosovu, ne sme se shvatiti da su Romi, Aškalije i Egipćani

nasilno vraćeni u novo formirane opštine.

- U slučaju da je bivša imovina neuspelih azilanataa uzurpirana, ista se mora vratiti odmah nakon povratka ili se deportacija ovih osoba mora stopirati.

Romska Mahala u Mitrovici

- Bivši stanovnici Romske Mahale u Mitrovici trebaju biti uključeni u buduće planiranje i implementaciju procesa rekonstrukcije Mahale.
- Bivšim vlasnicima kuća se treba pružiti mogućnost rekonstruisanja kuće, a ne trebaju se terati da žive u zgradama.
- PISU i međunarodna zajednica trebaju sprovesti fleksibilne mehanizme tokom određivanja imovinskog vlasništva, kao što su to radili i u drugim slučajevima.

Kampovi zytrovani olovom

- Romi, Aškalije i Egipćani koji žive u kampovima kontaminiranim olovom trebaju dobiti kompenzaciju za oštećeno zdravlje, tokom boravka u kampovima.
- Romima, Aškalijama i Egipćanima koji su žive ili su živeli u kampovima se treba pužiti adekvatan tretman u obezbeđivanju novog smeštaja.

PREPORUČENI DOKUMENTI

Europski Roma i Travelers Forum, Dokument politike: Uključiti interese Roma u Pregovarački Proces o Statusu Kosova, maj 2006

Zajednička platforma Kosovskih Roma i Roma iz bivše Jugoslavije, Varšava, 21 oktobar 2005

FORUM Kosovskih Roma i Aškalija, Finalni Status Kosova i Stav zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, Izveštaj okružnog stola, 19 januar 2006, Priština.

Pismo FORUMa i ostalih predstavnika Kosovskih Roma, Aškalija i Egipćana o potrebi zalaganja Kosovske vlade da razvije, usvoji, izvrši i finansira Strategiju za integrisanje Roma, Aškalija i Egipćana u finalni dokument pregovora o statusu Kosova.

Beleške sa sastanaka Nicolae Gheorghe, OEBS Specijalni Savetnik za pitanja Roma Kosova, organizovan od strane OEBS-a/ODIHR u Beču, od 29 – 31 marta 2006

Politička Platforma Kosovskih Roma. Zajednička izjava učesnika na sastanku Kosovskih Roma, organizovana pod pokroviteljstvom OEBSa ODIHR kontakt osobe za Sinti pitanja i Evropske Rome i Travellers FORUM (ERTF). Skoplje, 25 mart 2006.

Opšta dokumenta

Savetodavni komitet o Ustavnom Okviru za Zaštitu Nacionalnih Manjina: Mišljenje o implementaciji Ustavnog Okvira za zaštitu nacionalnih manjina na Kosovu (usvojen 25 novembra, ACFC/OP/I)2005)004, Strazbur, 2 mart 2006

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge Deutschland , Informationszentrum Asyl und Migration, Serbien und Montenegro/Kosovo. Erkenntnisse des Bundesamtes Berichtsraum Dezember 2004 – März 2005. Stand März 2005. (Nemačka Federalna Agencija za Migraciju i Izbeglice, Informativni Centar za Azilante i Migraciju, Srbija i Crna Gora/Kosovo. Istraživanja Federalne Agencije za period od decembra 2004 do marta 2005).

Danski Savet za Izbeglice: Vladina Pomoć Povratku – Pod-program: Povratak u Romsku mahalu, Mitrovica, 2004

Kai Eide.; Sveobuhvatna procena situacije na Kosovu, oktobar 2005

Europski Centar za prava Roma: Pismeni komentari Evropskog centra za prava Roma u odnosu na Kosovo da se razmotri od strane Komisije za Ljudska Prava Ujedinjenih nacija, u svom izveštaju Procena izveštaja zemalja Task Force (radne grupe) o UNMIK-u, 20 februar 2006

Centar za etničko istraživanje, (Jakšić Božidar, Bašić Goran), Romska naselja, Beograd 2002

Globalna Prava, Afirmativne mere: Globalne Perspektive, Washington D.C. 2005.

Grupa za Manjinska Prava (GMP) Prava manjina na Kosovo pod međunarodnim pravima, London 2006.

Müller, Stephan, Zur Situation der Roma in Kosovo in: Südosteuropa 9-10/1999

Institucija Ombudsmana na Kosovu, peti godišnji izveštaj 2004 – 2005 poslat Specijalnom Predstavniku Generalnog Sekretara, 11 jul 2005

Misija OEBSa na Kosovu, Okrugli regionalni sto o formulisanju neformalnih naselja Roma i ostalih siromašnih zajednica 30 – 31 oktobar 2003, Priština, Kosovo.

Izveštaj pod senkom o Izvršavanju Ustavnog okvira za zaštitu nacionalnih manjina, Priština, Kosovo, septembar 2005

Savet Bezbednosti UN: Izveštaj Generalnog Sekretara o Administrativnoj Misiji Ujedinjenih Nacija na Kosovu, 25 januar 2006, S/2006/45

Ujedinjene Nacije, Međunarodna Konvencija o Civilnim i Političkim pravima, komisija za ljudska prava, osamdeset – šesti sastanak 13-31 marta 2006, Lista pitanja koja se trebaju izvršiti uzimajući u obzir i izveštaj Privremene Administracije Ujedinjenih Nacija Misija na Kosovu, jun 1999 (CCPR/C/UNK/1), 27 April 2006,

CCPR/C/UNK/Q/1UNDP izveštaj o ljudskom razvoju Kosovo 2004. Priština 2004

UNDP, u riziku: Romi i raseljeni u jugoistočnoj Evropi, Bratislava 2006

UNHCR, Dobrovoljni povratak manjina iz zemlje i inostranstva, 2006

Misija privremene administracije Ujedinjenih Nacija na Kosovu (UNMIK), Kosovo, Obaveštenje za štampu

UNMIK, Ustavni Okvir Privremenih Institucija samo-uprave na Kosovu, 15 maj 2001, Priština

UNMIK, Obzervacija mišljenja javnosti o implementaciji Ustavnog Okvira za zaštitu nacionalnih manjina na Kosovu (usvojeno 25 novembra 2005), 18 februar 2006

UNMIK, Izveštaj podnešen od strane Misije Privremene Administracije Ujedinjenih Nacija na Kosovu (UNMIK) shodno Članu 2.2 Sporazuma između UNMIK-a i Saveta Evrope a tiče se Okvira Konvencije za zaštitu Nacionalnih Manjina, ACFC(2005)003, Strazbur, 2 jun 2005

UNMIK/PISU, Ažuriran Priručnik za Održiv Povratak, 2006

ODABIR VAŽNIH PRAVNIH DOKUMENATA, REZOLUCIJA I PREPORUKA O POBOLJŠANJU POZICIJE ROMA

Evropska Unija

Preporuke o situaciji Roma u zemljama kandidatima: generalni dokument, 1999

Vodeći principi za poboljšavanje situacije Roma, shodno preporukama Saveta Evrope Grupa specijalista za Rome/Cigane i o preporukama Visokog Komesara OEBS-a o nacionalnim manjinama, usvojeno od strane Evropske Unije (COECEN Grupa) na Samitu u Tampereu, decembar 1999.

Savet Evrope – Generalno

Evropska Konvencija za Ljudska Prava

Evropska Socijalna Povelja (ažuriran)

Nacrt Konvencije o Nacionalnim Manjinama

Povelja o Regionalnim i Manjinskim jezicima

Savet Evrope – Preporuke i rezolucije

Preporuka (2005)4 Saveta Ministara za zemlje članice o poboljšavanju stambenih uslova Roma i Putnika u Evropi

Preporuka (2004)14 Saveta Ministara za zemlje članice o kretanju i kampovanju putnika Evrope

Preporuka (2001)17 o poboljšavanju ekonomske situacije i zapošljenosti Roma/cigana i putnika u Evropi

Preporuka (2000)4 Saveta Ministara o obrazovanju dece Roma/cigana u Evropi

Preporuka (1983)1, o Nomadima bez države i Nomadima Neodređene Nacionalnosti

Rezolucija (1975)13 o socijalnoj situaciji Nomada u Evropi

Preporuka 1633 (2003) Nasilni povratak Roma iz bivše Federativne Republike Jugoslavije, uključujući Kosovo, Srbiju i Crnu Goru iz zemalja članica Saveta Evrope

Preporuka 1557 (2002) o pravnoj situaciji Roma u Evropi

Preporuka 1203 (1993) o Ciganima u Evropi

Preporuka 563 (1969) o situaciji Cigana i ostalih Putnika u Evropi

ECRI Preporuke Generalne Politike Br.2: Specijalizovani organi u borbi protiv rasizma, Ksenofobija, Anti-Semitizam i Netolerancija na nacionalnom nivou. Usvojeno od strane ECRI 13 juna 1997, CRI (97) 36, Poglavlje C

ECRI Preporuke Generalne politike br.3: Borba protiv rasizma i netolerancije u odnosu na Rome/Cigane, Usvojena od strane ECRI, 6 marta 1998 CRI (98) 29 Strazbur.

OEBS

OEBS Plan Akcije o poboljšavanju situacije Roma i Sintija unutar područja OEBSa.

Preporuke Visokog Komesara OEBSa o Nacionalnim Manjinama Roma i Sinti u Regionu OEBSa, Hag 2002.

Ujedinjene Nacije

Međunarodni Sporazum o Civilnim i Političkim Pravima, 16 decembar 1966

Komisija UN o eliminisanju Rasne diskriminacije, Generalne Preporuke XXVII nazvane "Diskriminacija Roma", usvojeno na 1424 sastanku, 16 avgust 2000, dokument A/55/18, aneks V Ujedinjene Nacije, Deklaracija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim i etničkim, religioznim i jezičkim manjinama (Usvojena Rezolucija 47/135 Saveta Bezbednosti, 18 decembra 1992).

Naysipe

O Romano thaj Ashkalyuno Forumi (*Forum*) ulavla naysipen saren organizacienge thaj e individyenge kola dende poro kontributi ano pratsavjengo dokumenti, phanglipeya akate ini OSCE/ODIHR-CPRSI vasho lengo financiengo ashutipe.

TABELA ANDRIPESKI

ANGLOVEKERIPE.....	3
EKZEKUTIVUNO HARNO DIKHIPE	4
Negiciyaciye vash o statusi	4
Strategiya vash zoralipe thay integripe e Romengo, Ashkaliyengo thay ejiptasyengo ani Kosova.....	5
Avutnipe e Kosovako bereberipesko e Evropyuna familijaha	6
Reprezentipe e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo ano Kosovako politikako thay malipyuno jivdipe.....	7
Iranipe e interno nashle manushengo (refuzime azilrodlnarngo) thay INMAT-ngo.....	9
22. Faktya truyal o Kosovake Roma thay Ashkaliye	10
23. Skenarya	13
24. Vakeripya vash I Kosovako statusi	15
25. Strategia vash integripe e komunitetyengo Rom, Ashkali thay Egipqanya ani Kosova.....	17
26. Dekada e Romenge kotorleipasko.....	18
27. Roma thay ashkalie thay olengo kotorleipe ano civil amalipe thay ano politikuno jivdipe	19
28. Nashutnengo iranipe (refuzime vash Azili) thay bipeshte thaneske personya andar o than (PZHBV)	21
DOKUMENTYA	26
Yekh somalosariope e instrumentyengo e vasne krisesko, rezoluciako thay rekomandipya vash Romana situaciako laqharipe	28

O Kosovako Romano thay Ashkalyuno (akana FORUMI) sile resipe te del poro kontributi vash integripe pere komunitetyengo ano kosovako malipe. *FORUMI* kerla buti kay te kreirinel qhinavdipe kote akala komunitetya te ovelolen shaibe te sikaven thay te adresirinen pere problemya thay resipyta. *FORUMI* ani biumlavdi forma kerla buti e Kosovaryne instituciyencar thay internacionalune partneryencar vash te adresinen o problemya thay te pasharen konkretune alosaripyta vash yekh laqardi poziciya akale komunitetyengi.

Yekh e *FORUM*-eske obyektivyendar si te promovinen o politikuno evolviripe thay integripe, ekonomikuno thay sotsionaluno e komunitetyengo Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya. Ani akaya forma, *FORUMI* dikharla te kontribuinol direkno ano kreiripe e yekh demokrativuni thay multietnikuni Kosova.

Akava dokumenti e politikako reflektinela e *FORUM*-eski poziciya thay esencionalune sfide e Kosovaka avutnipaska ano sasavipe sar ini ulavipeya e komunitetyengi Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya. Oleski intenca si te informinol e Romani, Ashkalyuni thay Ejiptasyuni publika sar ini may buhlardi Kosovaryuni publika truyal e *FORUM*-eski poziciya. Akava politikuno dokumenti manglape te phravol dialogi mashkar Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya ani yekh rig yavera etnikune komunitetya e yavera rigaka.

Ov pasharla rekomandipyta thay propozipyta e Kosovaryune decesipyengi thay odolstar reprezentinla mahatno kontributi ano avutno Kosovako demokrativuno evolviripe. Dokumeti e politikako e *FORUM*-esko promovinla penjaripe e minoritarune hakyengo-namyengo, leipegodyaha e specifikuni situaciya e komunitetyengi Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya sar ini mareba kontra e zoreske thay diskriminime motivimo etnitiipeya.

Andar o *FORUMI* si astarde triandu shov organizaciye e civilyune malipeske thay yekh kosideruno gendo e individvune reprezentyengo. Vash may buderi, *FORUMI* na sige alosargya pere somjemen ano yekh konsideruno gendo e NRO-engo Ejiptasya. Ov shukaradikerla shukarne ledeipyta e politikake reprezentyencar e savore komunitetyengo sar ini e reprezentyencar e internacionalune komunitetyngo.

Pe shov agorutne bersha *FORUMI* thay oleske somjene triunfinena respektimi reputaciya mashkar thanutne organizaciye thay instituciye, internacionalune, raipne thay naraipne.

O *FORUMI* sile prastav vash para bukyako ano evolviripe e komunitetyengo, shukardikhipe e manushikane hakyengo-namyengo, promovipe e demokracyako, laqaripe e taloetnikune ledeipesko, avokipe thay lobipe kotar e rig e komunitetyengi Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya, edukativune aktivitetiya, e juvlano hako-nyami thay olengo integripe.

ANGLOVEKERIPE

Akava dokumenti sikavla e situaciya thay o politikune mangipya e organizacijengo odola e malipeske sektoreske e Romengo thay Ashkaliyengo ani Kosova kola phanglile ano FORUMI e Kosovake Romengo thay Ashkaliyengo(FORUMI). O Organizaciye e civilyune sektoresko siton lugyaripeya ano kontakti e politikake reprezentyencar e solduy komunitetyengo,kola silen yekhutne adikeripya thay dikhipya. Sar may dikhlo,akava dokumenti sikavla numay e FORUM-eske adikheripya.

Ano sasavipe komuniteti Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya ani Kosova silen identikune problemya thay programya kola silen resipe te alosaren e situaciya e so trin komunitetyengo.Numay o ejiptanyune reprezentya e civilyune malipesko na sikavna mol kay te len kotor ani bereberuni inicyativa e organizacijengo e civilyune malipesko e Romengo thay Ashkaliyengo kola formirinde akava FORUMI.

Manglape te potencirina kay akava dokumenti na sile resipe te diskutinol ”o identetesko puqipe” mashkaro akala trin komunitetya Rom, Ashkaiye thay Ejiptasya. O khedime organizaciye ano FORUMI siton bereber kotar e mol vash laqaripe e dramatikuna situacijako kolate jivdinena buderi Roma thay Ashkaliye (thay Ejiptasya) ani Kosova, biulavipeya kole komuniteteske ov perla.

O dokumenti lelepe e Romenga, Ashkalyenga thay Ejiptasyengo situacijaha ani Kosova. Numay,civilyuno malipe e Kosovake Romengo thay Ashkaliyengo na

manglepe te lel obligipe numay vash e situaciya pere komunitetyengo andar e Kosova. Oy manglape te lel pe konsideripe ini e arakhipeski situaciya e interno nashle manushengo sar ini e mekhlethenutne personyengo andro than.

Civilyuno malipe e Kosovake Romengo thay Ashkaliyengo nashti lela pe konsideripe kay buderi e Kosovake Romendar,Ashkaliyendar thay Ejiptasyendar pandar si obligime te jivdinen avri e Kosovatar bi pashardilo nisavo dudlardo shaibe vash ri-integripe ani Kosova vay ni integripe ano thana kote ano akava momenti ola jivdinena. Thay na manglape te bistergyol kay ini palo 7 gele bersha e maribeske truyal 1,000 Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya siton obligime te jivdinen ano kampya ano nisave jivdipaske kondiciye.

Ano avutne maseka si te lel on decisipya kola si te anen agorune definipya e avutnipeske e savore Kosovake dizutnenge, bi lelol pe dikhipe olengo etnikuno identiteti. Rendoreya, sitov inportantno kay savore o dizutne te vazden poro avazi thay kay vash leipe e decisipyengo te shunen o propozipya, sugestiye thay olenge molya. Akava komuniteti sikavla e FORUM-esko adikeripe vash o but mahatno avutno anglipe-evolviripe ani Kosova thay kola silen pe keripe e komunitetyencar Rom, Ashkali thay Ejiptasya.

Amen khera tumenge kharipe te keren komentya truyal akava dokumenti thay ajukera te la tumare godinipya.

kosraf@gmail.com

EKZEKUTIVUNO HARNO DIKHIPE

Decisipe vash avutno Kosovako statusi astarla may mahatno decisipe kova ka lepe vash i Kosova ano avutne maseka. Yekh decisiya koya si te anen avutnipaske definipya e savore Kosovake dizutnengo, bidikhlo olengo etnikuno theripe.

Odoleske sito may mahatno kay o civilyuno malipe odova e Romengo, Ashkaliyengo mayulavdo *FORUMI*, te vazdol poro avazi thay te anel o propozipya, problemya thay pere molya ano publikuno shukargodinipeya ani Kosova thay ano leipedecisiye ani Kosova thay avri olatar.

Biumlavipeya e agorisutne decisipeya vash avutno Kosovako statusi, *FORUMI* akale dokumenteya sikavla poro adikeripe truyal o sherune evolviripeske aspektya kola silen keripeya e avutnipeya pere komunitetyenge ulavipaya ani sa o Kosovako buhlpe.

Negiciyaciye vash o statusi

Talo sherunipe e Mashkartehemuntne Kupatnako (UNOSEK), reprezentya e

Kosovake guvernipesko (YPKD) thay Srbiyako guvernipe diskutinena sar e masekestar Aprili 2006 bersheste ani Viyena vash o puqipya kola si but mahatne vash o Kosovako avutno statusi. O yavera komunitetya ji ano akava periodi (starti e Avgusteske masekese 2006) sineton avri e reprezentipetar ano akala negociyaciye.

Vashkontra rekomandipyengo e Specionalune Emisaresko e Nacionaluna Uniako, Kai Eide, thay rodларыpyengo kotar internacionalune organizacyengo vash o manushikane hakya-namya thay Romane organizacye sar ini kotar o reprezentya odola e Kosovake Romengo thay Ashkaliyengo, numay ni o internacionalune negocyatorya numay ni o YPKD thay ni o reprezentya e srbyune guvernipeske na lele serioziteteya o rodларыpe vash Romane mangipya, Ashkaliyenge thay Ejiptasyenge. Maybutdikhlo, definisalo kay ano avgusti 2006 bersheste te adikergyol yekh seansa vash o “minoritaruno puqipe”.

E FORUMESKO Prastav 1

O FORUMI urgentno manglape te kherol kharipe e UNOSEK-eske kay te diskutinen e Romengi, Ashkaliyengi thay Ejiptasyengi specifikuni situaciya ano negocyaciye truyal o statusi thay te keren shaipno olenge reprezentyngye te prezentinen pere molya thay pere problemya ano negocyaciye.

E FORUMESKO Prastav 2

O agorutno dokumenti e vakeripyengo truyal o statusi te pasharel mase vash efikacuno reprezentipe ano sakova niveli, ulavipeya ano guvernipe thay lokaluni administrate dhay yavera shaipya e reprezentipeske ano politikake ande decisiye vash komunitetya “nateritoryune” sar si o Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya.

E FORUMESKO Prstav 3

O agorutno dokumenti e vakeripyengo truyal o statusi te astarel o inplementipe e Kosovake guvernipesko kay te evolvirinen, inplemetinel thay bereberfunkciya e inplementipeski e Stratejiake vash integripe e Romengi, Ashkaliyengi thay Ejiptasyengi ani Kosova. Vash may buderi, e Kosovako guvernipe inplementinla kay ani aktivuni forma te rodel yevera buderune resursya vash inplementipe e stratejiako.

E FORUMESKO Prstav 4

E Kosovako Guvernipe te evolvirinol yekh ledeipe thay kedimo bereberrendipe e komunitetyencar Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya thay te inplementinol e stratejia vash laqaripe e situacijako Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya ani Kosova. Odolestar o Kosovako guvernipe thagaringyola kay te bereberfinancirinla olako inplementipe thay te roden ani aktivuni forma yevera buderune resursya vash inplementipe e stratejiake.

Strategiya vash zoralipe thay integripe e Romengo, Ashkaliyengo thay ejiptasyengo ani Kosova

Ano agorutne derish bersha te phengyol kay sa o Evropake centralune thana thay e yugoistokyune evolvirinde pere nacionalune strategiye vay rami e programyengo vash integripe e Romengo. E Evropaki Komisiya dengya may bari dikhipe, odoleske ini rodingya kay o thana ano procesi e leipeski ani Evropaki Unia te evolvirinen akaya stratejia. Ini kay e Kosova sitoy ano akava momenti dur ano leipesko procesi ani Evropaki Unia ekzistinla yekh mol ano baryaripe vash te evolviringyol yekh stratejia vash integripe e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo.

E Sherunoministresko Ofisi ano YPIKD-ko rodingya kotar o OSBE-esko Misioni ani Kosova(OMIK) thay kotar e Kosovaki Fondaciya vash Putardo Malipe (KFOS) te startinen o procesi e evolviripesko e yakhe ayekha formaka stratejiaka. OSBE-ya thay o KFOS-I sile resipe te den aglipe akala stratejiake ano ledeipe e Sheruneministreske Ofiseya, e Romane reprezentyencar, ashkalyune thay ejiptasyune, e yavere internacionalune agenciencar, sar si o Evropako Koncili, UNIMK (ZKKP), UNHCHR, UNHCR, UNDP, reprezentya e Evropaka Komisiyako ani Kosova, AER sar ini e NRO-ye odola lokalune thay internacionalune.

FORUMI shukar ajukerla o starti e ZKM-ako, OMIK-osko thay KFOS-esko kay ani sistematikuni forma te adresinol e situaciya e komunitetyengi Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya prekal evolviripe e stratejiako. FORUMI ani aver rig palikerlape vash o angashipe e civilyune malipeske ,ulavipeya o reprezentya e civilyune malipesko Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya ano evolviripe thay inplementipe e stratejiako. Odoleske, FORUMI leloy obligipe kay te khelol yekh proaktivuno roli ano procesi e stratejiaka evolviripeska thay sit e ovelola ledeipe e YOPKD-yaha baziripeya ano leipe e bereberuno partneriteti kova sile resipe te laqaraol e marjinilizimi pozita e Romengi, Ashkaliyengi thay Ejiptasyengi.

Pali FORUMESKI iniciyativa, bishu panj politikake pariye odola Roman,ashkalyune thay ajiptasyenge thay o reprezentya e civilyune malipesko rodinge kay o "Kosovako Guvernipe te evolvirinol,ano ledeipe thay kedimo bereberrendipe e komunitetyencar Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya thay te inplementinol e starteja vash laqaeripe e situaciya odoya e Romengi,ashkaiyengi thay ejiptasyengi ani Kosova" thay akava thagarnipe te ovel ano finaluno dokumenti e vakeripyengo truyal o statusi.

E Stratejia manglape te uqarel sakola may mahatne sektorya. Dikindoy ini talomorkyuni natura e proceseko vash

iranipe thay ri-integripe, manglape te dikhlargyol evolviripe e yekhe dokumentesko ulavipeya e politikako numay yekha stratejiako vash iranipe thay ri-integripe e mekhlethanutnego thay INMAT-engo Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya.

Prastav...*FORUMI* kherla kharipe sa e aktoryenge kay te zoralekeren thay te den dumo e proceseke e stratejiake

inplementesko thay te adikerenpe kotar o ulavipe andar o organizaciye e civilyne malipeske Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya. Ola manglepe te len angali kapaciteti e korkoroorganizacijako e *FORUM*-esko sar yekh organizaciya ambrela kolako si mandate te avokinol vash o hakyana-manya thay interesya e komunitetyengo Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya.

E *FORUMIESKO* Prastav 5

E YIPKD-ya thay o internacionalune aktorya te dikhlaren sakola shaipya vash resipe e yekhe politikuno lekenipesko kay e Kosova te shay te lel kotor ani Dekada e Romane reprezentipesko.

E *FORUMIESKO* Prastav 6

O Politike e kriseya manglepe te kheren shaipno rehulipe e naformalune beshipaskethana thay akava manglape te ovel regulative vay na avripe. Na theripe e personalune dokumentyengo manglape te minimizingyol sar yekh kotor direkno ano formalizipe/regulipe e naformalune beshipaske thenengo.

Avutnipe e Kosovako bereberipesko e Evropyuna familiyaha

Sitov themelipe semno vash o Kosovake organya kola anena decisipya kay te len pe konsideripe thay te korijinen e krisislacioni thay releventne mekanizmya vash bereberipe ani Evropaki familiya. Odolestra, Principya e phiravipeske vash laqaripe e Romenga situacijako, baziripeya ano rekomandipya e Uqe Komisioneresko vash Nacionalune Minoritetya pashe e OSBE-eske, leindo pe konsideripe kotar e Evropaki Unia sar ini koventa, rezulutya thay yavera rekomandipya e specifikune fokuseya kotar o Roma manglape te lenpe pe konsideripe.

Romani Dekada

Ano masek februari ano bersh 2005 inya guvernipya (Bulgaria, Kroaciya, Qekiaki

Republika, Hungaria, Makedoniya, Monte Negro, Rumunia, Srbiya, Slovakia) bereber e Lumniaka Bankaha, Inistituti e putardo malipesko, Evropyuno Komisiyoni, Evropako Koncili thay yevera internacionalune instituciye thay organizaciye lasirinde Dekada e reprezentipeski e Romengi. Resipe akala Dekadako si kay te pherol o qhuqhipya mashkar buderuni populaciya thay komuniteti Rom ano than e reprezentipeski. Odolestar e Dekada rodla zoralo reprezentipe e komunitetyengo Rom ano evolviripe, inplementipe thay monitoripe sakola politikya thay aktivitetiya kola silen pe keripe e Romencar.

Akanutni Srbiya lela kotor ani Dekada, numay olake aktivitetiya andar e Dekada na uqarna e Kosova.

E *FORUMIESKO* Prastav 7

O Kosovako nevo aqhimosi mekla o konfirmarivune ovipya kova kerla shaipno reprezentipe e Romengo, Ashkaliyengo thay ejiptasyengo ano politiake decesipeske organya ano centraluno thay lokaluno niveli.

**Reprezentipe e Romengo,
Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo ano
Kosovako politikako thay malipyuno
jivdipe**

Ani Kosova sine buhlardi praktika kay e phuv te na registringyol ano katastari thay sar negetiviteti vash akaleske, personya kola sine jivdinene ano odola phuvya na si

registrime numay na silen formirimesko dokumenti. Ani yevara rig na theripe e dokumentyengo na dengya shaipe kay te regulingyol e phuvyako-manginesko puqipe. Nesave e komunitetyendar Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya kola jivdinene anon a formalune jivdipaske thana ini ano akava momenti arakhnape akale problemyencar.

E FORUMIESKO Prastav 8

Formiringyola yekh ofisi e Romengo, ashklyengo thay ejiptasyengo ano centraluno niveli, shaipeya ano Ofisi e Sheruneministresko.

Sar si pe korniza e aqhimosiski savore etnikune grupe silen hako te reprezentingyon ano Kosovako Parlamenti-rezervime thana. Trin komunitetya, o Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya bereber silen hako ano 4 thana e 20 kobar si rezervime vash o etnikune grupe.

Vash o sebepi e baro gendosko e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo kola jivdinena avri e Kosovatar sar mekhlethanutne ano andripe, emigrantya numay migrune bukyarne thay vash o sebepi e nateripe e kampanyako kotaktipeski vash Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya "ano egzili", elektorati Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya sitov relativitetya tikno thay o plitikeka partiye e so trine komunitetyengo sikavna

pharipe e regurtipesko e somjenipesko e pere komunitetyenge.

Korkoro o fakti kay duy e trinedar e elektoratesko na jivdinla ani Kosova thay palo so kay ano Komunaluno Asamblea na egzistirinla "rezervime thana" numay yavera mekanizmya vash reprezentipe e tikne komunitetyengo ano Komunaluno asamblea, Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya zorea si ka siton reprezentaya ano Komunalune asambleya.

Ano konteksti e pashe trasferipesko e kompetenyengo kotar o centraluno anoodova lokaluno niveli. manglape te lelon aktivitetya biyaverune ani forma kay te keren shaipno reprezentipe e etnikune komunitetyengo ano Komunaluno Asamblea.

E FORUMIESKO Prastav 9

E Kosovaki Nevi Sompeshutnipe manglape te ovel bazirimi ano pricipya e bereberipaski e savore Kosovake dizutnengo biumlavipeya kola etnikuna grupake pera ov. Identitetya, Nevi Kosovaki sombeshutni manglape te garantinol o bereberipe e savore etnikune komunitetyenge.

E FORUMIESKO Prastav 10

Nevo Kosovako Aqhimosi manglepe te mekel aktivitetya kola dena inkuaripya kay ka ovel shaipno vreprerentipe e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo, ano yekh niveli e anipe decesipyengo ano centraluno thay lokaluno niveli.

E FORUMIESKO Prastav 11

O avutno krisi pederu Etnikune komunitetya manglape te mekel aktivitetetya kola inkuarinena e etnikune komunitetya sar si odola e Romenge, Ashkaliyenge thay Ejiptasyenge ji kay ola te ne len bereberune pozite ano malipe, ekonomia thay politika.

E FORUMIESKO Prastav 12

Ministri e Publikune Serviseske e YIPKD thay internacionalune organizaciye mandateya manglape te qhiven e FORUME ano reprezentipe e planifikipesko, evolviripe thay kreiripe e populaciyako registripesko.

Ofisi e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo

Formiringyola yekh ofisi e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo ano yekh centraluno niveli, shaipya ano Ofisi e Sheruneministresko. O Ofisi shay

mashkarperiodi te khereol bereberrendipe e inplementipesko e yaekha stratejiako, iranipe qalavipya vash rivazdipe e kapacitetyengo, siklipe thay ulavipe e informaciyengo vash yavera Kosovake instituciye tyv.

E FORUMIESKO Prastav 13

Formiringyola yekh ofisi e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo ano centraluno niveli, shaipya ano Ofisi e Sheruneministresko

Fondi vash integripe e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo

Vash promovipe thay sigyaripe e integripesko e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo ano kosovaryuno ekonomikuno malipe, manglape te formiringyol yekh Fondi vash intergripe e Romengo, Ashkaliyengo thay ejiptasyengo. O yevera komunitetya lena resursya e avri thanestar. Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya na silen ayekha formake shaipya. "Fondi vash

integripe e Romengo Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo manglape te kerol shaipno o inplementipe e stratejiako vash Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya. O Organizaciye thay o instituciye sar si e YIPKD-ya prekal e Kosovako Konsolidimo Bujeti, Evropuyuna Komisiya, Lumniaki Banka, USID-I thay Institututi vash Putardo Malipe manglape te khargyon vash te kontribuinen ano akava fondi. Fondi manglape te administringyol kotar o Ofisi e Sheruneministresko.

E FORUMIESKO Prastav 14

Vash te promovingyol thay te sigyargyol integripe, kreiringyola "Fondi" vash integripe e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo".

Medie

Pandar o Roma thay ashlaiye na silen manglo buhlarno signali ano Kosovaryne medie. O publikuni Radioteleviziya RTK thay yekh tikno gendo e privatune radiostacioneyengo transmetinena programya e harne terminencya. Hramime mediye ani Kosova (odola pe albanyuni

qhib) na konsiirinena ani mangle forma jivdipe Romengo, ashlaiyengo thay ejiptasyengo sar kotar e kosovaryne malipesko te phengo nisona panena o jivdipe e komunitetyengo ani profesionaluni forma.

Sitov but mahatno kay te baryor e emitipesko periodi e transmetipesko ano

radioteleviziye kola silen buti e komunitetyencar, Rom Ashkali thay

Ejptasya. Odoleski si but mahtno kay te ovelolen transmetipya pe Romani qhib.

E FORUMIESKO Prstav 15

Vash te siguringyol yekh balansimo imazhi e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejptasya ,o publikake mediye thay privatune manglape te thagarinen kay si te raportinen ani balansimi forma thay na yekhidentuni.

Privatune medie sar ini privatune ano publikipya thay pere transmentipya si te sikaven kreirime segmentya kreirime kotar thay vash Roma, Ashkaliye thay Ejptasya.

Iranipe e interno nashle manushengo (refuzime azilrodlarnego) thay INMAT-ngo

O pozicije, analize thay o rekomandipya akale kapitulesko siton definime puqipya ano konteksti e krizako ani Kosova thay ano organizipe pali kriza. Sitov ini dikhlardo te resursinol sar yekh tikni analiza vash savore relevantne inistitucije avri thay ande e Kosova kola silen mandati phanglo e iranipaske puqipeya, astaripeya rashtre thay reprezentune autoritetya e OSBE-eske (kola si ani korniza e OSBE-esko plani e bukuyako pederu laqaripe e situacijeko e Romengo thay Sinti ndrall e zona e OSBE-ski kapituli VII).

May buderi se 100.000 Roma, Ashkaliye thay Ejptasya jivdinena sar mekhlethanutne, INMAT-ngo numay sar butikerdutne emigrantya avri e Kosovatar. O Maybarvale Evropake Thana thay o thana koyshiye sar si e Makedoniya mangna te iraan yekh baro gendo e refuzime azilrodlarnengo (mekhlethenutnengo) ani Kosova.

Palo odova ini o INMAT-ngo kola momenteya jivdinena ani srbiya thay Monte Negro si shaibe kay ini olen te iranen.

Vashkontra fakti kay akala iranipya shay ovna, e UNIMK-oski politika thay e IPVQ-aki truyal o iranipe na penjarna akava

fenomeni, kay o Roma, ashklaliye thay Ejptasya na silen nisavo deipedumo vash iranipe sar silen yavera etnitetya.

Numay yekhuno baro proyekti e iranipesko e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejptasyengo ani Mitrovica sitov phiravipeya bizo nesave seriozune reprezentoi pesko e leperne komunitetyengo thay astarla nesave yaver yaver signalya kola seriyaha vazna dark ay siton li o Roma, Ashkaliye thay Ejptasya tretirime ani beraberuni forma kotar e Internacionaluni Unia thay YIPKD-ya paralelpeya e yavere komunitetyencar.

E FORUMIESKO Prstav 16

O decisivune-barvale thana manglape te dikhlaren shsipe e deipesko e butperiodikune tromalelilleske may hari vash nesave grupe mashkar kola si o mekhlethanutne sar si personya kola jivdinede ano yekh buhlo periodi ano decisivune-barvale thana, kola si ani buti thay kolenge qhavore o siklipe nakhavna odote, numay personya kola silen phare nasvalipya thay nashti te saslon ani Kosova.

E FORUMIESKO Prastav 17

O iranipya manglape te lene pe konsideripya o principya e iranipesko khefeya ano than kotaravipe thana e irande personyenge. I irande personyenge manglape te pashragyon informipya truyal o statusi thay programya e ri-integripeske thay manglape te dengyol phiko korkoro e iarnipaske. Iranipe e yavere thanego klengi si orijina e irande personyengi manglape te ovel numay ano suro e korkore mangipyengo e mekelethanutnego kola iranenape khefeya ani Kosova. Iranipe e zorea ano yavera thaya e thanestar e orijinaha akale irane jenengo ovla kontra e butperiodikune iranipeya thay ri-integripe thay si anol ji ano neve decisipya.

E FORUMIESKO Prastav 18

O Kosovaryune autoritetya evolvirinena yekh mayulavdi stratejia vash iranipe thay reintegripe e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo numay te kreirinen yekh kapituli vash iranipe thay re-integripe ndral e Stratejia vash integripe e Romengo, ashkaliyengo thay Ejiptasyengo.

Savore komune obligime kotar e YIPKD-ya thay reprezentipeya kotar o komunitetya evolvirinena stratejia vash iranipe thay ristrutturipe kola adresirinena specifikuni situaciya e Romengi, Ashkaliyengi thay Ejiptasyengi.

O relevatune autoritetya ani Kosova, internacionaluni unia ano ledeipea e komunitetyencar, Rom, ashkali thay Ejiptasya, phiravna thay inpelemniena yekh akciya tvash komunikipe thay ulavipe e informipyengo vash e interno nashle manusha thay INMAT-ngo Rom, Ashkali thay Ejiptasyi vash te ovel shaipno olenge te informingyon may shukar thay te anen decisiye korkore.

E FORUMIESKO Prastav 19

O autoritetya ani Kosova thay o organizaciye kola perna e internacionaluna uniake garanitena finaciuno asistipe vash o projektya kola silen keripe e iranipeya thay riinfrastrukturaha sit e ulaven mashkar etnikune grupe ani propocionaluni forma sar si pe gendo e personyengo kola irangyona

E FORUMIESKO Prastav 20

Eks habitantya e Romana Mahalake ani Mitrovica te astragyun ano avutno planifikimo procesi thay inplementipe e ristrutturipe e Mahalako.

1. Faktya truyal o Kosovake Roma thay Ashkaliye

Ano akava momenti variabulingyola kay ani Kosova jivdinena kotar 35.000 ji 40.000 Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya.¹ Angledo mareba ano bersh 1998/1999 gendo e Romengo, Ashkaliyengo thay ejiptasyengo sine but may baro. Sitov pharo te dikhlargyuyol qaqutno gendo e Romengo, Ashkaliyengo thay ejiptasyengop kola gele numaynashte bereber e Kosovake srbyencar palo mareba e bersheshko 1998/1999 numay kobar Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya nashte be buhlpe e marebasko 1998/1999 vay duryardile ano yekhutne bersh vash ten ashen e Milosheviqeske reshimestar, sar duryardile ini 100 milencar albanya kotar e Kosova.

¹ Ano raporti gulka pederu inplementipe e Somebeshutna Kornizako vash karavipe e minorritarune komunitetyengo, Prishtina/Kosova, Septembri 2005, vakergyola tryla 35.000 mumay o UNIMK-o vastinla e shifra kotar 39.000.

Akavaperiodikuni populaciya :

Variabulipe 35.000 – 40.000 Populaciya angledo konflikti :may hari se 150.000

Gendo e IMTNG—ngo ani Srbiya thay Monte Negro :truyal **45.000 – 50.000**

Gendo e IMNTG—ngo / interno nashle ano Monte Negro: **8.000 – 10.000**

Gendo e azilrodlarnengo registrime kar refuzisale si ani Germania: **35.000**

Gendo e interno nashle manushengo kola si registrime ano yavera Evropake rashtre:truyal **15.000 – 20.000**

Gendo e interno nashle manushengo registrime ani Makedonia thay BeH: tuyal **3.000**

Butikerdutne emigrantya e kriseya thay bizokriseya,o biregistrime emigrantya:**nesave shel mile**

Akavaperiodikuni populaciya ano than so si yekh baro gendo

Jakova : **7.000** personya (maybuderi egiptasya); angledo konflikti: **10.000**

Prizren: **5.500** personya (maybuderi Roma); angledo konflikti: **12.000**

Ferizayi: **4.000** personya (maybuderi ashkalie); angledo konflikti: **11.000**

Fushe Kosova: **3.500** personya (ashkalie, egiptasya thay Roma); angledo konflikti: **8.000**

Namanushikane kampya :truyal **1,000** (Roma, ashkalie thay egiptasya); angledo konflikti: **Niyekh**

Polpopulaciya e anglokonflikteski koya sine yekh baro gendo

Prishtina: **15.000 – 20.000** personya. Akana: tuyal **400** ani Prishtina thay tuyal **1000** ani Graqanica

Mitrovica: **maybuderi se 10.000** personya (mayhari numay **8.000** ani Mahala). Akana : **600** ano kampya thay **200** ano privatune khera

Gilana: **8.000** personya. Akana : **400**

Pekye: **5.000** personya. Akana : **1.500**

Baziripeya ano gendo e interno nashle manushengo thay INMTG—engo shay thovgyola pe agor kay o gendo e Romengo, Ashkaliyengo thay egiptasyengo kola si kotar e Kosova sitom may hari 150.000. Nesave yevera ekspertya godinena kay agava gendo may dur shay astarla e cifra ji 260.000.²

Sar si pe yekh biumlavdo rodlaripe e bershesko 2002, may hari 46.000 mile Roma kotar e Kosova jivdinena ani Srbiya.³ Variabulingyola kay mashkar 8.000 thay 10.000 jivdinena ano Monte Negro.

Pe 31 Decembri 2004 bershete O Germanyuno Federaluno Ofisi vash i emigraciya thay mekhlethanutne registrinde sa o sa 34.341 Roma, Ashkaliye thay Egiptasya (24.351 Rom, 8.197 Ashkaliye thay 1.883 Egiptasya) kotar e Kosova sar azilrodlarne kola silen negativuno respodipe ani Germaniya).⁴

Nesave mile mekhlethenutne jivdinena ani Makedoniya thay Bosna thay Hercegovina, thay nesave mile shay arakhlona ano yavera Evropake thana sar si e Shvaycaria, thay e Skandinaviyake Uniake rashtre.

² Akava gendo si dendo kotar o rayko Juriq,dikh Romano Vodi,25.11.2005."Eks sheruno e IRU vakerla kontra e yekhe biumlavda Kosovake".

³ Akava gendo si dendo kotar o rayko Juriq,dikh Romano Vodi,25.11.2005."Eks sheruno e IRU vakerla kontra e yekhe biumlavda Kosovake".

⁴ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge Deutschland , Informationszentrum Asyl und Migration, Serbien und Montenegro/Kosovo. Erkenntnisse des Bundesamtes Berichtsraum Dezember 2004 – März 2005. Stand

Akala variabilipya na astarla ini o baro gendo e naregistrime emigrantyengo thay ilegalune Roma, Ashkalie thay Ejiptasya e organencar kotar e Kosova ano thana sar Italia vay Spania thay ni mile mile legelune emigrantya, Roma, Ashkalie thay Ejiptasya e orijinaha kotar e Kosova kola kerna ano uprune Evropake thana.

Akala theripya mothavna kaya akala komunitetya silen yekh baro gendo ani Kosova thay kay ani Kosova na jivdinena numay 90% albanya vay 10% srbya, vay kay o Roma, ashkalie thay Ejiptasya **si may hari 7%-10 % poplaciatar ani Kosova.**

Vash o momenti may bari populaciya ani Kosova shay arakhlola ani Jakova e 7.000 personyencar (e maybuderune ejiptasyencar, angledo konflikti), ano Prizreno e 5.500 maybuderune Roma, angledo konflikti:), ano Ferizayi e 4.000 personyencar (buderuni Ashkaliye, angledo konflikti:).thay ani Fush Kosova e 3.500 personyencar (Ashkalie, Ejiptasya thay Roma angledo konflikti:).

Ji kay buderi e Romendar, Ashkalyendar thay ejiptasyendar jivdinena e buderune albanyencar, yekh e bare gendostar,ulavipeya e Romengo, jivdinena ano enklave e srbyune komunitetyencar (may baro gendo olendar kotar 1,000 jene jivdinena ani Graqanica thay ano truyal gava vay ini ano thana sar si Priluzha, Kamenica, Shtrpca) vay ani shudri rig e leynaki Ibri (Mitrovica, Zveqan, Leposaviqi). Odotar truyal 1.000 persona sar e agorisipestar e konfliktesko ano bersh 1999 sine jivdipeya ano namanushikano kampa.

Maybaro gendo e populaciako angledo konflikti jivdinde ani Prishtina truyal 15.000-20.000 persona (akana: truyal 400 ani Prishtina thay truyal 1,000 ani Graqanica), ani Mitrovica may buderi se 10.000 persona, olendar may hari 8.000 numay ani Romani Mahala (akana 600 ani kampa thay 200 ano khera thay privatune obyektya), ani Gilana e 8.000 personyencar (akana 400), thay ano Pekya e 5.000 personyencar (akana:1.500). Phuvyako mangine kay sinelen numay si aravdo phaglo numay si

astardo ani bikrisyuni forma kotar o Kosovake albanya.

Vashkontra fakti kay duy etrinedar e komunitetyendar sine obligime te duryargyon kotar e Kosova thay kerdilo yekh baro gendo e mekhlethanengo kay te irangyon, te phengyol ini akava kay ji akana nane startisalo ni yekh seriozuno programi e ri-integripesko thay ri-keripe e ifrastrukturako.

Mashkaro bersh 2000 thay juni e bershesko 2006 numay 1.567 Roma thay 3.933 ashkalie thay Ejiptasya irandile ani Kosova,gendo e manushengo kola duryardile kotar i Kosova ano akava periodi na jangola.⁵

Shay ovala te dikhlargyol kay ano yekh maypashuno avutnipe o interno nashle Roma, Ashkalie thay Ejiptasya kotar o barvale Evropake rashtre (thay kotar e Makedonia) si te irangyon zorea yekhe bere gendoa.

O Roma,ashkalie thay Ejiptasya ani Kosova si yekh e may qorole komunitetyendar thay may rizikime ani Kosova.ano bersha sar e agoripesko e konfliktesko na dikhisalo nesavo laqaripe e socioekenomikuni situaciya akale komunitetyengi. E jene kola si bizo buti sitoy but evidentuni vash akala komunitetya te phengyol kay nane lelilo niyekh starti kana si o lafi akale problemesko.

O dikhlardo iranipe e mile e interno nashle manushengo site qelalinen e situaciya, feri so o lova kotar avriyal si yekh e maybuderune theripeyendar kolencar o Roma, ashkalie thay Ejiptasya jivdinena ani Kosova.

Themelune ji akanutne theripya numay ini o akanutno socioekonomikuno profile e komunitetyengo Rom, Ashkali thay Ejiptasya inplementinena oelngi phari situaciya thay dena indikaciye vash niveli e diskriminipesko.⁶

⁵ UNHCR, Iranipe e mangipeya e minoritetyengo kola si interno nashle andar o than thay avri e thanestar. 2006

⁶ Vash deiope e dikhipesko e raportesko o UNDP vash manushikano Evolviripe ani Kosova 2004

Avutne theripya pe yekh personi
Roma, ashkalie thay Ejiptasya: € 397
Kosovake Srbya: € 1.282
Kosovake Albanya: € 1.051
Yavera: € 866
Ekstermuno Qorolipe (1 USD ano dive)
Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya: 36.70% jivdinena ano ekstremuno qororipe.
Kosovake Srbya: 3.94%
Kosovake Albanya: 12.87%
Yavera: 16.82%
Edukaciyeke info vash Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya ani Kosova
Analfabetune: 16%
Qavore kola jana ani elmenetaruni skola: 75%
Qavore kola jana ani mashkarutni skola: 25%
Jana vay agorinde superiori skola: 1.4%.

Socioekonomikune negativitetya e interno nashle manushengo kola irangyona
O love kola resna avriyal siton yekh e sherune materiyaklune theripyendar. Iranipe e interno nashle manushengo kotar o Barvale Evropake rashtre si te anen negetivuni nota kana si e buti vash o love kola si yekh e elementarune theripyengo vash akala familiye ani Kosova.
Socialuni asistencija: Iranipe e interno nashle manushengo si te baryaren ani dramatikuni forma gendo e personyengo kola umlavgyona kotar e socialuni asistencija. Te la misal kay 50.000 interno nashle (vay truyal 10.000 familie) kay irangyona si te umlavgyon kotar e socialuni asistencija. Ini but familiye kola umlavgyona kotar o love kola biqalgyona kotar o interno nashle manusha bereber si te umlavgyon kotar e socialuni asistencija palo olengo iranipe .Minimumi e socialuna asistenciako sitoy € 35 thay maksimumi € 65 ano masek vash yekh familia, biumlavipeya kotar o gendo e somjenenego ani familja (“kova si te yaveringyol”). Jangyola but shukar kay yekh familiya nashti jivdinla numay e socialuna asistencija. Te sine kay kerlape hesapi yekh mashkaripe kotar €50 ano masek, e Kosovako bujeti manglape te harjinol 500.000 € ano masek vay 6.0 Milionya € ano bersh vash socialuni asistenciya vash e irande jenenge. Ano akala harjipya na khuvna siguripe thay yevera puqipya.
Ciklo e qororipesko thay avriyalipe luyarygola. Pale o manusha duryarygona kotar e Kosova.

2. Skenarya

But rodlarne angledikhna so te sine kay e Kosova triunfinla biumlavipe yekh baro gendo e Kosovake srbyengo sit e duryarygon kotar e Kosova so shay dela nota kay ini pe Roma thay Ashkaliye kola jivdinene e Kosovake srbyne komuniteteya. May ulavdo kava sit e del e nota me komuniteti kova jivdinla ani Graqanica thay ano gava kova genla truyal 1.000 personya. Ani yaver rig

palo biumlavipe e Kosovako situaciya e INMIT-engo Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya (kola vakerna albanyuni qhib) ani srbiya sit e qelelingyon thay yekh baro gendo sit e irangyon ani Kosova.⁷

⁷ Ano akava konteksti na manglape te bistergyol kay pe buhlape e zoresko ani Srbiya palo trazire ani

O duyto scenario sito iranipe e zore e mile mile interno nashle Romengo, ashkalie thay Ejiptasya. Akava akanipe stratingya sar yavash yavshuno procesi thay shai dikhlargyola kay o Evropake barvale rashtre sar ini e Makedoniake than sit e deportinen olen ano avutne bersha. Akava supoziumi dumodengyola kotar o janipya e yevere rashtrengo sar Bosna thay Hercegovina kote o Romane interno nashle manusha deportisale kotar o barvale Evropake rashtre vashkontra diskriminipesko thay phravdo rasizmi kontra olenge ani Bosna thay Hercegovina.⁸

Buderi e mekhlethanutnengo thay INMIT-engo siton e orijinaha kotar e Kosova kola akana dominiringyona kotar o albanya, missal hari numay buderi niyekh e 20.000 Romendar, Ashkaliendar thay ejiptasyendar kola jivdinde truyal e Prishtina na jivdinene veke odole thenende. Revista revidimi vash lugoperiodikuno iranipe e UNIMK/YIPKD-ko ikaldili na sige, leparla alternativuno shaibe e alosaripeyengo vash iranipe ano yavera thana na ano thana e orijinako. Akava shay sikavla e situaciya kana o mekhlethanutne thay o INMIT-ngo Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya kotar o thana sar si e Prishtina, kote yekh iranipe e buhlarde rangesko sit e ovel nameklo kotar o buderune, te irangyon ano yavera thana ani Kosova, siguripeya ini ano srbyune enclave vay ano zone e Mitrovicaka shudra rigake.

Pale janipe kotar e Bosna thay Hercegovina demonstrinla o negativuno rezultati ayekha formaka politiakaka. Mile mile Roma sine orijinaha kotar e Srbiya thay kola but ver sine ini sherune e phuvyake-mangineske ani Republika srbiya ano kotor e Federaka bi pashardo vash olenge nisave konpezipya vash e phuv-mangin kola sinelen.

O trinto skeneria si palo biumlavipe e Monte Negrosko koya mangla te iranol 8.000-

Kosova ano masek marti e bershesko 2004 Roma thay Ashkaliye atakisale ano nesave Srbiyake thana.

⁸ Vash may buderi ini adive e Bosna Hercegovinako Smpeshutnipe na penjarna e Romen sar bereberune e yekhutne hakyencar sar boshnyakya, croatya thay srbya.

10.000 Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya ani Kosova.

Kana dikha sa o trin skenariye yaverinene ani dramatikuni forma e struktura e haricuna populaciake ani Kosova ani odoya forama ini o peshelipe e srbyengo tiknargyola mumay o gendo e Romengo, Ashkaliyengo thay ejiptasyengo baryargyola.

May dur, akava thovla ano thavpuqipe rezultati e vakeripeyengo vash o statusi kova sile pe keripe vash garavipe e minoritetyengo. Akala vakeripya silen prastav numay ano molya e interesengo e Kosovake srbyengo ji kay meklona sasavipeya ani rig o molya thay interesya e Romenge, Ashkaliyenge thay ejiptasyenge.

Leipeya pe konsideripe akaya situaciya hay deipe ani rig molya hay olenge problemya ano kreiripe e avutna Kosovako thay refuzipe e internacionaluna uniako thay e autoritetyengo ani Kosova vash te gatisaren ani shukar forma ash iranipe e mekhletanutnengo Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya, shay vakerhgyola kay o iranipe e deshe mile Romengo, Ashkaliyengo hay ejiptasyengo ano yekh but pashe avutnipe kova ini ka qelale kerol serioziteteya e situaciya.

Komune na ka ovelolne shaibe te arakhen sarenenge beshipeske thana, dferi so na sile fondya vash ristrukturipe olenge kherengo, thay ano but surya olenge phuvya si astarte bi kriseya kotar o albanya.

O momenteya aqile Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya na ka oveolen nisave kondikiye te len pe konsideripe thay phiravipe e irande jenengo, feri so ini on korkore si qhorore thay ulavgyona kotar o love e mkhle thanutnengo kola ka irangfyon.

O Socionalno sistemi si te oveoleln may baro obligie ini kay o socionaluno triunfipe na sitov manglo vash pheripe e molyengo e yekha familiyake. Ne sine kay na triunfingyola paketi e ri-strukturipesko odoyafora manglape te yaveringyol e politika pederu akala komunitetya vash te koslon socionalune tensiye numay ini o zor.

Ano sasavipe,te sine ka na yevingyola e politiak kana si o lafi vash o Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya ani forma e anglipeski,ulavipeya e sine kauy na sig evlviringyona paketya vash riintegripe akala

komunitetyengo kola si momenteya akate,o soconalune tensiye numay zor kontra akale komunitetyengo si te anen bare thay bidikhle negativitetya.

3. Vakeripya vash I Kosovako statusi

O Roma thay Ashkaliye sar ini o Romane internacionalune organizaciye sar si o evropako FORUMI thay e phiravnenge (ERTF) rodindre ano disave surya kay o molya thay problemya e RAE komunitetyenge te adresingyon ani korniza vash vakeripya truyal o statusi thay kay olenge reprezentya mamnglep te len kotor ano negocyate.

Sar ano may 2005, e Kosovako FORUMI e Romengo thay Ashkaliyengo lasirinde yekh peticiya vash o shefi e internacionaluna uniake rodlarindoy reprezentipe e Kosovake Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo an vakeripya vash o statusi.Akaya pticiyake dela dumo may buderi se 70 organizaciye mashkar cibvilyune ini savore sherune Romane internacionalune organizaciye thay may buderi se 700 individy, astaripeya but phiravne e thaneske NRO-enge. Sar e mayestar 2005 ule nesave qalavipya kay te khedingyon o eprezentay e Romengo, ashkaliyengo thay ejiptasyengo truyal yek bereberuni platforma.

Olonge rodларыpya vash reprezentipe shay baziringyona ano raporti e Specionalune biqaldeske e saastarde sekretareske e Nacionaluna Uniake, ambasadorese Kai Eide kova deklarinyay kay "...(*manglepe te arakhlon mekanizmya e reprezentipeske e may tikne komunitetyenge (...)*)Numay,ini aon ajukerna kay akava procesi te alosarol o hako thay olengo roli ani avutni Kosova".

Numay, akalestra, Anglipe sikavdo 4 e Kontakt Grupako vash o alosaripe e Kosovako statusesko rodla alosaripe "...(*manglepe te pasharyon mekanizmya vash reprezentipe e savore Komunitetyengo ani Kosova ano guvernipe ano centraluno thay lokaluno niveli*)..."

May dur, Angipe sikavdo 3 e Kontakt Grupako pederi Kosova potencirinla: *O alorasipe manglape te astarel o lugo periodikuno multietniciteti ani Kosova. Ola manglep te pasheren garancie vash siguripe e inplemetipesko e manushikane bakyengo vash savore dizutne, numay ini vash o interno nasble manusha kola manglepe te irangyon.*

Vashkontra akale sikavipeyengi thay yekh sera e intervenipyengi, e Negocyatuni Ekupa e NU-ki (UNOSEK) adresinla vakeripya truyal o Kosovako statusi kay te len pe konsideripe ini o molya thay problemya kolencar si o Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya.

Numay ni o traynipaske garavne e Yekhperiodikune Korkoreguveryune Instituciyege ani Kosova numay ni odola e srbyunenge, vay UNOSEK-oske na sinelene resipe te dikhlaren o specifikuno puqipe e Romengo, Ashkaliyengo thay Ejiptasyengo thay yavera komunitetya ani Kosova. O traynipaske garavne e komunitetyenge duryardile kotar o reprezentipe ano vakeripya truyal o statusi sakana kay ola na jivdinena ani Kosova.

Akava puqipe e UNOSEK-oske kreirinla seriozune na mekipya vash demokrativuno anglipe ani avutni Kosova, feri so yekh konsideuno gendo e populaciya (Rom, Ashklaiyen, Ejiptasya, Turkey, Boshnyakya thay Goranya) sar e startestar tretiringyona sar dizuten e duyta klasako. Yavera komunitetya jivdinena e albanyencar,numay may dikhlo diskutipe truyal o puqipe kola silen pe keripe e minoritetyencar ano vakeripya truyal o statusi sine numay o haricune srbya kola jivdinena ulavde e buderuna populaciya.

Rekomandipya:

- UNOSEK-o te respektinol o Anglipe e sikavipesko 4 e Kontakt Grupako vash i Kosova thay rekomandipya e Specionalune emisareshko etahy te astargyol ano vakeripya truyal statusi ani Viyena makanizmya kola sit e sigurinen reprezentipe e savore komunitetyengo e Koosvake ani avutni Kosova;
- UNOSEK-o te kerol shaipno adikeripe e beshipeyengo ani suaza e vakeripyengo truyal statusi kola silen keripeya e mol thay problemyencar Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya thay yevere etnikune grupyenge;
- Savore instituciye thay mahatne rig ate dikhlaren pere prastavya truyal decentralizipe vash te adresinen mol thay problemya e komunitetyenge Rom, Ashkaliye thay Ejiptasya thay yavera komunitetya phaglo e decentralizimeya;
- Savore instituciye thay riga te den dumo e kreiripeske e yaver yaver formenge e reprezentipesko ano procesi e decentralizmesko kola sit e len pe konsideripe e situaciya e Romengi, Ashkaliyengi thay ejiptasyengi;
- Yekh yaver avriyalipe sikavna o goranya. Buder o elndar jivdinena ano yug e komunako dragashi, ulavdo kotar o yevra etnikune grupe.
- Savore instituciye thay rig ate den dumo formiripe e komunengo vash Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya;
- UNOSEK-o te ashutirinol diskutipe e situaciyako e irande jenengo kotar o Barvale Evropake thana ano kuadri e vakeripyengo truyal o statusi;
- UNOSEK-o thay savore instituciye thay rig ate sigurinen kay sakova agorutno diskutipe ano vakeripyengo truyal o statusi te astargyol:
 - Vasne sure vash o komuniteti. Kosovake autoritetya dena lafi so ka kontribuinen financial vash akala strategiako miratipe. Akava dendo lafi ka astarol vi e Romen sar ini o proyektya kola isilen te keren e ashakliencar thay egipqayncar vash o strategiako dumodeipe vash te khuven ano kuadri e asistenciake programesko e Evropaka Komisiako;
 - Lafi deipe e savore instituciengo thay adekvat rigyengo vash kreiripe yekhe ofisesko vash o Roma, Ashkaliye thay Egipqanya ano Sherune ministrosko ofisi;
 - Lafi deipe ano savore institucie thay adekvat rigyengo vash yekhe fondesko kreiripe vash riintegripe e Romengo, ashkaliengo thay egipqayncengo;
 - Te kergyol inkuraipe vash komunengo formiripe (vay talo komunalune yekhlinya) vash o Roma, ashkaliye thay egipqayna;
 - Mase vash o efikas kotorleipe ano lokal raibe sar isi siguripasko shaibe yekhe kokrore ministripasko (samatrando) vash nateritorial komunitetyasar siton Roma, ashkaliye thay egipqayna;
 - Mase efikas kotorleipe ano local strukture vash politikuno bahamipe misal deipe e garantime beshlinyengo ano komunaki asambleya;
 - Savore etnik komunitetya kola jivdinena ani yekh komuna te len kotor ano lokal korkoroadministrisipe thay te oven kotorleutne ano komunaki asambleya, leindoy pi sama in aver komunitetya mamuy e srbyendar kola ka jivdinen ano neve srbyenge komune.

4. Strategia vash integripe e komunitetyengo Rom, Ashkali thay Egipqanya ani Kosova

Adavahtune institucie e korkoreraipaske ani Kosova (YIPDK) thay misia e OSBE-ki ani Kosova (OMIK) som e Kosovaka Fondacia vash Phravdo Malipe (KFOS) isilen ki godi te jamainen yekh strategia vash integripe e komunitetyengo Roma, ashkalie thay egipqanya ani Kosova.

Ano akava procesi dikhlargyola te len kotor politikune prezentatorya sar ini civil amalipe e komunitetyengo.

Akaya strategia musay te adrsinol savore sure ki darin vash o komunitetya thay musay te pasharol mothavipyaya thay standardya klaro vash olengo miratupe. Ano akava konteksti ka ovel but vasno te evolvirinyol o plani e butikeripasko so ka oven realisty numay ini ambiciozya vash te laqhargyol e situacia akale komunitetyengi. Akala phiravipaske planya ka phiravgyon ano sombutipe e YIPKD-ya thay komunitetya thay aktiv angazhipe e mashkarselikane organizaciengo.

Akaya strategia musay te uqharol savore vasne sektroya.

- siklovipe,
- beshipaske than (legalizipe naformal beshipaske thanengo thay olengo rikonstruipe),
- butikeripe thay ekonomikano zoralipe,
- INMIT ani Kosova,
- Iranipe e INMIT-ngo kotar i Srbia thay Montenegro thay odola kola rodona azili refuzime kotar o Evropake thana, Makedonia thay kotar Bosna thay Hercegovina,
- Registripe thay akcesi ano personal dokumentya,
- Akcesi ano social siguripe,
- Akcesi ano sastipasko dikhipe,
- juvla,
- informipe thay medie,
- kultura,
- kotorleipe thay politikuno prezentipe,
- diskriminacia.

Dikhindoy i natyra e surako e iranipasko thay reintegripasko, manglape te dikhlargyol o shaipe vash evolviripe yekeh special dokumenteskovash o poltike vay strategie vash iranipe thay reintegripe nashutnengo thay PZHBV-go Roma, ashkalie thay egipqanya.

FORUMI konsiderinla o sektorya sar sikovipe, butyaripe, beshipaske thana thay iranipe sar yekh ulavdi sama thay sheruno vash reintegripe dikhlardo angleder vash o Roma, ashkalie thay egipqanya ano kosovako malipe.

Rekomandipyaya:

- Godorne autoritetya e Kosovake azhutime kotar o yekhune nacie thay civil amalipe ano tang sombutipe e komunitetyencar te evolvirinol thay te miratuinol yekh strategia vash integripe thay zoralipe e komunitetyengo Rom, ashkalie thay egipqanya ani Kosova.
- Te kergyon detal thay real planya e butyako prekalo som tentipyaya e adekvat instituciengo, civil amalipasko, komunitetyengo thay mashkarselikane organizaciengo.

- Strategia te adresinol savore sure kola siton vasne vash o komunitetya. Oy musay te kergyolano zorali qhand ano actual mekanizmya vash miratuipe thay monitoripe.
- Final dokumentya ano vakaripya vash final statusi musay te ovelolen yekh klaro phiravipe e adekvat autoritetyengo, so mangla te phenol, Kosovake Raipaske vash te dol dumo akala strategiako evolviripe, vash strategiako aprovide thay vash te kontribuinen financial vash olako miratuipe.
- Dikhindoy samatrandune financialune resursya ani Kosova, Nevo Kosovako Raipe te dol lafi so ka inkurainol e donatoryen te den dumo financial vash miratuipe akala strategiako. Akava phiravipe ka referingyol ini ano proyektyengo kotorleipe kola siton vash o Roma, ashkalie thay egipqayna vash strategiako dumodeipe ano programi e asistencako e Evropaka Komisiako.
- Mashkarthamutne mekanizmya e monitoripaske vash garavipe minoritetynge hakayengo dikhlarde ano sasavo dokumenti agorime ano vakaripya vash final kosovako statusi ka monitorinen regular o strategiako miratuipe.
- Akanutno miratuipe e strategiako kerla yekh kotar o standardya ano sasavi dendi nota e situaciako ani Kosova te sine kay dengyola “samatranduno biumlavdipe”.

5. Dekada e Romenge kotorleipasko

Ano qhon februara 2005 enya raipya (Bulgaria, Kroacia, Qeshka, Hungaria, Makedonia, Montenegro, Rumunia, Serbia, Slovakia) som e Lumiaka Banka, Instituti e phravde amalipasko, Evropaski Komisia, Evropako Konzilo thay organizacie sar ini aver mashkarthamutne institucie lansinde Dekada vash kotorleipe e Romengo. Akala Dekadako res te phenol o tiknipyta mashkar o buderutne komunitetya e Romane komunitetya ano kotorleutne thana. Ayekha kay Dekada mangela zoralo kotorleipe e Romane komunitetesko ano evolviripe, miratuipe thay monitoripe savore potilikyengo thay aktivitetyengo kola siton phangle vash o Roma.

Vash te reslol akava ambiciozuno res savore kotorleutne thana klerde pere planya ano sektorya kola isilen prioriteto sar siklovipte, butyaripe, saslaripe thay beshipasko than qalavindoy ini aver sure phangle sar sito o na diskiminipe, poli thay tinyaripe e qorolipasko.

Dekada qahek dikhlola sar yekh phravdo procesi thay kharla savore thana thay raipya te pashon e dekadake.

Srbia akana lela kotor ani dekada numay o aktivitetya ano kuadri e Dekadako na uqharena e Kosova.

Rekomandipya:

- YIPKD-ya thay adekvat aktorya mashkarthemutne manglape te dikhen savore shaipya vash te reslol ko yekh politikuno halovipe kay e Kosova te lol kotor ani dekada.
- Mashkarthamunte organizacie musay te den mothavipya thay trenigya vash YIPKD thay vash o komuniteti Romengo thay ashkaliengo ayekha kay te dengyol shaipe vash kotorleipe, ulavdo ano evolviripe e phiravipaske playnengo.
- Phiravipaske playna leparde upre ano kuadri e evolviripasko e strategiako musay te vastalingyon vash yekh dikhlardo kotorleipe e Kosovako ano kotorleipe e Romengo ani dekada.

6. Roma thay ashkalie thay olengo kotorleipe ano civil amalipe thay ano politikuno jivdipe

Pana o Roma, Ashkaliye thay egipqayna isilen hako vash garantimo prezentipe ano Kosovako Raipe (shtar beshlina dengyona may suksesune partienge kotar o savore komunitetya). Ano lokaluno niveli pana na egzistirinena gasave mekanizmya kola shay ka garantinen kotorleipe akale trin komunitetyengo. Akanutne diskutipya vash decentralizipe vash statusi pana na vazdinde akaya vasni sura.

Komunitetya phiravgyona kishlo ani lokal administracia thay ano sasutnipe ano butyaripasko zoralipasko ano ofisiya thay komunake sevalya. Ano central niveeske institucie dikhlola yekhuno kote o komunitetya na phiravgyona sar manglape.

Roma, ashkalie thay egipqayna klaro diskriminishingyona na numay kana vakarlape vash o butyaripe ano lokal thay uqhe nivelske institucie numay ini ano akcesi ano institucie thay darime publik sevalya.

Ayekha kay Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo butyaripe ka qalavol vi o diskriminipe ano butyaripe thay akcesi ano institucie thay darime publik sevalya.

Yekh baro aqhavipe vash kotorleipe ano publik jivdipe isito dokumentyengo bivastalipe, sura koya musay te adresingyol yekhatar. Vipal, buderi kotar o nashutne thay emigrant butikerne kola jivdinena avri thanestar na lena neve identifikipaske dokumentya dende kotar o UNMIK/o.

Dikhlola so sig te kergyol o nevo regisitipe e populaciako. Eksperienca e informaipaske programencar mothavde so Roma, ashkalie thay egipqayna kola jivdinena ani diaspora na tretirisale ani umlavdi qhand. Sar sebepi yekh tikno gendo e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo ani diaspora sinelen shaibe te len kotor ano alosaripya. Registripe shaty te kerol baze vash but vasne deciziye vash o komunitetya sar siton daka qhibyako vastipe sar ini kotorleipe ano bahamutne organya.

Ofisi e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo

Ano aver thana, misal Rumuniya, formiripe yekhe ofisesko vay agenciako vash o sure e Romenge, ashkaliengo thay egipqaynengi dikhlile te oven sukseune.

Ofisi ka formiringyol ano lokal nivo, shaipa ano sherune ministresko ofisi. Ofisi musay te koordinigyol vash o strategiako miratuipe, iranipe thay tetntipya vash reintegripe, trayningya informaciengo phiravipya vash aver institucie e kosovake.

Fondi vash Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo integripe

Ani qhand vash te promovingyol thay sigyargyol o integripe e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo ano malipe thay ekonomia e kosovaki, musay te formiringyol yekh "Fondi vash integripe e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo". Aver komunitetya len pherde materialune sheya avri thanestar. Roma, ashkalie thay egipqayn nanolen akava shaibe. "Fondi vash inegripe e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo" musay te kerol shaibe vash strategiako miartuivevash inegripe e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo. Organizacie thay isntitucie sar siton YIPKD prekalo Kosovako Konsolidimo Bujeti, Evropaki Komisia, Lumaiki Banka, USAID thay Instituti vash Phravdo Malipe musay te khargyon vash te kontribuinen ano akava fonsi. Fondi musay te administringol kotar o Sherune ministresko Oifisi.

Rekomandipya:

- Nevo Kosovako Aqhimosi te penjarol Romen, ashkalien thay egipqaynen sar konstituiv populacia yekhune hakayencar sar savore aver populacie ani Kosova.
- Nevo Kosovako Aqhimosi ka musyarol pozitiv phiravipya kola ka musyaren kotorleipe e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo ano

politikune orgayna bahamutne ano ueho thay lokal nivo.

- Ano central nivo te phravyol yekh ofisi vash Romenge, Ashkalienge thay Ejiptasyngo, shaipa ano Ofisi e Sherune ministrosko.
- Vash promovipe thay sigyaripe e integripasko te kreiringyol yekh “Fondi vash inegripe e Romengo, ashkailengo thay egipqaynengo”.
- Musay te formiringyon krisya thay politike kola anena shaibe vash beshipaske thanengo laqharipe thay akava te ovol preaklo regulore a nasar avri butyatar. Na theripe e personal dokumentyengo musay te minismizingyol sar problemi vash sevalutnipe/laqharipe e naformal beshipaske thanengo.
- Romenge, ashkalienge thay egipqaynenge, kola nanolen personal dokumentya vay kola naneton registrime musay te dengyol shaibe te regisitringyon thay te len o dokumentya kola nanolen ano nabirokratikani qhand.
- Roemnge, ashkalienge thay egipqaynenge kolengi origina sito kotar i Kosova numay jivdinena avri thanestar, musat te dengyol thamuntipe te sine kay mangna te len on. Persoyna kola silen thamubntipe e aver themesko musay te dengol duy verutno thamuntipe.
- Sasavo registripe e populaciako manglape te ovele ole yekh informipaski kampanya, nashutnengo thay emigrant butyarnengo e Romengo, ashkalienge thay egipqaynengo.
- Adekvat institucie ka krisinen ani zorali qhand mashkaretnikuni zoralipe thay diskriminipaske praktike. Viktimya akale aktyengo musay te ovelolen phravdo o shaibe vash te raportinen odola aktya ano adekvat autoritetya.

Medie

Medie khelena yekh vasni rola ano lokhipa e may laqhe pRomovipasko e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo.

Adavaht, numay trin radio stacionya kotar o buderi desar shel transmetinena programi pe Romani qhib (yekh sahati). RTK-ko publik radio ko agorutne vahtya shirdingya yekhe divune programeya dershupanj minutyengo kote ini publik televizia e RTK-ki isile yekh kurkesko programi bish minutyengo “Yekhipa”, kova transmetingyola thay ritransmetingyola purano kurko vay Luya dive.

Gazete ani Kosova (odola pe albaynengi qhib) na konsiderinena e Romeni thay ashalien sar kotar e kosovake malipasko thay te phena kay na uqharena o jivdipe e komunitetyengo ano ekuilibrimi thay profesional qhand. Ki aver rig Romane thay ashkalienge zhurnalistyay thay te phena kay nanelen akcesi ano medie.

Akala faktya anena ji ko ulavipe e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo kotar o aver komunitetya ani Kosova, may but kotar o Albayna te dominiringyol kotar o negativ stereotipyta thay bilaqho informipe.

Rekomandipya:

- O vaht e transmetipasko ani televizia thay radio, kova dedikunigyola e Romengo thay ashkalienge te buhflargyol. Ayekha kay sito vasno te garantinyol transmetipe ani Romani qhib.
- Medie musay te respektinen e phiravipasko kodi thay inkuraipaske metode vash monitoripe vash te aqhaven e rasaki qhib, diskriminipe numay yekh riguni, te aqhavol o phiravipe e stereotipyengo thay raportipe e incidentyengo kote siton individya kotar o komuniteti Rom, ashkalie thay egipqayna ani odoya qhand te akuzingyol savoro komuniteti. Ki aver rigpi samatradime o mestipe e mediengo musay te qahaven o bayripe e tensioyenggo mashkar o ververutne

etnik grupe, thay musay te tretirinen o informacie vash o Roma yekhune profesionalizmeya sar sakoya aver tema, te den pozitiv aspektya thay te den pozitiv portretizipebalansimo vash o jivdipe e Romengo, adikarinindoy kotar o aqhavipe e stereotipyengo e Romana populaciako.

- Musay te adikargol siklovipaski thay mediengi kampanya vash te informingyol e publika vash o jivdipe, malipe thay kultura e

Romengi, ashkaliengi thay egipqaynengi thay vash i sama e formiripasko yekhe malipasko respektindoy manushikane hakaya thay identiteti e Romengo, ashkaliengo thayegipqayenngo.

- Musay te inkuraingyol akcesi e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo ano medie, formiripe olenge mediengo sar ini trayningo e Romane, ashkalienge thay egipqaynenge zhurnalistyengo.

7. Nashutnengo iranipe (refuzime vash Azili) thay bipeshte thaneske personya andar o than (PZHVB)

Buderi desat 100,000 Roma, Ashkaliye thay egipqanya jivdinena sar nashutne, PZHVB anis ah e Evropa. Buderi hulaya akale thanesko mangena te iranen olen ani Kosova.

Numay na buderi desat 5.500 persoyna inardile ani Kosova, numay shay te ajukergyol so o evropake thana te sigyaren o iranipasko procesi thay dershencar miye nashutne Roma, ashkalie thay egipqanya ani Evropa te iklon ano deportipe ani Kosova ini so buderi olendar integrishisale ano gasavo malipe.

Ajukerde komuntetya (buderutni populacia, komunitetya Roma, ashkali thay egipqanya, local administracia) naneton ni gatisarde na nolen ni dumodeipe vash integripe yekhe gasave bare gendesko, yekh kotor kiolenda na vakarla e local qhib vay niyekh ver angleder na jivdinde ani Kosova. Irande personya ano buderi sure nanolen ni beshipasko than ni nesavo shaibe vash te arakhen butyako than.

Vash te akceptina akala grupe te irangyon ani Kosova, sito musayutno te kergyon special komunal strategije vash iranipe thay reintegripe e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo.

Ko lungyaripe, Romengi sura, ashkaliengi thay egipqaynengi irande kotar i

Evropamusay te diskutingyol vash o statusi ano kuadri e decentralizaciako.

Nashutnengo iranipe kotar i Evropa ka anel bare socioekonomikune pharipya.

Love avrial, so mangla te phenol, ini odola kotar o nashutne, kerna sheruno resursi e importesko; nashutnengo iranipe kotar i Evropa ka tiknyarolani bari masa o molipe akale lovengo vash o familie ani Kosova.

Nahtunengo iranipe ka bayarol ani dramatic qhand o gendo e personyengo kola siton umlavde kotar i social asistencako. Te supozina so 50,000 nashutne (vay pashe 10,000 familje) kola irangyona ka unlavgyon kotar i social asistancia. Buderi familie kola unlavgyona kotar o love kola biqhalena o nashutne yekhatar ka umlavgyon kotar i social asistencako paloodova so ka inargyon. Minimumi e social asistencako sito € 35 thay maksimumi € 65 ano qhon vash yekha familiake, biumlavdo kotar o gendo ani familia (kova ka yaveringyol). Jangyola but shuka so yekh familia nashti te jivdinolnumay social asistencako. Te sine kay gengyola yekh €50 ano qhon, kosovako bujeti musay te harjinol 500.000€ ano masek vay 6.0 milionya € ano bersh vash social asistencako vash o irame personya. Ano akala harjipya na lena kotor o siguripe thay beshipasko than.

Na miratupe e neve reintegripaske programyengo shay te anol ano mashkaretnikune tenzie ano local nivo vay ka anol anon eve emigirpya, feri so o vicizios iranipe e qorolipasko lungyargyola.

FORUMI delaphiko e principyenge vash iranipe khefeya ano thana kotar si olengo avutnipe. Maydikhlo, e irande jenenge maglape te siguringyon mangle informipya truyal o statusi sar ini o programya e ri-integripeske manglape te den phiko e aktualune iranipeske. Iranipe e yavera thanende avri e thanestar kotar ov avla o irando personi shay ovla numay e rodlaripestar e irande jenenstar oleske khefeya ani Kosova. Iranipe e zorea ano yavera thana kotar olesko orijinako than shay ovla kontra e butperiodikune iranipeya thay re-integripe thay ini adikeripya ano yavera decispya.

a. Iranipe thay rekonstruipe

Ano anglune bersha palo konfliktesko agoripe komunitetya Roma, ashkali thay egipqanya ano klaro qhand bistardile (vay diskriminisale) ano programya e rekonstuiipaske sponzorime kotar o mashkarselikanya. Sakova bersh dendili po yekh kuota kobar percentya e fondyengo vash rekonstruipe musay te dengon vash o minoritetya, akala kuote na reslile niyekh ver.

Ale bare pharipya: kobar vaht kay sine ani dispozicia bare sume vash rekonstruipe, Roma, Ashkaliye thay egipqanya na lelife ani sama. Akana kana o financial shaiptya siton kishle vash rekonstruipe shay te dengyon e leparde jenenge sama numay o samatrandime shaiptya na dena shaipe te kergyon tentipya vash rekonstruipe. Shay te dikhlol so buderi i riame jenengo kotar i evropanolen irame o khera pa paste vau nashti te iranen vay nashti te vastinen nisavi ilaka vash pere familie. Odoleske, komune ka oven godorne vash te arakhen beshipasko than vash o irame jene.

Poltika vash rekonstruipe e Romana Mahalako ani Mitrovica (dik may tele) ilsutrinla yekh aver akcesi e mashkarselikanyengo vash o Roma, ashkalie

thay egipqanya dikhindoy olengo akcesi vash o albanya tha srbya ani Kosova.

Yekhune nacie insistirina te kergyon blokya e beshlinyengo ini so anglo 1999 bersh o Roma sinole pre personal khera. Na ulo kay o yekhune nacie te insistirina kay o srbya vay albanya kola sinolen angleder pere personal khera te oven obligime te akomandingyon ano blokya e beshlinyenge e tikne beshlyencar.

Yekhune nacie insistirina so o Roma te mothaven o dokumentya e ilakyengo; ki aver rig ka cidinyol kotar o rekonstruipe, ini so jangyola so dokumentya eilakake siton hari ani kosova. Na jangyola te sine kay e srbyenge thay albanyenge kotar i Kosova khera kolende kerdile anglo nesave bersha mangalpey te respektinen akala regulaorya kola aplikyona po Roma, ashkalie thay egipqanya e Romana Mahalako. Akaya poltika e yekhune naciengi shay te hramingvolklaro sar diskriminacia.

b. Mitrovica

Iranipe ani Mahala e Romengi ani Mitrovica

Situacia ani Mitrovica sito yekh bilaqhipe vash o Roma kotar i Kosova vash duy sebepya: vash o sbepi e rekonstuiipaske e Romana mahalako ani teluni mitrovica thay vash o sbepi e situaciako e nashutnengo kola arakhlona ano kampya e PZHBV-ani upruni Mitrovica.

Romengi mahala ani Mitrovica 8,000 ji 10,000 olake dizune sine Romengo beshipasko than may baro ani yekhvahtuni Yugoslavia. Oy rumisali yekhe tentipa aykha khardo hakoleipe kotar o albanya 16 thay 17 Yuneya ko bersh 1999 anglo yakha mashkarthamutne askeriake zoralipyengo.

18 Aprileya 2005 bersh, palo nesave negociaice hramisalop yekh memorandum vash iranipe 100 Romane thay ashkalienge familiengo ani Mahala kola arakhlona ano nashutnenge kampya ani puruni Mitrovica mashkar o UNMIK-o, UNHCR, OSBE thay Mitrovicaki Komuna. Niyekh yekhvahtuni

dizuno na sine mashkar o hramutne akale memorandumsko.⁹

Rekonstruipe e mahalako aqhavdilo kotar o nesave faktorya, mashkar aver, kotar o alternativ planya e albanyenga komunako vash konstruipe yekhe rekrativ centrosko thay trgovinako ano than kote sinetoy akaya mahala frdindoy ani akaya umal e yekhvahtune dizunen,¹⁰ kotar hari fondya kote dikhlola yekh nainteresipe e yekhune naciengo vash askava proyeksi,¹¹ thay kotar o transparentesko thay kotorleipasko yekhvahtune dizunengo e Mahalako may but odolengo kola siton avri thanestar.

Yekh kotor kotar akaya dar ulo kotar o phanglipe vash o rekonstruipe e iranipasko ani Mahala. Yeklhavhtune dizune e Mahalako odola kola jivdinena ani diaspora darana so narekosntruipe Mahalako dengyola e iraniba e savore familiengo yekhatar ano than.

Yekhvahtune dizune e Mahalako darana so shay te hasaren pere ilakake hakaya ano rekonstruipe feri so informacie vash o bayripe thay situacia e Mahalako siton sure e nivelitetsko feri so na sah o obyektya na sineton registrime ano katastari.

Kampya himime kotar o moliv

Sura kontraverzisali ini ko lungyaripe phanindoy o mahalako rekonstruipe e stiuacia ano PZHBVano kampya ani upruni Mitrovica.

Ko bersh 1999 UNHCR azdingya o kampya ano Zhitkovci,ani Qeshmaki Luga thay ano Kablare kote ale o Roma, ashkalie thay

⁹ Hramipya e arakhipyengo kotar Nicolae Gheorghe, Special mothavno OSBE-ko vash Romane sure, kotar o arakhipe e Romengo organizimo kotar o OSBE (Evropaki Organizacia vash Siguripe thay Sarbaripe)/ODIHR ani Viena 29-31 Marti 2006.

¹⁰ Danskako konzilo vash nashutne: Raipasko Pogrami Azhutipasko vash Iranipe – Talo programi: Iranipe ani Romani Mahala, Mitrovica, 2004

¹¹ 12 Oktobra 2005, PSSP dengya akaya deklarata: “Akana amen siamen o mangipe, isimen plani, isimen tentipya kola ovena, numay nanemne vastushya. So aqhavela e buti sito vastushya”. (KKomunikacia vash o medie UNMIK: PSSP fnays kerela e Gremaniake vash o kontributo vash relokiye e Romengo 12 Oktobri 2005)

egipqanya. Akala kampya arakhlona pashe e minierengo e Trepqake, kolen o UNIK-o phangla vash o riziko kola on kerena vash o sastipe thay than.

Odova so vash shirdeske ulo sar anglovahtuno alosaripe vash yekh tikno vaht ulo yekh kher vash pashe 700 personyenge, buderi kolendar sineton dizune e e Romana mahalako. Ko bersh 2000, Lumiaki Sastipaski Organizacia (OBSH) dengya poro angluno raporti kote konstatingya kay savore foshne thay buderi kola jivdinena ano paashipe e Terpqaka miniaerako silen koncentracia e moliveski ano rat upre nivelestar. Ko bersh 2004 leopardi organizacia deklarinye e zona ano kampya sar bibeshipasko than thay ani oktorbra oy rekomandingya o mekhipe akale thanengo kotar o foshne thay khamne Romna kotar o kompya.¹²

¹² ERRC: Hramime komentya Evropake Centroske vash o Hakaya e Ropmengo phanglo e Kosova, vash te dikhlargyol kotar i Yekhune Naciengi Komisia vash manushikane Hakaya ano olengo raporti Dikhlaripe e Raportesko e e Thanensko kotar o Taske Zoralipa pashe UNMIK-ke, 20 Februari 2006

UNMIK-o propozingya yekh a strategia ano duy faze kova kergyola kotar o evakuipe anglovahtuno e dizunengo ano kampya ani yekh aver lokacia angleder desat te agorinol o rekonstruibe e kherengo ani yekhvahtuni Romengi mahala.

Numay yekh tikno gendo e Romengo akceptinde e ofesrta dendi e UNMIK-tar vash te khuven ani yeklvahatuni franciaki askeriaki baza, Kampi Osterode, kova phravdilo sar nevo kampi 9 Januareya. Kotar o informacie kola avena kotar o UNMIK, 47 familie kotar o mapya Kablare thay Qeshmako Lugi ale ano Osterode ji ko 28 marti 2006, thay may zabades registrisale ini 14 familie kola kana siton odothe.

Nashutne sar ini NGO mamuinde akava phiravipe feri so akaya nevi lokacia sine shay te phena 100 metre dur e kampyendar thay kayeka kay nashti te pasharol dayk laqharipe e situaciako. O dizune e kampyengo darana so akava nevo kampi shay te ovel nevo alosaripe vash adavahtuno beshipe thay shay te anglokrisinol olengo iranipe ani Romengi mahala.

Rekomandipya:

- Musay te respektingyol o volonter iranipe. Hulay thana musay te dikhen o shaibe vash deipe e shaip[asko vash beshipe may hari odole grupyenge kola jivdinena yekh lungu vaht ano hulayenge thana, kolenge foshne jana ani shkola, odola kola siton nasvale, ...
- Kosovake atuatoritetya musay te keren yekh strategia vash iranipe thay reintegripe vash o Roma, Ashkaliye thay egipqanya vay te keren yekh zoralo kapituli e irnaipasko thay reintegripasko andar i Strategia "svahtuni" vash Romengo integripe, ashkaliengo thay egipqaynengo.
- Savore adekvatr komune te kren, e denipa kotar IPVQ thay komunitetyenge kotorleipa, strategie e iranibaske thay rekonstruipaske kola ka adresinen specifik situacia e

Romengi, ashkaliengi thay egipqaynengi.

- Adekvat autoritetya ani Kosova, yekhune nacie ano tang sombutipe e komunitetyencar Rom, ashkalie thay egipqanya te jamainen thay miratuinen yekh fushata e komunikipaski thay informaciengdeipasko vash o nashutne Roma, ashkalie thay egipqayna ayekha kay te musayingyol te informingyon shukar thay te len korkore bahamya..
- Adekvat kosovake autoritetya te keren sasavo tentipe vash kedipe e financial sheyengo vash iranipe thay reintegripe e Romengo, ashkaliengo thay egipqaynengo thay vash kapacitetyengo forciripekotar o akceptime komunitetya.
- Kosovake autoritetya thay adekvat organizacie yekhune naciengde te garantinen so financial dumodeipe vash iranipaske proyekta thay rekontruipaske ka ulavgyon mashkar o etnikune komunitetya ani proporcial qhand e gendosko e irame personyeyngo kotar odola komunitetya.
- Vash o iranipe thay rekonstruibe, yekhune nacie thay Kosovake autoritetya te aplikinen yekhune hakaya thay procedure vash savore komunitetya.
- Iranipaski sura e Romengi, ashkaliengi thay egipqaynengi kotar i Evropa te vazdingyon ano vakariopya vash kosovako final statusi ano kuadri e decantralizipasko.
- Deklarata e Kontakt Grupako vash i Kosova 31 Januareya 2006 so odecenralizacia shay te sigurinol so o minoritetya te oven kotor e yektikako ko avipe ani kosova thay te aqhavgyon o iranipe ani kosova kola shay ka oveklolen shaibe kote te jivdinen ani Kosova na manglape te halol so o Roma, ashkalie thay

egipqayna manglape ie irangyon zoralipa ano neve formirime komune.

- Te sine kay e angluni ilaka yekh azil rodime personesko kova refuzisalo sitoy astardi, ilaka manglape te inargyol palo iranipe vay te aqhavyol akale personyengo iranipe.

Romangi mahala ani Mitrovica

- Yekhvahtune dizune ani Romengi mahala ani Mitrovica te len kotor ano avutno procesi e planifikipasko thay miratuiasko vash o rekonstruibe ani akaya Mahala.
- Yekhvahtune kherune hulayenge te dengyol shaibe te dengyol shaibe te rekonstruinen pere khera a na zoralipa te jivdinenen ano bolakya e staynengo.

- YIPKD-ya thay Yekhune Nacie te miratuinen fleksibil mekanizmya kana kerna o ulavipe e ilakako sar kerde ano aver sure.

Kampya kontamirime e plubeya

- Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya kola jivdinenena numay jivdinde ano kampya kola si kontamirime e plubeya manglape te len pe konpesipya vash sastipe kola lelel o personya kana thovdile akala kanya.
- Roma, Ashkaliye thay Ejiptasya kola jivdinenena numay jivdinde ano kampya kontamirime e plumbeya manglape te ovelolen shaibe ano alosaripe thay nevo akodomipe.

DOKUMENTYA

E Romengo Evropako FORUMI thay o phiravne, Dokumenti e politiake: Sigurimi e Romenge interesyengo ano procesi e negocyatyengo truyal e Kosovako statusi, May 2006

Beraberuni platforma e Kosovake Romengi thay Romengi e eks Yugoslaviake, Varshava, 21 Oktombri 2005

FORUMI, O Kosovako finaluno statusi thay e pozita e komunitetyengi Rom, Ashkali, Raporti truly e sirkularuni masa adikerdi 19. Yanuareya 2006, Prishtina

E FORUM-esko Lilt hay yevera reprezentya e Romenge, Ashkaliyenge thay Ejiptasyengo ani Kosova pedero mol astarla kay thagaripe e Kosovake Guvernipeske vash evolviripe, aprovide, inplementipe thay financipe e Stratejiake vash integripe e Romengo, ashkaliyengo thay Ejiptasyengo ano agorutno dokumenti e vakeripyengo vash o Kosovako statusi

Hramipe e beshipeyengo kotar o Nikolai Gheorghe, Specionaluno Deipnogodi e OEBE-sko vash puqipe Roma, kotar o beshipe e Kosovake Romengo organizimo kotar OSBE/ODIHIR ani Viyena kotar 29-31 Marsi

E Politikaki Platforma e Kosovaki Romengi. Beraberuni Deklarata e reprezentipeski ano beshipe e Kosovake Romengi, organizimi beraber kotar o OSBE ODIHIR. Personya kontaktune vash puqipe Rom thay sinti dhay Evropako Romano FORUMI thay phiravne (ERTF), Uskupi, 25 Marsi 2006

Savahtune dokumentya

Komisija vash aqhimoseski konventa vash garavipe e minoritetyengo: Opinioni vash miratuipe ani Kosova e aqhimoseska konventako vash minoritetyengo garavipe (aprovimi 25 Novembrea 2005, ACFC/OP/I(2005)004, Strasburg, 02 Marti 2006

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge Deutschland, Informationszentrum Asyl und Migration, Serbien und Montenegro/Kosovo. Erkenntnisse des Bundesamtes Berichtsraum Dezember 2004 – März 2005. Stand März 2005. (Germaniaki federal Agencia vash Emigracia thay nashutne, informativ centro vash azili thay emigracia, Serbia thay Montenegro / Kosova. Federal Agenciake Konkluzie ano periodi 2004 - marti 2005).

Danskako konzilo vash o nashutne: Raipasko asistencako programi vash iranipe – taloprogrami: Iranipe ani Romani mahala, Mitrovica 2004

Eide, Kai: Yekh dikhlaripe e situaciako ani Kosova, Oktobra 2005

Evropako centro vash Romengo Hakaya: Hramime komentya e Evropake centrosko vash Romenge hakaya phanglo e kosovake, vash te dikhlargyol komisija e Yekhune Naciengo vash Manushikane hakaya ano olengo raporti vash dikhlaripe e raportesko e thanengo e Task zoralipyengo pashe UNMIK-ke, 20 Februari 2006

Centro vash etnikune rodlaripya (Bozidar Jaksic, Goran Basic), Romenge beshutne thana, Beograd 2002.

Globaluno hako-nyami: Golbaluni Prespektiva. Vashigton D.C. 2005

Grupa e miniritarune hakyengo (GMH), Minoritarune hakya ani Kosova talo internacionaluno guvernipe, Londra 2006

Müller Stephan, E Kosovaki Romengi Situaciya ani: Yugistokyuni Evropa 9-10/1999

Hramipya e arakhipyengo kotar o Nicolae Gheorghe, special lafidenutno e OSBE-kovash o Romane sure, kotar e Romenge arakhipe ani kosovaorganizimo kotar OSBE/ODIHIR ani Viena ko 29-31 Marti 2006

Ombudspersoneski institucia ani Kosova, panjto bershuno raporti 2004–2005 biqhaldo special prezentatori e savahtune sekretaresko e yekhune naciengo, 11 Yuleya 2005

OSBE-ki misia ani Kosova, Reguional truyalimi mez butyako vash formalizipe e naformal beshutne thanengo e Romengo thay aver grupengo ano phare shaipya 30-31 Oktobri 2003, Prishtina, Kosova

Raporti vash miratuipe e Aqhimoseska Konventako vash garavipe e minoritetyengo, Prishtina/Kosova, Septembro 2005

Yekhune Naciengo Sigrupasko Konzilo: Raporti e Sekretaresko vash e Misia e Administraciako e Yekhune Naciengi ani Kosova, 25 Januari 2006, S/2006/45

UNDP, Raporti e manushikane jamaipyengo ani Kosova 2004. Prishtina 2004

UNHCR, Volonter iranipya e minosritetyengo kotar o nashipe andar thay avri thanesko. 2006

Misia e Adavahtuna Administraciako e Yekhune naciengi ani Kosova (UNMIK), Kosova, Mediangi Komunikacia

UNMIK, Aqhimosi vash Adavahtuno Korkororaipe ani Kosova, 15 Mayi 2001, Prishtina

UNMIK, Opinioni vash miratuipe ani Kosova e aqhimosesko vash minoritetyengo garavipe (aprovimi 25 Novembrea 2005), 18 Ferbuari 2006

UNMIK, Raporti dendo kotar e Misia e Adavahtune Administraciako e Yekhune Naciengo ani Kosova (UNMIK) prekali regulativa 2.2 e Halovipasko mashkar o UNMIK-o thay Evropako Konzilo phanglo e aqhimoseya vash minoritetyengo garavipe, ACFC(2005) 003, Strasburg, 02 Yuni 2005

UNMIK/IPVQ, Revidimo vastuno vash savahtuno iranipe. Prishtina 2006.

Waringo, Karin, nashalde ano: Transicion Online, May 2006

Yekh somalosariope e instrumentyengo e vasne krisesko, rezoluciako thay rekomandipya vash Romana situaciako laqharipe

Evropaki Unia

Rekomandipe phanglo e Romenga situacia ano kandidat thana: savahtuno dokumenti, 1999

Evropako konzilo – savabtuno

Evropaki Konventa Vash Manushikane Hakaya

Social Evropaki Karta (revidimi)

Aqhimoseski konventa vash minoritetya

Karta vash regional qhibya thay minoritetyenge

Evropako Konzilo – Rekomandipya thay rezolucie

Rekomandipya (2005)4 Ministaryenge Konzilesko jenya rashtre vash klaqharipe e shaipyengo e Romenge beshipaske thanengo thay dRomuntngo ani Evropa.

Rekomandipya (2004) 14 Ministaryenge Konzilesko jenya rashtre vash phiravipe thay kampipe e dRomutngo ani Evropa

Rekomandipya (2001) 17 vash ekonomikuna situaciako laqharipe thay Romengo butyaripe /yevjiengo ani Evropa

Rekomandipya (2000)4 i E Ministaryenge Konzilesko vash rashtre jenya vash Romenge foshnengo shkolupe/yevjiengo ani Evropa

Rezolucia (1975) 13 vash social situacia e agorune resyengo ani Evropa

Rekomandipya 1633 (2003) Obligime iranipya e Romengo kotar Yekhvahtuni federaluni Yugoslaviaki republika, leindoy ini e Kosova, ani Serbia thay Montenegro kotar o rashtre jenya e Evropake Konzilesko

Rekomandipya 1557 (2002) vash Romengi kriseski situacia ani Evropa

Rekomandipya 1203 (1993) vash yevjie ani Evropa

Rekomandipya 563 (1969) vash i situacia e yevjiengo thay aver dRomutngo ani Evropa

OSBE

Phiravipasko plani e OSBE-ko vash laqharipe e situaciako e Romengo thay sintyengo andar i zona e OSBE-ki

Rekomandipya e Uqe Komisionereski e OSBE-eski pederu nacionalune minoritetya Roma thay Sinti ano regioni e OSBE-sko, Hag 2002

Nacionaluni Unia

Internacionaluni lekanipe pederu civilyuno hako thay politika, 16 Decembri 1966

Komiteti e Nacionaluna Uniako e eliminipesko e rasyuno Diskriminipe.

O saastardo Rekomandipe XXVII eliminimo "Diskriminipe pederu Roma". Adaptimo ano poro beshipe e 1424, 16 Avgusti 2000, astardo ano dokumenti A/55/18, aneksi V Deklaraciya e Nacionaluna Uniaki ano hakya e Prsonyengi kola sitom minoritetya nacionalune vay etnikune, religiyune numay qhibyune (adamtime kotar e rezoluta e saastarda Asambleaka 47/135 e 18. Decembri 1992)/